

POLITIHØGSKOLEN

MED VÅPEN PÅ HOFTA

EN KVALITATIV STUDIE AV POLITIBETJENTERS
HÅNTERING AV PUBLIKUM UNDER DEN MIDLERTIDIGE
BEVÆPNINGEN

Hans Petter Lade

MASTER I POLITIVITENSKAP 2016

SAMMENDRAG

Tittel: Med våpen på hofta. En kvalitativ studie av politibetjentes håndtering av publikum under den midlertidige bevæpningen.

Student: Hans Petter Lade

Veiledere: Geir Aas og Jon Strype (biveileder)

Årstall: 2016

Denne masteroppgaven i Politivitenenskap er en kvalitativ studie basert på fenomenologisk-hermeneutisk metode. Temaet for oppgaven er hvordan bevæpnet politi håndterer publikum på ordinære ordensoppdrag hvor våpen ikke er en del av politiets handlingsalternativer. Problemstillingen for studien er: "Vil generell bevæpning av norsk politi kunne skape avstand og endret kommunikasjon med publikum?"

Opgavens empiri er hentet fra cirka 100 timers feltarbeid ved Sentrum politistasjon i Oslo politidistrikt og Lillehammer Politistasjon i Gudbrandsdal politidistrikt. Feltarbeidet har bestått av deltakende observasjon av uniformerte politipatruljer og 15 dybdeintervjuer av politibetjenter ved ordensavdelingene. Det ble gjennomført i perioden fra desember 2014 til mars 2015. Dette var under de første månedene av den midlertidige bevæpningen og samtlige informanter var bevæpnet med pistol da feltarbeidet ble gjennomført.

Funnene viser at det tilsynelatende er lite som endres i måten politiet håndterer publikum på selv om politiet er bevæpnet. Imidlertid gjør frykten for at politiet skal bli fratatt tjenestevåpenet at politibetjentenes bevissthet rundt risiko og sikkerhet øker. Dette kan innebære at politibetjentene gjør konkrete tiltak som øker avstanden til publikum.

I intervjuene ga informantene uttrykk for flere aktuelle tiltak. Tiltakene bygget på allerede eksisterende taktikk og informantene argumenterte overveiende for marginale tilpasninger av avstand. Observasjonene viste at de foreslåtte tiltakene for å øke sikkerheten i liten eller ingen grad ble gjennomført i praksis. I tillegg så det ut til at politibetjentene ble mindre bevisst på at de bar våpen, desto mer inntrykk eller motstand de ble utsatt for. I de situasjonene det trolig

vil være mest grunn til å passe godt på våpenet, kunne det dermed synes å være slik at våpenet ble minst passet på av politibetjentene.

Studien avdekker et kritisk kunnskapshull i forlengelsen av dette. Politibetjentene manglet kunnskap om hvilke situasjoner som innebærer økt risiko for å bli fratatt tjenestevåpenet. Funnene peker i retning av at politibetjentene dermed klassifiserte publikum ut fra sine mer generelle erfaringer med hvor de møter motstand. Informantene skilte mellom «vanlige folk» og «fylla på byen». Dette representerer tilsynelatende også et skille i taktikken, hvor de som oppfattes som «vanlige folk» møter et bevæpnet politi som opptrår med samme nærhet som tidligere, mens de som havner utenfor denne kategorien kan oppleve et mer skeptisk og tilbakeholdent politi.

Funnene antyder på den andre siden et interessant perspektiv som kan danne grunnlag for en bredere analyse. På grunn av frykten for å bli fratatt tjenestevåpenet, vurderte flere av informantene å velge en mer tilbakeholden taktikk som innebar mindre inngripende midler enn tidligere. Dersom dette er riktig, vil det at politiet bærer våpen, i enkelte tilfeller også kunne lede til mindre bruk av makt.

Faglige diskusjoner knyttet til overgangen fra ubevæpnet til bevæpnet polititjeneste var fraværende eller tilfeldige og ustrukturerte. Ledelsen hadde iverksatt interne sikkerhetstiltak knyttet til bevæpningen. I tillegg iverksatte ett av tjenestestedene en lokal opplæring i forsvar av eget tjenestevåpen. Ut over dette opplevde ikke informantene at erfaringslæringen var satt i system. Informantene ga uttrykk for at de manglet trening i å utføre ordinære politioppdrag med våpen på hofta. Flere påpekte også at norsk politi ikke er trent til å foreta bevæpningsvurderingen på selvstendig grunnlag.

På bakgrunn av studiens funn foreslås en forskningsbasert analyse av situasjoner hvor politibetjenter har blitt fratatt eller forsøkt fratatt tjenestevåpenet. Uavhengig av fremtidig bevæpningsløsning for politiet i Norge, må det forventes at politiet vil være bevæpnet i perioder. Det foreslås derfor endringer ved utdanning og trening samt tiltak som kan fremme erfaringsbasert kunnskapsdeling.

FORORD

Det var ønsket om å lære mer som gjorde at jeg tok fatt på masterstudiet i Politivitenenskap, høsten 2012. Studiet har blitt lengere enn planlagt, men når jeg nå skriver disse ordene, er det med en blanding av stolthet og enorm lettelse over å være ferdig med noe som tidvis har føltes som en endeløs reise. Imidlertid har nettopp følelsen av å være på en reise vært avgjørende for at jeg har kommet i mål. Jeg har lært mye, både om feltet jeg har forsket på og ikke minst om meg selv. Også i periodene hvor det har vært stillstand og tilbakeslag har det likevel vært læring, for når man er på en reise ser man nye ting når man stanser opp.

Jeg ville ikke ha klart meg gjennom denne reisen uten støtte fra mange hjelpere underveis. Først og fremst må jeg takke informantene og politibetjentene som bød på seg selv i intervjuer og mange gode uformelle samtaler på piketten og i patruljebilen. En stor takk også til ledelsen ved Sentrum politistasjon og Lillehammer politistasjon som åpnet døra for meg på kort varsel uten å nøle.

En stor takk også til mine veiledere Geir Aas og Jon Strype som har hatt en utrettelig tro på prosjektet. De har hele veien bidratt med gode innspill og konstruktive innvendinger. Uten deres sterke faglige støtte og engasjement i prosjektet ville jeg aldri kommet i mål.

Mine nærmeste ledere Vanja Lundgren Sørli og Gisle Skoglund skal ha stor takk for støtte, tilrettelegging og fleksibilitet langt ut over det jeg kunne forvente. Takk også til alle gode kollegaer ved Politihøgskolen som har vist interesse og kommet med innspill underveis.

Mine medstudenter på masterstudiet har på ulike måter gjort dette studiet interessant og lærerikt. Under arbeidet med denne oppgaven skal særlig Magnus og Jens ha takk for gode og konstruktive samtaler.

Sist men ikke minst må jeg takke familien. Takk kjære Tone for all støtte og forståelse underveis. Du er helt enestående. Takk til Åsta, Andreas og Mathias som har fylt pausene med mening. Takk også til svigermor Regine som flere ganger har stilt opp som barnevakt og samtidig stilt eget hus til disposisjon som skrivestue.

INNHALDSFORTEGNELSE

SAMMENDRAG	1
FORORD	3
INNHALDSFORTEGNELSE	4
1 INNLEDNING	7
1.1 BAKGRUNN OG MOTIVASJON FOR STUDIEN.....	7
1.2 TEMA OG PROBLEMSTILLING	8
1.3 KONTEKST – MIDLERTIDIG BEVÆPNET POLITI.....	9
1.4 INNHold OG STRUKTUR	11
2 POLITIVITENSKAP – TEORETISK GRUNNLAG	13
2.1 HVA ER POLITIVITENSKAP?	13
2.2 ET EKSTRA VERKTØY I VERKTØYKASSA ELLER ENDRING AV POLITIETS ROLLE?.....	15
2.3 FORSKNING OG STUDIER OM BRUK AV VÅPEN.....	16
2.4 BAKSETEFORSKNING I POLITIFORSKNINGEN.....	18
<i>Samarbeidsprosjektet</i>	19
<i>Klassifisering av publikum</i>	19
2.5 RISIKO	20
2.6 LEDELSE OG KUNNSKAPSBASERT ERFARINGSDELING	21
2.7 BEVÆPNING OG BRUK AV MAKT	22
<i>Politolovens § 6 og maktpyramiden</i>	22
<i>Politiets bruk av skytevåpen</i>	24
3 METODE	26
3.1 VITENSKAPSTEORETISK STÅSTED – FENOMENOLOGI OG HERMENEUTIKK	26
3.2 VALG AV FORSKNINGSDESIGN	28
3.3 DELTAKENDE OBSERVASJON OG FELTSAMTALER.....	29
<i>Valg av felt</i>	30
<i>Avtale adgang</i>	31
<i>Velge posisjon og synsvinkel</i>	32
<i>Avklare fokus</i>	32
<i>Avgjøre grad av åpenhet</i>	33
<i>Utvikle feltrelasjoner – aksept og tillit</i>	34
<i>Veksling mellom ulike roller, mellom nærhet og avstand, og mellom ulike perspektiver</i>	35
3.4 FELTNOTATER.....	35

3.5	INTERVJUER	36
	<i>Planlegging av intervjuer</i>	37
	<i>Intervjuing</i>	37
	<i>Transkribering</i>	38
	<i>Analysering</i>	39
	<i>Veksling mellom datainnsamling og dataanalyse</i>	40
3.6	TRE UT AV FELTET	41
3.7	VURDERING AV STUDIENS RELIABILITET, VALIDITET OG OVERFØRBARHET	41
	<i>Reliabilitet</i>	42
	<i>Validitet</i>	42
	<i>Overførbarhet</i>	43
3.8	FORSKNINGSETISKE REFLEKSJONER	44
	<i>Forsker i eget felt</i>	44
	<i>Vurderinger rundt taushetsplikt</i>	45
	<i>Reelt fritt samtykke eller håndplukket informant?</i>	46
	<i>Hensynet til publikum</i>	47
4	INFORMANTENES ERFARINGER OG HOLDNINGER	49
4.1	KLAR TIL TJENESTE	49
4.2	INFORMANTENES OPPLEVELSE AV Å VÆRE MIDLERTIDIG BEVÆPNET	50
4.3	INFORMANTENES HOLDNING TIL BEVÆPNING	51
4.4	ENDRET INFORMANTENES HOLDNING SEG I PERIODEN MED MIDLERTIDIG BEVÆPNING?	53
5	NÅR PREGER VÅPENET OPPDRAGSUTFØRELSEN?	54
5.1	DET TYPISKE OPPDRAGET	54
	<i>Tilstedeværelse, råd og veiledning</i>	55
	<i>Løses oppdragene på samme måte som tidligere?</i>	56
	<i>Hvordan oppfattet informantene publikums reaksjoner</i>	57
5.2	«VANLIGE FOLK» VERSUS «FYLLA PÅ BYEN»	59
6	RISIKOFAKTORER VED BEVÆPNING	63
6.1	RISIKO FOR Å BLI FRATATT VÅPENET	63
6.2	LÅRHYLSTERET VAR LITE EGNET TIL ORDINÆR POLITITJENESTE	65
6.3	VÅDESKUDD	66
	<i>Vådeskudd som følge av feilhandlinger av politibetjenten</i>	67
	<i>Vådeskudd som følge av feil med våpen eller utstyr</i>	68
6.4	FARE FOR Å GLEMME ELLER MISTE VÅPENET	71
6.5	INFORMANTENES BEVISSTHET KNYTTET TIL RISIKOFAKTORENE	72

7	ENDRINGER I POLITIETS KOMMUNIKASJON OG ADFERD.....	74
7.1	POLITIETS KOMMUNIKASJON	74
7.2	TILTAK SOM SKILLER SEG FRA UBEVÆPNET POLITITJENESTE	75
	<i>Behov for avstand</i>	77
	<i>Vende våpenet vekk fra potensiell motstander</i>	79
	<i>Holde kontakt med og kontroll på våpenet</i>	81
	<i>Makkerkontroll</i>	82
	<i>Antall politibetjenter i patruljen</i>	84
	<i>Være mer avventende før man griper inn i uoversiktlige situasjoner</i>	85
7.3	OPPDRAK SOM BLIR UTFORDRENDE PÅ GRUNN AV VÅPENET	86
	<i>Situasjoner med fysisk motstand - «basking»</i>	86
	<i>Inn på utesteder med våpen</i>	88
	<i>Transport</i>	89
7.4	FORSKJELLER MELLOM HOLDNINGER OG ADFERD	92
	<i>Situasjonen krevde ikke tiltak</i>	94
	<i>Glemmer våpenet</i>	94
	<i>Mangel på trening</i>	96
8	BLE INFORMANTENES PRAKSIS PÅVIRKET AV LEDELSEN?.....	99
8.1	INNTRYKKET UTAD	99
8.2	SIKKERHETSMESSIGE OG ADMINISTRATIVE BESTEMMELSER	99
	<i>Ladd eller halvladd?</i>	101
	<i>Av med våpenet i kantina og arresten</i>	102
8.3	HVA MED UTFORDRINGENE I DAGLIG TJENESTE?	103
8.4	ROM FOR Å STILLE SPØRSMÅL?	105
9	SENTRALE DISKUSJONER OM BEVÆPNINGENS BETYDNING FOR POLITITJENESTEN	107
9.1	KAN POLITIARBEID FORSTÅS UT FRA MENGDE?	107
9.2	FØRER FOKUS PÅ RISIKO TIL MER BRUK AV MAKT?	109
9.3	KAN BEVÆPNING GJØRE DET KONFLIKTFYLTE POLITIARBEIDET MER KONFLIKTFYLT?	112
9.4	KONKLUSJON	114
9.5	ANBEFALINGER OG FORSLAG TIL FORBEDRING:	115
9.6	FORSLAG TIL VIDERE FORSKNING	116
	LITTERATURLISTE	118
	VEDLEGG	125

1 INNLEDNING

1.1 Bakgrunn og motivasjon for studien

Den 21. november 2014 mottok jeg endelig positivt svar på søknaden min fra Politidirektoratet og Rådet for Taushetsplikt og forskning. Jeg hadde søkt om å få gjennomføre en studie basert på deltakende observasjon og intervjuer av politibetjenter. Planen var å gjøre en sammenliknende studie av bevæpnede svenske og ubevæpnede norske politibetjenter for å se om våpenet utgjorde noen forskjell på de helt ordinære politioppdragene, der bruk av våpen ikke var en del handlingsalternativene. Jeg befant meg på Politiets forskningskonferanse i Bodø og delte gleden med flere av mine kollegaer. Rett før vi steg om bord i flyet til Oslo rullet siste nytt fra NRK over TV-skjermene: «Politidirektoratet vil la politiet bære våpen» (Wiedswang Zondag & Henriksen Jørstad, 2014). Full av spørsmål og tom for følelser satte jeg meg på flyet hjem.

Bakgrunnen for min motivasjon til denne studien var landsmøtevedtaket den 8. november 2012, hvor Politiets fellesforbund gikk inn for permanent bevæpning av politiet (Politiets fellesforbund, 2012). Finstad sa i rapporten til *Bevæpningsutvalget i Politiets Fellesforbund* (2011) at det har vært overraskende lite debatt rundt bevæpningsspørsmålet på Stortinget det siste tiåret: "Men kanskje er ikke dette så overraskende likevel, siden det er tverrpolitisk og grunnfestet enighet om at norsk politi skal være synlig ubevæpnet" (s. 54). Denne tverrpolitiske og grunnfestede enigheten så ut til å ha slått sprekker i tiden etter 22. juli-terroren, hvor temaer som handlekraft og beredskap ble løftet frem i det offentlige ordskiftet. Meningene rundt bevæpningsspørsmålet var mange, noe fundamentert på forskning og kunnskap, men det meste virket basert på følelser og verdisyn.

Den sittende regjering vedtok i Politisk plattform for en regjering utgått av Høyre og Fremskrittspartiet at de ville: "Åpne for generell bevæpning i de politidistrikter der politiet selv mener det er den beste løsningen" (Høyre, 2013, s. 17). Selv om Stortinget 5. mai 2015 sa nei til permanent bevæpning (Stortinget, 2015, vedtak 522), er debatten fortsatt ikke over. De tydelige stemmene mot permanent bevæpning innad i politiet, har tilsynelatende forstummet i løpet av perioden med midlertidig bevæpning og Regjeringen har nedsatt et utvalg som skal

evaluere praksisen med et ubevæpnet norsk politi. Når resultatet av Bevæpningsutvalgets arbeid foreligger den 15. mars 2017, vil det føre med seg ny debatt uansett innstilling.

1.2 Tema og problemstilling

En god problemstilling skal i følge Grønmo (2004, s. 62) rettes mot interessante og vesentlige forhold i samfunnslivet. Problemstillingen må bygge på tidligere forskning men må også tilføre ny kunnskap eller nye perspektiver slik at det blir et bidrag til den samlede forskningen på området. I tillegg må det la seg gjøre å undersøke problemstillingen empirisk (Grønmo, 2004, s. 63).

En av innvendingene mot permanent bevæpning er at et bevæpnet politi vil miste noe av nærheten til publikum. Jeg har registrert at flere politimestre har uttrykt dette i media, blant andre Politimesteren i Troms:

"Vi har fremskutt lagring i alle de operative bilene, det har vi hatt lenge. Det gjør at våre mannskaper er i stand til å bevæpne seg raskt. Det å gå med våpen i beltet vil skape en avstand til publikum, som jeg ikke tror tjener polititjenesten generelt sett, sier politimester i Troms politidistrikt, Ole B. Sæverud"

(Garfjell & Ustad Stav, 2013)

Påstanden fremmes også i flere av lærebøkene på politihøgskolen, for eksempel i Nilstad (2005, s. 299). Jeg finner imidlertid ikke at dette blir nærmere dokumentert. I utviklingsprosessen til denne oppgaven har jeg aktivt, men uten resultat, forsøkt å finne undersøkelser som kan underbygge eller utfordre påstanden. Etter min oppfatning er derfor denne påstanden mer basert på verdisyn og følelser enn empiri. Det betyr ikke at påstanden er usann, men siden påstanden legges til grunn som argument i debatten om bevæpnet politi, bør påstanden undersøkes med en vitenskapelig og analytisk tilnærming. Med denne bakgrunnen har jeg kommet frem til følgende problemstilling:

"Vil generell bevæpning av norsk politi kunne skape avstand og endret kommunikasjon med publikum?"

Jeg har undersøkt hvordan politiet, *med våpen på hofta*, møtte publikum i den daglige tjenesten ved det som må karakteriseres som helt ordinære ordensoppdrag. Når politiet møter publikum, innebærer det en samhandling som består av minst to parter. Det er viktig å

understreke at det er politiets *håndtering* av situasjonene jeg har undersøkt. Publikums adferd, kommunikasjon og eventuelle holdninger til bevæpningen er ikke utforsket. Publikum er ikke spurt eller vurdert i denne undersøkelsen, og alle betraktninger om mulige konsekvenser for publikum bygger på informantenes erfaringer og oppfatninger av publikums reaksjoner.

Politiforskningen om temaet bevæpning har, slik jeg ser det, overveiende fokusert på forhold knyttet til bruk av våpen og ulike konsekvenser ved dette. Dette handler imidlertid om den spisse enden av politiets oppdragsutførelse. Jeg ønsket derfor spesielt å undersøke de oppdragene hvor våpenet ikke er en del av politiets handlingsalternativer, altså den dagligdagse og ordinære polititjenesten. Spesifikt har jeg fokusert på om politibetjentene i studien, med begrunnelse i at de bar våpen, bevisst eller ubevisst endret adferd i møte med publikum. Konkret har jeg undersøkt om politibetjentene tok praktiske eller taktisk begrunnede forholdsregler og om disse forholdsreglene innebar at politiet skapte avstand til, eller endret kommunikasjon med, publikum.

Målet for studien er todelt; På den ene siden vil det utvide det politivitenskapelige grunnlaget rundt temaet bevæpnet politi. Selv om jeg har forskerhatten på, har det også vært en motivasjon for meg som fagansatt ved Politihøgskolen å bidra til et beslutningsgrunnlag for eventuelle endringer av trening og opplæring i politiet.

1.3 Kontekst – midlertidig bevæpnet politi

For å undersøke problemstillingen har jeg i tiden fra desember 2014 til mars 2015, da norsk politi var midlertidig bevæpnet, gjennomført feltarbeid i Oslo og Gudbrandsdal politidistrikt. Empirien i denne oppgaven bygger på cirka 100 timers feltarbeid bestående av deltakende observasjon av uniformerte politipatruljer samt dybdeintervjuer med 15 politibetjenter på to ordensavdelinger. I tillegg kommer en rekke uformelle feltsamtaler med andre politiansatte som jeg møtte i feltet. En nærmere beskrivelse av måten jeg har løst dette på følger i kapittelet om metode.

Feltarbeidet ble gjennomført på ordensavdelingene ved Sentrum politistasjon og Lillehammer politistasjon og jeg fulgte de uniformerte politipatruljene på disse avdelingene. I bøkene «Ordenstjeneste» (Edvinsen 2016) og «Ordensjuss» (Fredriksen & Spurkland, 2014) beskrives de juridiske og politifaglige sidene ved politipatruljens mest sentrale oppgaver. I

tillegg til håndhevelse av den offentlige ro og orden, skal politipatruljene *blant annet* kunne, ta hånd om berusede, rusede og syke personer, yte bistand til og foreta inngrep ovenfor barn, foreta taktiske vurderinger av skarpe oppdrag, kunne utføre innsatsledelse, foreta trafikkontroller, transportere personer og sette personer i arrest, rykke ut til innbruddssteder, trafikkulykker og straffbare handlinger, vurdere inngrep som pågripelse, ransaking, visitasjon og bruk av håndjern, vurdere adgang til og beherske bruk av batong, pepperspray og skytevåpen, samt lede og gjennomføre redningsoppdrag.

Politipatruljen er underlagt operasjonssentralen. Operasjonssentralen mottar alle nødtelefoner til 112-nummeret i tillegg til alle andre henvendelser hvor publikum ber om bistand fra politiet ute på stedet. Oppdragene prioriteres og fordeles til politipatruljene som utgjør førstelinjen i politidistriktets beredskap. Normalt har likevel politipatruljene et handlingsrom til selv å ta initiativ til oppdrag, eksempelvis kontroll av kjøretøy eller fotpatrolje på kjøpesenteret. I forbindelse med Nærpolitireformen (Prop. 61 LS, 2015) har Politidirektoratet utarbeidet overordnede funksjonsbeskrivelser av krav til utøvelsen av ulike tjenester i de nye politidistriktene. Politipatruljen beskrives slik:

Patruljen skal forebygge, avdekke og etterforske kriminalitet i tillegg til å gi publikum service, hjelp og beskyttelse når situasjonen krever det.

Patruljen skal bidra til å hente inn og registrere informasjon som bidrar til økt kunnskap om kriminalitet og uønskede/ekstraordinære hendelser.

For å kunne benyttes i planlagt, døgkontinuerlig vakt- og beredskapstjeneste, må mannskapet ha IP3 eller IP4-godkjenning.

(Politidirektoratet 2016)

For å bemanne en politipatrulje er det nå også et krav at man skal være minimum IP4-godkjent. På tidspunktet for mitt feltarbeid var dette ikke et krav, men en norm. Som IP4-personell må man gjennomføre et årlig treningsprogram på minimum 48 timer bestående av blant annet skyting, arrestasjonsteknikk og taktikk. IP3-personell utgjør politidistriktenes utrykningsenhet (UEH). Dette er personell som gjennomgår samme program og krav som IP4-personell, og som i tillegg har mer trening for enkelte krevende oppdrag.

Treningsprogrammet og taktikken er basert på direktiver for taktikk for politiet i Norge. Disse er unntatt offentlighet, og i den grad jeg berører politiets taktikk i denne oppgaven er fremstillingene basert på bruk av åpne kilder.

Denne korte redegjørelsen viser at politipatruljen møter et bredt sett av oppgaver og forventninger. Dette må sees i sammenheng med den politiutdanningen vi har i Norge, hvor vi utdanner generalister med kunnskap og ferdigheter som dekker et stort spenn av politiets oppgaver. En av intensjonene i Nærpolitireformen (Prop. 61 LS, 2015) er nettopp å utnytte kapasiteten i politipatruljene til å utføre mer av politiarbeidet ute på stedet der hvor publikum er.

Alle politipatruljene jeg var med i feltarbeidet, var bevæpnet med pistol som følge av den midlertidige bevæpningen som ble iverksatt den 25. november 2014. Bakgrunnen for den midlertidige bevæpningen var en endring av trusselbildet i Norge, som ble kunngjort 5. november 2014:

«Innenfor de kommende 12 månedene er det sannsynlig at det kan trues med, og bli forsøkt utført, terrorangrep i Norge. Med utgangspunkt i gjeldende trender innenfor ekstreme islamisters mål og metoder, samt det fiendebildet som tegnes av ISIL, kan militært personell, politi og enkelte politiske beslutningstakere være særlig utsatte»

(Alsøn, 2014)

I første omgang gjaldt bevæpningen for 4 uker, men ordren ble forlenget gjennom flere perioder slik at den totalt varte frem til 3. februar 2016. En nærmere redegjørelse for Våpeninstruksen og sentrale regler for politiets bruk av våpen, følger i kapittelet om teori.

1.4 Innhold og struktur

Oppgaven er delt inn i ni kapitler. Kapittel 1 gir en innledning til oppgaven med bakgrunn og motivasjon for studien. Deretter presenteres oppgavens tema og problemstilling og leseren får en kort innføring i feltet som er utforsket. Kapittel 2 viser studiens plassering i politivitenskapen. Deretter presenteres den mest sentrale teorien som er valgt for oppgaven. Sist presenteres forskning knyttet til bevæpning og bruk av makt. I kapittel 3 presenteres det vitenskapsteoretiske grunnlaget for studien. Jeg gir en presentasjon av metodene som er brukt og viser gjennom denne de metodiske valgene og utfordringene jeg har gjort gjennom studien. Sist drøfter jeg forskningsetiske problemstillinger jeg møtte gjennom studien.

Kapittel 4 gir leseren et førsteinntrykk av feltet, slik jeg møtte det som forsker i starten av feltarbeidet. Jeg beskriver også informantene, hvilke erfaringer de hadde gjort og hvordan deres holdninger hadde endret seg under den første perioden av den midlertidige bevæpningen. Videre i kapittel 5 gir jeg en fremstilling av de ordinære politioppdragene og i hvilken grad informantene oppfattet at våpenet preget tjenesten. For å peke på utfordringene våpenets tilstedeværelse innebar i ordenstjenesten, etablerte informantene et skille mellom «vanlige folk» og «fylla på byen». Dette innebar en klassifisering av publikum og jeg viser hvilke erfaringer informantene la til grunn for klassifiseringen og drøfter dette i lys av teori fra politiforskningen.

Kapittel 6 beskriver den faktoren jeg fant var mest avgjørende for politibetjentes handlingsvalg ved ordinære politioppdrag, nemlig frykten for å bli fratatt tjenestevåpenet. Jeg viser også i hvilken grad politibetjentene var bevisste på risikofaktorene og i hvilken grad de tok hensyn til disse under tjenesteutførelsen. Kapittel 7 beskriver hvordan og i hvilken grad politiets adferd og kommunikasjon var påvirket av frykten for å bli fratatt tjenestevåpenet. Det var til dels store forskjeller i de holdninger som kom til uttrykk i intervjuene og den adferden jeg observerte i feltarbeidet. Mulige årsaker til dette blir drøftet ut fra studiens empiriske funn og tidligere forskning. Kapittel 8 tar for seg hvordan informantene opplevde ledelsens involvering i overgangen fra ubevæpnet til bevæpnet polititjeneste. Jeg peker også på forskjeller og utfordringer knyttet til tjenestestedenes praksiskultur.

I kapittel 9 diskuteres studiens funn i lys av den teorien jeg tidligere har presentert i oppgaven. Jeg drøfter de sjeldne hendelsers betydning for politiets taktikk og hvorvidt bevæpningen kan gjøre det konfliktfylte politiarbeidet mer konfliktfyllt. Jeg peker også på en mulighet for at våpenet i enkelte tilfeller kan føre til strategier som innebærer mindre bruk av makt. Diskusjonen leder til en konklusjon hvor de sentrale funnene i studien brukes for å besvare problemstillingen. Avslutningsvis tillater jeg meg å gi noen forslag til forbedringer og videre forskning.

2 POLITIVITENSKAP – TEORETISK GRUNNLAG

2.1 Hva er politivitenskap?

Denne oppgaven er ment som et bidrag til politiforskningen og kvalifiserer forhåpentligvis til en mastergrad i politivitenskap. Jeg har mange ganger siden jeg startet opp på dette studiet blitt spurt om hva politivitenskap egentlig er. Spørsmålet har både kommet fra venner og bekjente utenfor politiet, og fra ansatte i politiet. Til og med fagansatte kollegaer på Politihøgskolen har stilt meg dette spørsmålet. Jeg innrømmer gjerne at det ikke har vært helt enkelt å gi noe godt og presist svar på dette. Litteraturen tilbyr heller ikke noe entydig svar.

I 2010 utga Politihøgskolen en essaysamling med tittelen «Politivitenskap på egne ben?» (Gundhus, Hellesø-Knudsen og Wathne, 2010). Forfatterne drøfter i innledningen ulike definisjoner på hva politivitenskap, uten å konkludere. De peker på at politiforskningen tradisjonelt har vært begrenset til kriminologien med studier knyttet til kriminalitet og håndhevelse av lov og orden. De taler for at politivitenskapen må vokse frem av «gammel» vitenskap, men ikke ut fra kriminologien alene. Debatten rundt hva politivitenskapsfeltet skal romme, må fortsatt være åpen (Gundhus et.al 2010 s. 13).

En bred forståelse av politivitenskapsbegrepet ble utarbeidet av en arbeidsgruppe oppnevnt av CEPOL i 2007:

“Police Science is the scientific study of the police as an institution and of policing as a process. As an applied discipline it combines methods and subjects of other neighbouring disciplines within the field of policing. It includes all of what the police do and all aspects from outside that have an impact on policing and public order. Currently it is a working term to describe police studies on the way to an accepted and established discipline. Police Science tries to explain facts and acquire knowledge about the reality of policing in order to generalize and to be able to predict possible scenarios.”

(Jaschke et al. 2007, s. 23-24).

Dette var en omforent definisjon som skulle være dekkende for politiforskningen i Europa. I boka «Innføring i Politivitenskap» (Larsson, Gundhus og Graner, 2014) drøftes det hvorvidt denne definisjonen er for bred. Forfatterne legger til grunn at det bør skapes et tydeligere skille. Politivitenskap må være forskning som omhandler politiets virksomhet. Forhold som på en eller annen måte kan ha relevans for politiet, men som ikke omhandler politisær

virksomhet, kan ikke omfattes av begrepet. Dette fordi politiets samfunnsoppdrag gjør politioppgavene så omfattende. En for bred definisjon kan dermed gjøre det vanskelig å tenke seg forskningstemaer som ikke kan falle innenfor politivitenskapens felt. Forfatterne foreslår å definere politivitenskap som: «det vitenskapelige studiet av politiet og andre som utøver polisiær virksomhet, hvem de er, deres oppgaver og deres samfunnsrolle, hva de gjør samt effektene av dette» (Larsson et. al, 2014, s. 19).

En smalere forståelse av politivitenskapsbegrepet foreslås av Aas (2010). Han definerer politivitenskap som: «studier av politiets praksis og deres refleksjoner over egen yrkesutøvelse» (Aas, 2010, s. 160). Han fokuserer dermed på politiet som institusjon og utelater andre polisiære virksomheter fra politivitenskapen. Aas (2010) bruker også begrepet politisosiologi, men taler ikke for en politivitenskap som avgrenses til sosiologiens begreper. Uansett hvilken definisjon som legges til grunn er det en omforent holdning at politivitenskapen må være en selvstendig vitenskap. Slektskapet til andre vitenskaper handler ikke om å forplikte seg til eksempelvis sosiologiens eller kriminologiens sett av begreper. Politiforskningens forankring i vitenskapen må komme til uttrykk gjennom bruk av relevante teorier fra andre forskningsdisipliner. Videre må politivitenskapen gjøre bruk av anerkjente forskningsmetoder og følge etablerte kvalitetskrav for disse metodene.

Uansett definisjon, smal eller bred, vil min studie falle inn under politivitenskapsbegrepet. Denne studien omhandler politiets praksis direkte. En stor del av empirien er innsamlet gjennom intervjuer som gjenspeiler politibetjentenes refleksjon over egen yrkesutøvelse. Jeg vil knytte funn og drøftinger til kunnskap fra et bredt samfunnsvitenskapelig område. Forhåpentligvis vil min studie finnes interessant å lese også for personer som ikke har spesiell kjennskap til politivitenskapsfeltet. For å forklare hva politivitenskap er for en utenforstående, og samtidig gi uttrykk for det spenn i kunnskap som benyttes i denne studien, vil jeg derfor vise til Gottschalk og Løw Hansen (2011) sin mer konkrete beskrivelse av begrepet. De forklarer politivitenskap som en selvstendig profesjonsvitenskap som er i ferd med å vokse frem som et selvstendig forskningsfelt, men bygger på andre «samfunnsvitenskapelige basisdisipliner som jus, kriminologi, sosiologi, psykologi, statsvitenskap, økonomi og organisasjon.» (Gottschalk & Løw Hansen, 2010, s. 19).

2.2 Et ekstra verktøy i verktøykassa eller endring av politiets rolle?

Bevæpningsdebatten speiler ikke bare motsetninger i syn på sak, men gir også et bilde på hvor ulikt man kan forstå politiets funksjon i samfunnet. Reiner (2000) beskriver at politiets funksjon kan forstås fra to perspektiver. På den ene siden kan politiets forstås ut fra sin instrumentelle funksjon ved å ta utgangspunkt i hva politiet faktisk gjør. På den andre siden har politiet en symbolsk funksjon i kraft av at politiet forventes å representere og forsvare viktige samfunnsverdier som eksempelvis trygghet, respekt og rettssikkerhet. Politiets Fellesforbund har gjennomgående brukt begrepet «et ekstra verktøy i verktøykassa» når tillitsvalgte har argumentert for permanent bevæpning. Dette reduserer spørsmålet om våpenet til en rent instrumentell forståelse av hva bevæpning faktisk innebærer. Reiner (2000) påpeker at styringen og den politiske argumentasjonen om politiet ofte handler om de instrumentelle sidene ved polititjenesten. Men, som han påpeker: «The “breadbox” of overt policing agencies is important in its impact on many people’s lives, but its contribution to overall social order and peace is symbolic rather than instrumental.» (Reiner, 2000, s. 17). Det er derfor viktig å anerkjenne også de mer følelsesmessige sidene ved bevæpningsspørsmålet. Mange motstanderne av permanent bevæpning har trukket frem den symbolske effekten av å ha et ubevæpnet politi; eksempelvis som et uttrykk for at vi lever i et fredelig og tillitsfullt samfunn.

Overordnet sett handler dette om politiets rolle i samfunnet. I Norge la Politirulleutvalget (1980) frem 10 grunnprinsipper som ligger til grunn for både politiets oppgaver, organisering og samfunnsrolle. Grunnprinsippene, som ofte er omtalt som nærpolutimodellen, ble ytterligere befestet i Stortingsmelding 42: «Det idemessige grunnlaget som prinsippene samlet uttrykker skal allikevel også i fremtiden være en del av grunnlaget for politi- og lensmannsetaten» (St. meld. nr. 42, 2005, s. 10). I forhold til bevæpningsspørsmålet, er det særlig prinsippet om at politiet skal ha et sivilt preg, som utfordres dersom politiet skal bevæpnes permanent.

Min tilnærming til problemstillingen i denne studien, kan kritiseres for først og fremst å rette blikket mot de instrumentelle sidene ved bevæpningen. Jeg har sett på hva politiet faktisk og konkret foretar seg, uten å stille spørsmål til publikum om hvordan det oppfattes. På den andre siden vil jeg vise at også de mer symbolske sidene ved bevæpningen har preget

politibetjentenes praksis. I tillegg til å vise til forskning og kunnskap om bevæpning spesielt, vil jeg derfor også vise til forskning som handler om politirollen mer generelt.

2.3 Forskning og studier om bruk av våpen

Som nevnt i innledningen, har jeg ikke vært i stand til å finne forskning som handler direkte om hvordan bevæpning påvirker forholdet mellom politi og publikum. Fekjær (2013) advarer mot å være bastant når man påstår at det ikke finnes tidligere forskning på feltet: "Hvis du mener det ikke finnes noe forskning som er relevant for det du skriver om, mener jeg at du enten ikke har lett godt nok eller ikke har klart å se hvordan det som handler om noe litt annet, også kan være relevant for det du gjør" (Fekjær, 2013, s. 68). Jeg vil derfor begrense min påstand om dette til å si at jeg ikke har klart å fremskaffe eventuell forskning direkte på dette området. Jeg vil i det følgende kapittelet derfor presentere kunnskap og forskning som jeg mener kan være med på å støtte opp under de funnene jeg presenterer i oppgaven.

For å skaffe oversikt over det totale kunnskapsgrunnlaget omkring bevæpning i politiet, fant jeg det nyttig å dele opp politiforskningen på feltet i tre kategorier:

1. Politiets bruk av skytevåpen
2. Praktisk og teknisk bruk av våpen i forståelsen skytetrening og -ferdigheter.
3. Kriminalteknisk perspektiv, ballistikk og våpenkunnskap.

Hva gjelder kategori 2 og 3 anser jeg ikke disse som aktuelle for min studie, men de inngår likevel i det totale kunnskapsgrunnlaget for emnet.

Politiets bruk av skytevåpen (Strype & Knutsson 2002) sammenlikner spesielt norske og svenske forhold basert på en analyse av samtlige rapporterte skyteepisoder i perioden 1985 – 1998/1999. Rapporten fant at svensk politi, som er permanent bevæpnet, i gjennomsnitt hadde 15,3 saker per år med rettede skudd i perioden. Tallene for rettede skudd i Norge for samme periode tilsvarte et årlig gjennomsnitt på 1,7 saker. Totalt antall avfyrte skudd i tjenesten i perioden var nær 10 ganger høyere i Sverige, 430, sammenliknet med Norge, 48 (Strype & Knutsson, 2002, s. 69). Svenske politibetjenter hadde også en markant høyere risiko for å komme til skade som følge av skyteepisoder. I tillegg var det et betydelig høyere antall vådeskudd med tjenestevåpen i Sverige enn i Norge. I forlengelsen av denne forskningen har vi *Politiets bruk av skytevåpen i Norden* (Knutsson 2005) som belyser politiets bruk av våpen

fra ulike perspektiver. Særlig interessant er en analytisk sammenlikning av bruk av skytevåpen i Danmark, Finland, Norge og Sverige, hvor Norge er den eneste ubevæpnede politistyrken. Det mest interessante å merke seg her er at Finland, tross et høyere antall avfyrte skudd, ikke har flere registrerte skader som følge av skyting enn politiet i Norge (Knutsson 2005, s. 157). Det gis ikke noe entydig forklaring på dette, men konklusjonen i rapporten er at både tilgang til våpen, utdanning og regelverk for bruk av våpen synes å være avgjørende for å redusere skadevirkningene av bruk av våpen i politiet (Knutsson, 2005, s. 160).

Finstad bidro med et kapittel i *Generell bevæpning av norsk politi* (Bevæpningsutvalget, Politiets fellesforbund, 2011). Hennes mandat var å utrede forskningsbasert kunnskap som kunne belyse spørsmålet om permanent bevæpning av norsk politi. Finstad har en rekke ulike betraktninger og dette kapitlet har vært til stor nytte for å skaffe oversikt over feltet for min del. Likeledes har Myhrers bok *Som siste utvei – rettslige rammer for politiets bruk av skytevåpen* (2005) gitt nødvendig innsikt i den juridiske siden av spørsmålet

Underveis i prosessen med min studie, har det kommet fire masterstudier som omhandler ulike sider ved bevæpning. Rensaas (2014) sin studie i samfunnssikkerhet tar for seg beslutningsprosessene når det gis bevæpningsordre. Studien er basert på intervjuer av politibetjenter i Oslo politidistrikt. Rensaas peker blant annet på likheten mellom bevæpnede oppdrag og kriser. Hun peker på at politimesterens rolle ved å beslutte bevæpning i akutte situasjoner, ikke samsvarer med verken forskning på beslutningsprosesser eller nasjonale prinsipper for krisehåndtering. Ut fra dette konkluderer hun med at det er politibetjentene som står nærmest situasjonen som er i best posisjon til å fatte riktige beslutninger (Rensaas, 2014, s. 97).

Haugland (2015) har i sin master i politivitenskap, sett på ulike forklaringer på at politiets bevæpningsordre mer enn doblet seg i perioden 2007 – 2013. Dette til tross for at kriminalitetsbildet syntes uendret. Haugland påpeker at fiendebildet i politiet er den tungt bevæpnede kriminelle, mens det i realiteten er personer med rus- og psykiatrilidelser som utløser de fleste bevæpnede oppdrag. På samfunnsnivå peker han derfor på lavere behandlingsskapitet i helsevesenet som en mulig forklaring på økningen. Først og fremst mener han likevel at det er interne forhold i politiet som gir de mest nærliggende forklaringene. Han peker på at taktikken i perioden ble endret og utviklet av det operative

nivået uten kontroll og ledelse fra Politidirektoratet og Politihøgskolen. Videre at risikoaksepten i politiet har blitt lavere, blant annet grunnet påvirkning fra Politiets fellesforbund (Haugland, 2015, s. 100).

Helstad og Ingjer (2016) tar i sin master i kriminologi utgangspunkt i bevæpningsdebatten. På bakgrunn av intervjuer av politibetjenter og publikum har de gjort en bred analyse av ulike perspektiver ved bevæpning. Politibetjentene i studien oppga at tiden som tidligere ble brukt til å bevæpne seg ikke var preget av ro og overveielse, men av stress og fokus på utstyret. Ved å være bevæpnet oppga politibetjentene å ha større kapasitet til mental forberedelse og innhenting av informasjon for å løse oppdraget. De fant videre at politibetjentene og publikum i studien vektlegger ulike sider ved bevæpningsspørsmålet. Politibetjentene argumenterte for at bevæpning kunne øke tryggheten, mens publikum oppga at bevæpning kunne føre til økt utrygghetsfølelse (Helstad & Ingjer, 2016, s. 132).

Sandham og Todnem (2016) har gjennomført en studie om den midlertidige bevæpningen i et sikkerhetsledelse- og risikostyringsperspektiv. Deres studie er basert på intervjuer av operasjonsledere og innsatsledere. Som hos Helstad og Ingjer (2016) oppga også informantene her at bevæpningen syntes å ha gitt mannskapene en større ro ved bevæpnede oppdrag. Sandham og Todnem (2016) argumenterer for å opprettholde en kontroll, i form av at politibetjenter må be om bevæpningsordre, også dersom politiet blir permanent bevæpnet. Blant annet peker de på at større tempo i beslutningsprosessene og økt tilgang på våpen vil føre til økt risiko (Sandham & Todnem, 2016, s. 121).

2.4 Bakseteforskning i politiforskningen

Flere sentrale nordiske politistudier har gått i samme spor som meg. Cecilie Høigård (2005) introduserte den treffende samlebetegnelsen «bakseteforskning» for feltstudier som har tatt utgangspunkt i deltakende observasjon av politipatruljer. Foruten valg av metode, er det mange felles berøringspunkter mellom tidligere studier og mine funn. I denne studien vil jeg spesielt vise til Finstad (2000), Holmberg (1999) og Granèr (2004) og knytte disse tre til de to mest sentrale perspektiver fra bakseteforskningen som jeg vil benytte i min studie; *samarbeidsprosjektet og politiets klassifisering av publikum*. Jeg vil også trekke inn andre politiforskere som har brukt baksetet som inngang til sine forskningsfelt. Disse er Valland (2015), Lagestad (2010) og Gundhus (2009).

Samarbeidsprosjektet

Liv Finstad (2000) fullførte med monografien «Politiblikket» et åtte år langt studium basert på feltarbeid både innenfor ordenstjeneste, etterforskning og forebyggende politiarbeid.

Politiblikket tar for seg politiarbeid og politikultur i et bredt perspektiv. For min studie er det spesielt to perspektiver som jeg vil knytte spesielt til diskusjonen rundt mine funn. Det ene er beskrivelsene av *samarbeidsprosjektet* (Finstad 2000, s. 176). Samarbeidsprosjektet har det utgangspunktet at politiet er avhengig av publikums hjelp og støtte. Uten dette vil store deler av politiets oppgaver være vanskelig å utføre. At politiet velger strategier som er kontaktskapende og utadvendte har stor betydning for politiets samfunnsrolle som en trygghetsskapende aktør. "I samarbeidsprosjektet anerkjennes politiets symbolske makt. For symbolsk makt virker bare når den anerkjennes" (Finstad, 2000, s. 179). Hun påpeker videre at hennes studie tyder på at politiet i for liten grad vektlegger hvordan omgivelsene oppfatter politiets nærvær og fremtreden (Finstad, 2000, s. 207).

Klassifisering av publikum

Det andre perspektivet gjelder politiets klassifisering av publikum. Her har Finstad (2000) en fremstilling som må sees i sammenheng med to andre nordiske bakseteforskere: Granèr (2004) og Holmberg (1999). Jeg vil senere vise hvordan politibetjentene i min studie klassifiserte publikum for å argumentere for nødvendigheten av skjerpede tiltak knyttet til våpenet. Klassifisering av publikum må sees som et utslag av en *vi-dem-tenkning* i politiets yrkeskultur (Aas, 2010, s. 165). Finstad (2000) viser at klassifiseringen som skjer på bakgrunn av *politiblikket* har stor betydning for hvorvidt publikum utsettes for stopp-og-sjekk situasjoner. I dette ligger en iboende fare grupper som skiller seg ut gjennom *politiblikket* kan utsettes for diskriminering. Særlig peker hun på faren ved å legge etnisitet til grunn som utvelgelseskriterium. Holmberg (1999) viser også den samme tendensen ved at politiets initiativer i stor grad baseres «type menneske» heller enn mistenkelige handlinger i seg selv (Holmberg, 1999, s. 1). I saker som gjelder mindre alvorlige lovovertrедelser er det gjerne opp til politiets skjønn hvilken reaksjon som velges. Her fant Holmberg (1999) at politiskjønnen kom til ugunst for de som fra før ble ansett som gjengangere av politiet. Mens de gode borgerne kan slippe med en advarsel om de ellers oppfører seg respektfullt ovenfor politiet, ble gjennomgående strengere reaksjoner valgt for gjengangerne.

Granèr (2004) viser i også sin studie et politi-publikumsperspektiv. Det skiller seg ikke vesentlig fra de to nevnte studiene, men begrepene som de svenske politibetjentene bruker om sitt publikum er påfallende likt måten mine informanter har klassifisert publikum i min studie. Granèr (2004) beskriver politiets klienter som: «svensson», «allmänheten» og «buset» (kap. 6). Jeg vil derfor bruke Granèr som ramme når jeg trekker frem nettopp disse funnene i kapittel 5. Disse studiene må også sees i sammenheng med Van Maanen (2005, s. 223) sin mer klassiske fremstilling av police typifications; *the asshole*, *the suspects* and *the know nothings*. Selv om betegnelsene er «snillere» i den nordiske politiforskningen, er tendensen den samme; Politiet klassifiserer sitt publikum og behandler dem til dels ulikt basert på hvilken kategori de tilhører.

2.5 Risiko

I nær sammenheng med personklassifiseringene må man se politiets vurderinger av risiko. Skolnick (2005) beskriver hvordan risikoforståelse ofte preger polititjenestepersonenes tankesett i møte med publikum: «The policeman, because his work requires him to be occupied continually with potential violence, develops a perceptual shorthand to identify certain kinds of people as symbolic assailants» (Skolnick, 2005, s. 266). Den konstante faren som det gis uttrykk for her, er imidlertid ikke i overensstemmelse med hverdagen for politibetjenter. Flere studier (bla. Finstad 2000, Granèr 2004, Holmberg 1999, Holgersson og Knutsson 2012) viser at selv om politibetjenter ofte identifiserer seg med denne forståelsen, er det langt mellom hvert oppdrag som krever bruk av fysisk makt.

I denne forbindelse reiser Bayley et nytt dilemma: “The dilemma for patrol officers is that they must prepare for war even though they are rarely called upon to fight. To relax invites risk; to be constantly on guard invites over-reaction” (Bayley 2005, s. 144). Politipsykologien bruker gjerne begrepet *verstefallstenkning* (Aas, 2010, s. 166). Det er også nærliggende å trekke inn begrepet *egensikkerhet*, som har en solid forankring i den operative politikulturen. En annen side ved dette viste Hellesø-Knudsen (2013) da hun undersøkte vurderinger, følelser og valg knyttet til risiko, i sin doktorgradsavhandling. Hun konkluderte med at politibetjenter legger større vekt på *konsekvensene* av en mulig hendelse, enn *sannsynligheten* for at hendelsen skal inntreffe.

2.6 Ledelse og kunnskapsbasert erfaringsdeling

Hellesø-Knudsen (2013) har også perspektiver på hvordan politibetjenter forholder seg til policy og ledelse. Både hun og Gundhus (2009) konkluderer med at det er et sprik mellom ledelsens policy og hva som skjer i på tjenestepersonsnivå i politiet. Når Gundhus startet sitt feltarbeid for å undersøke problemorientert politiarbeid ble hun møtt med: «Vil du ha den ideelle beskrivelsen av POP på Stasjonen, eller vil du ha den ærlige usminkede?» (Gundhus, 2009, s. 160). Dette står i kontrast til det bildet som gjerne tegnes av politiet utad, som en strengt hierarkisk og autoritær organisasjon hvor man følger ordre.

Ut fra problemstillingen jeg har valgt, kan det stilles spørsmål ved hvorvidt fokus på ledelse er relevant. Arbeidsdagen til politipatruljen er generelt preget av stor autonomi, selv om graden av styring og autonomi, nødvendigvis vil variere på ulike tjenesteområder (Hellesø-Knudsen, 2013, s. 290). Valland (2015) konkretiserer dette skillet mellom ulike tjenesteområder. I hennes doktorgradsavhandling om mellomledere i politiet finner hun at: «Disiplinen som forutsettes for å gjennomføre koordinert samhandling i forbindelse med aksjoner som razzia eller i forbindelse med trafikkulykker og ran, fungerer ikke i en sammenheng hvor det er diskusjoner om utviklingen av organisasjonen over tid» (Valland, 2015, sammendrag). Dette som Valland her påpeker er direkte overførbart til min problemstilling. Bruk av våpen, som forutsetter streng disiplin, bringes inn på et område av polititjenesten som er preget av stor selvstendighet og autonomi. Spørsmålet er om politiet var i stand til å håndtere denne omstillingen på en systematisk og kunnskapsstyrt måte.

Hellesø-Knudsen (2013, s. 265) fant at politibetjentes handlingsgrunnlag i større grad er basert på magefølelsen enn analytisk og kunnskapsbasert forståelse. Dette viser også forskningen til Gundhus (2009). På bakgrunn av feltarbeid på en spesialseksjon rangerer hun kunnskapsformene etter hvilken status de har på seksjonen. Funnene viser at den erfaringsbaserte kunnskapen, som er preget av magefølelse, innskytelser og intuisjon har høyest status: «De standardiserte formene som bygger på teoretisk kunnskap, ses på med skepsis på seksjonen: “Statistikk er statisk kunnskap”, og det å bare analysere devalueres.» (Gundhus, 2009, s. 117). Finstadutvalget (NOU 2009:12) pekte på behovet for å utvikle politiet som en lærende organisasjon og at læring i like stor grad må skje gjennom systematisert erfaringsdeling, som gjennom direktiver og ordre ovenfra. Konkret ble det blant annet foreslått å styrke Politidirektoratets rolle som ansvarlig for å systematisere

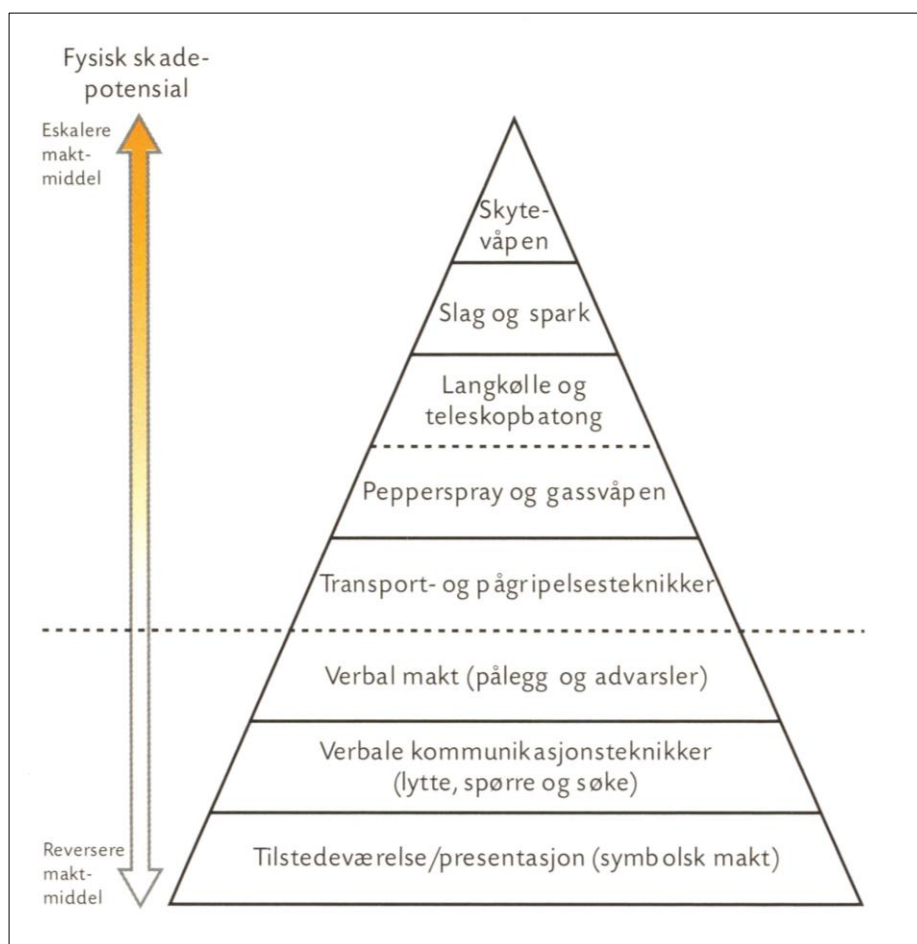
erfaringslæring på et nasjonalt nivå. I tillegg ble det foreslått å sette erfaringer fra Spesialenhetens etterforskninger i system for læring, også i saker som ikke endte med påtaleavgjørelse i disfavør for politiet (NOU 2009:12, s. 15).

Systematisert erfaringsdeling kan også forstås som en «nedenfra-og-opp» ledelse da det er erfaringene som skjer på «gulvet» som skal settes i system. Det kan dermed synes som et paradoks at det tilsynelatende foreslås gjennomført ved systemer basert på «ovenfra-og-ned» ledelse. Finstadutvalget presiserer imidlertid at det er arbeidsgivers ansvar å legge til rette for en god systematikk og kultur for erfaringsdeling. Tilretteleggingen kan eksempelvis skje gjennom en tydeliggjøring av «nasjonale spilleregler» (NOU 2009:12, s. 190).

2.7 Bevæpning og bruk av makt

Politolovens § 6 og maktpyramiden

Det som først og fremst skiller politiet fra andre aktører i samfunnet er politiets monopol på bruk av fysisk makt, voldsmonopolet. Bittner sier det slik: “The policeman, and the policeman alone, is equipped, entitled, and required to deal with every exigency in which force may have to be used, to meet it” (Bittner, 2005 s. 165). I Norge er politiets bruk av makt regulert i Politiloven (1995). Politilovens § 6 gir politiet adgang til bruk av makt, men setter samtidig begrensninger for maktbruken. Bruk av makt må blant annet være nødvendig og forholdsmessig. En konkret visualisering av de maktmidlene norsk politi har til rådighet, finner vi i maktpyramiden (Lie og Lagestad, 2011, s. 11):

Figur 1. Maktpyramiden. Hentet fra Lie og Lagestad (2011)

I maktpyramiden er maktmidlene rangert ut fra hvor inngripende de er. Maktpyramiden må forstås slik at politiet som hovedregel alltid skal starte på det nederste trinnet. Dette må sees i sammenheng med politilovens § 6, 1. ledd som sier at politiet først og fremst skal søke å oppnå en løsning ved bruk av «opplysning, råd, pålegg eller advarsel» (Politoloven 1995). Spesielt er det grunn til å merke seg at symbolsk makt, som beskrevet tidligere under «samarbeidsprosjektet», er plassert inn som et maktmiddel som forutsettes vurdert før politiet aktivt griper inn.

Desto større skadepotensialet ved inngrepet er, jo høyere terskel må politiet ha for å ta maktmiddelet i bruk. Denne hovedregelen kalles ofte prinsippet om «minste middel» (Fredriksen og Spurkland, 2013, s. 62). Unntaket er dersom inngrepet åpenbart ikke vil føre frem. Dersom politiet vurderer mildere midler som utilstrekkelige for å løse oppdraget, kan de gå direkte til et mer inngripende maktmiddel. Skytevåpen er det mest inngripende maktmiddelet og er dermed plassert øverst på maktpyramiden. Det er også verdt å merke seg

at inngrepene må vurderes fortløpende. Så fort politiet har oppnådd nødvendig effekt av et inngrep, skal man vurdere om det er mulig å opprettholde kontroll og stabilisere situasjonen ved bruk av mildere maktmidler.

Bruk av makt i politiet har også et annet perspektiv, nemlig politiets særskilte plikt til å gripe inn i farlige situasjoner, *handleplikten*. Myhrer definerer handlesplikt som: «den plikt politiet som etat, den aktuelle politienhet eller i ytterste fall den enkelte polititjenesteperson, har til å handle for å avverge eller begrense fare eller skade.» (Myhrer, 2013, s. 1). Han beskriver videre at politiet ikke uten videre kan trekke seg ut av en situasjon, selv om den setter involverte tjenestepersoner i fare. Samtidig må det være en realistisk og forsvarlig plan for å løse oppdraget og risikoen må ikke være uakseptabelt høy.

Handleplikten er ikke uttrykt gjennom en spesifikk bestemmelse, men kommer til uttrykk blant annet gjennom Politilovens § 2 (1995) hvor det blant annet fremgår at politiet skal *beskytte person, stanse kriminell virksomhet og yte borgerne hjelp og tjenester i faresituasjoner*. Handleplikten kan også forstås ut fra flere av pliktene som fremgår av Politiinstruksen (1990). På bakgrunn av erfaringene fra 22. juli 2011 og kunnskapen fra skoleskytinger internasjonalt, ble det i 2015 fastsatt en nasjonal prosedyre for brannvesenet, helsevesenet og politiet ved hendelser med pågående dødelig vold. (Helsedirektoratet, Politidirektoratet & Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, 2015). Handleplikten står her sentralt i forhold til de kravene som stilles til mannskapenes innsats.

Politiets bruk av skytevåpen

Politiets bruk av skytevåpen er regulert i Våpeninstruks for politiet (1989, 2015). Ny våpeninstruks av 2015 ble iverksatt 1. april 2016, men for hele min prosjektperiode var det Våpeninstruksen av 1989 som var gjeldende. Det innebar at politiet som hovedregel skulle være ubevæpnet i normal tjeneste. Som følge av terrorhendelsene 22. juli ble det gjort endringer i instruksen som blant annet skulle sikre at våpen var lettere tilgjengelig ved behov. Tidligere var det opp til politimesteren i det enkelte distrikt å beslutte at våpen kunne medbringes i politiets tjenestebiler ved såkalt *fremskutt lagring* (Tor-Geir Myhrer, 2005, s. 29). Dette innebar at politipatruljer i de distriktene som ikke hadde fremskutt lagring, måtte reise inn til tjenestestedet for å bevæpne seg dersom det oppsto en skarp situasjon. Med virkning fra 1. januar 2013 ble § 5 i våpeninstruksen (1989) endret slik at alle politidistrikt

skulle ha fremskutt lagring av skytevåpen for alle patruljer som var underlagt operasjonssentralene.

Bruk av våpen er enkelt forklart regulert gjennom tre trinn: «Bestemmelser om oppbevaring og bevæpning, bestemmelser om bruk og bestemmelser om etterfølgende undersøkelser» (Myhrer, 2005, s. 27). På tidspunktet for mitt feltarbeid lå beslutningskompetansen for bevæpning til politimester eller politimesters stedfortreder. Dette er endret i ny våpeninstruks (2015) slik at det ved de fleste tilfeller nå er operasjonsleder som beslutter bevæpning. Den midlertidige bevæpningen som ble iverksatt den 25. november 2014, var i utgangspunktet hjemlet i våpeninstruksens § 10 d. Det ble imidlertid lagt til et nytt 4. ledd i samme bestemmelse 11. februar 2015. Dette innebar at: «Politidirektoratet kan etter samtykke fra Justisdepartementet beslutte bevæpning med enhåndsskytevåpen i den daglige tjenesten for en periode på inntil tre måneder» (Våpeninstruksen, 1989).

Informantene i begge politidistriktene hvor jeg gjennomførte mitt feltarbeid forklarte at de ikke ville be om noen eksplisitt bevæpningsordre dersom det kom oppdrag hvor patruljene normalt ville måtte be om bevæpning. Ordren var ansett som gitt idet den midlertidige bevæpningen ble besluttet. Unntaket var dersom patruljen skulle be om bevæpning på tohåndsvåpen (maskinpistol). Sandham og Todnem (2016) sin studie viser at det var ulike løsninger for dette i politinorge. Flere politidistrikt videreførte den ordinære ordningen. Våpenet i beltet ble ansett på samme måte som ved fremskutt lagring i bil og politibetjentene måtte be om beslutning før de kunne ta våpenet i bruk etter de vanlige reglene i våpeninstruksens (Sandham og Todnem, 2016, s. 59).

3 METODE

Fenomenologisk-hermeneutisk tradisjon utgjør det vitenskapsteoretiske grunnlaget for denne studien. Empirien er fremskaffet gjennom en kombinasjon av metodene deltakende observasjon, feltsamtaler og intervjuer. I dette kapitlet vil jeg først gjøre rede for fenomenologi og hermeneutikk som studiens vitenskapsteoretiske ståsted. Deretter vil jeg begrunne valg av forskningsdesign og gi en detaljert beskrivelse av hvordan jeg har gått frem i undersøkelsen. Jeg vil vise valg og vurderinger jeg har gjort underveis. Avslutningsvis vil jeg belyse noen forskningsetiske problemstillinger som jeg har møtt gjennom studien.

3.1 Vitenskapsteoretisk ståsted – fenomenologi og hermeneutikk

Fenomenologiske studier tar utgangspunkt i virkeligheten slik som deltakerne i en studie selv oppfatter den. Forskeren søker å få innsikt i hvordan menneskene forstår sine handlinger og hvilke meninger handlingene har for dem selv (Grønmo 2004, s. 372). Fenomenologi kan beskrives som "å utforske og beskrive mennesker og deres erfaringer med, og forståelse av, et fenomen" (Johannessen et al. 2010 s. 82). Menneskene jeg har utforsket og beskrevet i denne studien er *politibetjenter i ordentjeneste*. Fenomenet er *bevæpning i ordinær polititjeneste*. Hermeneutikk betyr fortolkningslære eller fortolkningskunst (Grønmo, 2004, s. 373). Den tyske filosofen Martin Heidegger regnes som en viktig filosof innenfor hermeneutisk lære. Hans hovedpoeng var at mennesket må forstås som en del av verden og at man ikke kan sette et absolutt skille mellom menneske og omgivelser (Fjelland, 1999, s. 213).

Begrepet hermeneutikk ble imidlertid brukt allerede på 1600-tallet i forbindelse med fortolkning av bibeltekster (Fjelland 1999, s. 43). Mange av ordene i en tekst, kan ha ulik betydning. I denne studien bruker jeg begrepet «avstand». Avstand er ikke et konstant begrep. For å forstå hva begrepet innebærer for den som bruker det, må det plasseres i en kontekst. Derfor vil jeg senere bruke sitater og beskrivelser som gjør at leseren kan se for seg de situasjonene hvor informantene argumenterer for økt eller uendret avstand. Hermeneutikk innebærer også at man fortolker andres fortolkninger. I min studie har jeg hatt en rekke intervjuer og samtaler med politibetjenter omkring deres forståelse av bevæpningens innvirkning på den ordinære polititjenesten. Mine fortolkninger blir slik sett en fortolkning av politibetjentenes fortolkning av fenomenet. Giddens (sitert i Grønmo 2004, s. 374) kaller dette for *dobbelt hermeneutikk*. Som politi som fortolker andre politibetjentes fortolkninger kan

jeg ikke hevde at jeg fullt ut kan fri meg fra min bakgrunn. I denne sammenheng tillater jeg meg derfor å låne betydningen av Finstad (2000) sitt *politiblikk* og lansere begrepet *det dobbelte politiblikk*, når det gjelder politiet som forsker på politiet.

Fortolkningsprosessen kan beskrives som et møte mellom leseren og forfatteren hvor leserens forforståelse også har betydning for hvordan teksten kan forstås. «I begynnelsen er det derfor like mye vi som 'projiserer' vår mening på teksten som det er teksten som formidler sin mening til oss» (Fjelland, 1999, s. 44). Leserens av denne studien har sannsynligvis en forforståelse av hva som er en fornuftig avstand til et annet menneske man ønsker å samhandle med. Denne forforståelsen legges til grunn for leserens fortolkning av mine funn. Etter hvert som man leser teksten, kanskje også flere ganger, kan teksten få en utvidet betydning. Noen ganger kan man også endre sin forståelse av hva teksten faktisk beskriver. Denne nye forståelsen legger man så til grunn for den videre fortolkningen av teksten. Dette kalles *den hermeneutiske sirkel* (Nyeng, 2012, s. 48).

Det kritiske spørsmålet er hvilken form for kunnskap det kan komme ut av denne type forskning. For å besvare spørsmålet tar mange vitenskapsteoretiske fremstillinger utgangspunkt i å sette hermeneutikken og den kvalitative forskningstradisjonen opp mot *positivismen*. Positivismen har sitt utspring i den naturvitenskapelige revolusjonen på 1500- og 1600-tallet (Nyeng 2012, s. 45). Det vitenskapelige arbeidet tilstrebet å fremskaffe kunnskap gjennom det som positivt kunne la seg teste eller «bevise». Et positivistisk forskningsideal innebærer at alle typer fenomener må undersøkes ved bruk av naturvitenskapelig metode. Følger man denne logikken strengt, ville begrepet «avstand» kun gitt mening dersom avstanden lot seg måle gjennom kvantitative forskningsmetoder. Eksempelvis at jeg fysisk målte opp avstanden mellom politibetjenten og den hun samhandler med. Positivismen avviste samfunnsvitenskapens kvalitative metoder som uvitenskapelige. Dette ga utgangspunkt for positivismekritikken som vokste frem på midten av 1900-tallet. Kritikken tok utgangspunkt i at mennesker har frie valg innenfor visse rammer. Menneskers valg eller forholdene i samfunnet følger ikke naturgitte lovmessigheter, men kan endres på uventede måter. Forhold knyttet til mellommenneskelige relasjoner og samfunnsutvikling, kan heller ikke studeres utenfra, all tid forskeren også er en del av samfunnet man studerer (Grønmo, 2004, s. 10). Innenfor samfunnsvitenskapen vil man dermed ikke kunne oppnå sannhet og objektiv kunnskap, som er idealet for naturvitenskapens metoder. De fleste

samfunnsforskere i dag stiller seg utenfor metodestriden og velger en metodisk tilnærming som er best egnet til å svare på problemstillingen (Johannesen et.al s. 362).

For min studie, har jeg ikke tatt utgangspunkt i en bestemt teori omkring hvordan et bevæpnet politi samhandler med publikum. Som nevnt i forrige kapittel, har jeg heller ikke funnet teori som omhandler dette fenomenet spesifikt. Ved å samle inn data, har målet for min studie vært å skaffe ny kunnskap, eller teori, om fenomenet. En slik tilnærming hvor forskeren utleder teori fra empiri, betegnes som induktiv (Johannessen et.al. 2010, s. 51). Dette gjenspeiles også ved at problemstillingen min ikke er formulert som en hypotese som skal bekreftes eller avvises. Denne oppgaven er heller ikke strukturert etter en bestemt teori. Strukturen følger informantenes erfaringer og opplevelser. Ved å strukturere og dele informantenes erfaringer kan dette også sies danne grunnlag for en form for erfaringsbasert kunnskapsdeling.

En professor jeg diskuterte problemstillingen med før jeg var ute i feltet, sa at utfordringen med dette studiet ville være å skille ut det som er spesielt knyttet til våpenet. Altså om handlingene jeg observerer knytter seg spesifikt til at politibetjentene bærer våpen, eller om det er andre hensyn som ligger til grunn for betjentenes fremgangsmåter. Ved å velge en fenomenologisk tilnærming er det ikke et mål å skille ut enkeltfaktorer som utelukkende kan forklares med våpenets tilstedeværelse, men: «å få innsikt i aktørens erfaringer, opplevelser og oppfatninger i en mer generell forstand, slik at intensjonen med den enkelte handlingen kan settes inn i en større sammenheng.» (Grønmo, 2004, s. 272). Det er med andre ord ikke et mål for denne studien å plukke ut enkeltstående faktorer ved bevæpningen og studere disse isolert. Målet er å beskrive politibetjentenes egne erfaringer knyttet til det å bære våpen og vise hvordan våpenet, sammen med andre faktorer kan prege politiets håndtering av publikum.

3.2 Valg av forskningsdesign

For å undersøke studiens problemstilling valgte jeg, som nevnt å fokusere på politiets egen håndtering av den midlertidige bevæpningen og politiets tolkning av ulike konsekvenser ved dette. Det har tidligere vært gjennomført flere kvantitative spørreundersøkelser knyttet til ulike sider ved bevæpningsspørsmålet. Blant annet gjennomførte Politiets fellesforbund gjennomførte en større undersøkelse før landsmøtet i 2012 (Bevæpningsutvalget, Politiets fellesforbund, 2011). Politistudenter har også blitt spurt om sine holdninger til bevæpning

(Fekjær & Strype, 2015). Jeg oppfattet imidlertid som nevnt tidligere, at området for min problemstilling var utforsket. Derfor vurderte jeg at en kvalitativ tilnærming med relativt få informanter men mulighet til åpne spørsmål, refleksjon og utdypende svar gjennom feltsamtaler og intervjuer, ville være den beste måten å skaffe kunnskap om dette. For å øke funnenes reliabilitet og validitet valgte jeg i tillegg å delta på patrulje som observatør. Alle de 15 informantene jeg har intervjuet har jeg med ett unntak fulgt som observatør på ett eller flere vaktsett. Jeg har i tillegg fulgt flere andre politibetjenter på patrulje og gjennomført feltsamtaler og observasjoner av disse. Totalt har jeg gjennom tiden jeg brukte i feltet, fulgt mellom 40 og 45 ulike politibetjenter. I tillegg har jeg hatt uformelle samtaler omkring problemstillingen for studien med andre politiansatte i ulike stillinger og funksjoner knyttet til ordenstjenesten. Blant annet ledere på avdelingsnivå samt operasjonsledere og politibetjenter på operasjonssentralen.

3.3 Deltakende observasjon og feltsamtaler

Grønmo beskriver deltakende observasjon som: "at forskeren selv samler inn data ved å se og høre på aktører mens de handler eller samhandler, uttrykker meninger eller er involvert i hendelser." (Grønmo, 2004, s. 142). Metoden er tidkrevende og jeg vurderte lenge hvorvidt jeg kunne få svar på min problemstilling ved intervju alene. Aas (2009) drøfter i sin doktorgradsavhandling hvorfor deltakende observasjon i tillegg til intervjuer var ønskelig for gjennomføringen av hans studie. I likhet med Aas, søker jeg å skaffe kunnskap om politiets fremgangsmåte ovenfor publikum. Selv om intervju av tjenestepersonene har vært sentralt for å skaffe meg et bilde av hvordan tjenestepersonene begrunner sin taktikk og fremgangsmåte i den enkelte situasjon, vil alle handlingsvalg være basert på et komplekst helhetsbilde som er umulig å gjenskape i en intervjusituasjon. For å skaffe innblikk i hva som ligger til grunn for den enkelte tjenestepersons valg av taktikk og kommunikasjonsform med publikum, var det derfor avgjørende å kunne innta patruljens perspektiv.

Publikumsmøtene vil nødvendigvis være preget av en umiddelbarhet og uforutsigbarhet som kan gjøre at tjenestepersonene handler mer refleksbasert. Sett i ettertid ville de kanskje valgt å løse oppdraget på en annen måte, eller valgt en annen tilnærming. Sannsynligvis er man heller ikke fullt bevisst sitt handlingsmønster og hvordan dette eventuelt preger kommunikasjonen og avstanden til publikum. "Noen ganger kan kunnskap ikke genereres uten observasjon i en

naturlig setting, fordi kunnskap ikke alltid er formulerbar, mulig å huske eller mulig å konstruere i et intervju. Det er ikke sikkert at det vi sier vi gjør, er det vi faktisk gjør." (Johannessen et. al., 2010, s. 118) Spørsmålet blir da hva som ville fremkommet dersom min problemstilling skulle undersøkes ved intervju alene; den ærlige fremstilling, eller en fremstilling dels basert på faktiske hendelser og dels på hvordan man ideelt skulle ønske at man hadde løst situasjonen.

Nå som feltarbeidet og intervjuene er avsluttet, kan jeg også si at dette var et riktig valg. Uten deltakende observasjon ville jeg gått glipp av flere viktige funn ved denne undersøkelsen. Et eksempel var den observerte forskjellen mellom holdning og adferd. Flere av betjentene ga i intervjuene uttrykk for at de ville vende våpenet noe vekk fra publikum for å skjule våpenet. Samtidig har jeg i mine observasjoner sett påfallende lite av dette i praksis. Det samme gjaldt for flere andre forhold de ga uttrykk for i intervjuene. Jeg kommer nærmere tilbake til dette i kapittel 7.

Valg av felt

Som nevnt tidligere var den opprinnelige ideen til dette prosjektet, å studere forskjeller og likheter i oppdragsløsningen hos politiet i Oslo og Stockholm. Altså en direkte sammenlikning av et ubevæpnet og bevæpnet politi. Da jeg startet opp feltarbeidet i Oslo, i starten av desember 2014, var dette fortsatt tanken, selv om norsk politi nå var bevæpnet. Etter noen vakter i feltet forsto jeg at jeg kunne få bedre svar på min problemstilling ved å gå bort fra Stockholm. Den planlagte sammenlikningen mellom norsk og svensk politi var basert på en forståelse av at vi har betydelige likheter med politiet i vårt naboland. Samtidig ville det også knytte seg betenkeligheter til sammenlikningen av politiets taktikk og fremgangsmåte da den åpenbart vil være basert på langt flere momenter enn det at politiet bærer våpen eller ikke. Eksempler kan være ulikt kriminalitetsbilde, forskjeller i trusselsituasjonen, ulik grad av tilbøyelighet til vold mot politiet og politikultur for å nevne noen. Den midlertidige bevæpningen tilbød derfor en både uventet og gyllen mulighet til å studere hvordan norsk politi selv utførte den ordinære polititjenesten med våpenet på hofta.

De første feltsamtalene og intervjuene ga meg en klar oppfatning av at jeg møtte tjenestepersoner som i sin grunnleggende holdning var ubevæpnede. Ikke slik å forstå at de var motstandere av bevæpning. Langt de fleste var positive. Men, både i uformelle samtaler

og intervjuer var det nærliggende for aktørene å gjøre sammenlikninger med den grunnleggende praksiserfaringen de hadde fra den ubevæpnede polititjenesten. Det fremsto derfor som at dette tidspunktet, i det som i ettertid viste seg å være en tidlig fase av den midlertidige bevæpningen, innebar en unik mulighet til å kartlegge polititjenestepersonenes egen forståelse av hvilke endringer de eventuelt hadde gjort i sin tilnærming til publikum. I samråd med mine veiledere bestemte jeg meg derfor for å sette fokus på norsk politi alene.

Et av de tydeligste funnene i de første intervjuene i Oslo kan best gjenspeiles ved å sitere en av de første informantene:

"Det er egentlig ikke noen overgang for oss dette med våpen. Vi er så vant til å gå med våpen likevel. Flere ganger i uka på væpnet vakt hold, statsbesøk, you name it. Ja, og publikum virker ikke som de ser noen forskjell de heller. Jeg tror de fleste ikke tenker særlig over det".

Samtlige av politibetjentene jeg traff gjennom mitt feltarbeid i Oslo politidistrikt uttrykte på ulike måter denne samme grunnholdningen til overgangen fra ubevæpnet til bevæpnet tjeneste. Jeg fant det derfor nødvendig å gjøre tilsvarende feltarbeid i et distrikt med annen demografi og frekvens av bevæpnede oppdrag. Valget falt på Gudbrandsdal politidistrikt.

Avtale adgang

Før jeg kontaktet aktuelle tjenestesteder, innhentet jeg tillatelse til prosjektet fra Rådet for taushetsplikt og forskning (vedlegg A) Politidirektoratet (vedlegg B), og Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS (vedlegg C). Jeg kontaktet deretter ledelsen på de aktuelle tjenestestedene per telefon og presenterte prosjektet. Etter å ha fått muntlig positivt tilsagn, sendte jeg en formell skriftlig henvendelse (vedlegg D og E) med de nevnte tillatelsene vedlagt. Alle ledere jeg var i kontakt med stilte seg umiddelbart positive til henvendelsen og det gikk kort tid fra de mottok forespørselen til jeg fikk svar. Wadel (2014) sier: «En bør ikke insistere på *bare* å være forsker – det kan hindre adgang» (s. 35). I alle søknader og henvendelser var jeg åpen om min bakgrunn og nåværende stilling. Normalt ville jeg ha anledning til å delta med politiet på patrulje i kraft av at min stilling som politioverbetjent og faglærer på Politihøgskolen. Jeg var derfor tydelig på at min rolle ville være som forsker og observatør, og at jeg ikke ønsket å bruke politimyndigheten som følger av min stilling. I korrespondansen mellom Rådet for taushetsplikt og forskning (vedlegg A) og Politidirektoratet (vedlegg B), tillegges nettopp min bakgrunn betydning for vurderingen

av søknaden. Tilbakemeldingene jeg fikk fra politidistriktene uttrykte også klart at min bakgrunn og stilling ble tatt i betraktning da det ble gitt positivt svar. Eksempelvis hadde ledelsen i Gudbrandsdal ikke betenkeligheter med å la meg følge patruljer på vaktsett hvor det var lite bemanning i distriktet fordi jeg i større grad enn en «vanlig forsker» ville være i stand til å vurdere hvert enkelt oppdrag opp mot taushetsplikt og min egen sikkerhet.

Velge posisjon og synsvinkel

Ved valg av posisjon var jeg bevisst på at jeg ønsket å studere problemstillingen fra politiets perspektiv. Innenfor politiet valgte jeg ut mannskapene som utfører publikumsrettet polititjeneste på ordensavdelingene. Det er ikke politistasjonssjefen eller lensmannen, men den vanlige politibetjenten som møter publikum i gata med våpen på hofta. Selv om jeg har vært i nær kontakt med flere ledere gjennom feltarbeidet, er det politibetjentenes stemme og perspektiv som kommer frem i min studie. Det som fremkommer om ledelsens rolle i denne rapporten bygger derfor på informantenes oppfatning av hva politiets ledelse har gjort av ulike grep for å sikre at polititjenesten ble utført på en hensiktsmessig måte under den midlertidige bevæpningen.

Tjenestepersonene som deltok i studien ble tilfeldig valgt ut blant de patruljene som var satt opp til publikumsrettet tjeneste ved de vaktsettene jeg hadde avtalt å følge politiet. I utgangspunktet overlot jeg det til vakt- eller divisjonsleder å sette meg opp sammen med en patrulje. Min «bestilling» var kun å være med en patrulje med tjenestepersoner som var bevæpnet og som skulle utføre ordinær uniformert publikumsrettet ordenstjeneste og være til disposisjon for oppdrag fra operasjonssentralen. Ved et par anledninger valgte jeg likevel å bytte til en annen patrulje enn den jeg var satt opp på. Dette for å sikre en bedre kjønnsbalanse blant de som ble intervjuet. Jeg forsøkte også å være bevisst på hvorvidt de jeg var ute med var «håndplukket» eller om vaktoppsettet fulgte den sedvanlige rulleringen mellom makker og ulike forhåndsplanlagte oppdrag. Denne problemstillingen kommer jeg tilbake til senere.

Avklare fokus

I situasjonene som jeg har observert forsøkte jeg å ta observasjonsnotater under hele oppdragene fra A til Å. Wadel (2014, s. 27) beskriver faren for at man tar ting for gitt som et grunnleggende problem med å studere sin egen kultur. Jeg var derfor bevisst på å fokusere på

detaljer i politibetjentenes fremgangsmåte, også der hvor handlingene var gjenkjennelige og forutsigbare ut fra min egen erfaringsbakgrunn. Her er et eksempel fra feltnotatene mine fra en av de første vaktene hvor en kvinnelig politibetjent tok kontakt med en bilfører som patruljen hadde stanset fordi han hadde kjørt inn i en gate hvor det var innkjøringsforbud:

«Hun går på skrå foran patruljebilen og ut i gata. Fortsetter opp på siden av bilen og titter inn i bilen samtidig som hun går frem mot førerdøra. Fører av bilen, en ung mann, har allerede rullet ned ruta da hun kommer frem. Hun er rolig og smiler og forklarer hvorfor han ble stanset. Når hun prater, står hun lett fremoverlent og ser inn på fører som sitter i bilen. Begge beina står parallelt, rett foran bildøra. Mannen kommer ut av bilen. Hun tar et lite skritt tilbake og gir han plass. Han er likevel nesten helt inntil henne idet han går ut av bilen. Hun holder hele tiden høyre hånd på beltet rett over sikkerhetsbøylen på våpenhylsteret. Den andre hånden ser jeg ikke på grunn av min posisjon, men jeg ser at hun har lave skuldre, smiler og prater rolig og jovialt med mannen. Mannen smiler også selv.»

Feltnotatet ovenfor viser et, fra mitt perspektiv, helt forutsigbart hendelsesforløp ved stans av kjøretøy. Når jeg i ettertid leser notatet, ser jeg likevel for meg både situasjonen og politibetjenten. Dersom jeg kun hadde skrevet «stans av kjøretøy» og deretter kun beskrevet det spesielle ved situasjonen, våpenet, ville jeg for ettertiden tapt konteksten.

Feltarbeidet kan også beskrives som en «runddans mellom teori, metode og data» (Wadel, 2014, s. 135). Etter hvert som det skilte seg ut mer spesifikke beskrivelser i intervjuene om eksempelvis hvordan den enkelte ville beskytte våpenet i ulike situasjoner, valgte jeg tidspunkter for feltarbeidet som sannsynliggjorde en økt frekvens av observasjoner som kunne utvide forståelsen av dette. Eksempelvis bestemte jeg meg for å delta på nattevakter i helgene fordi informantene beskrev møter med berusede personer på utesteder eller i det offentlige rom som spesielt utfordrende. Fokus ble dermed utvidet som følge av den fortløpende analysen jeg foretok gjennom feltperioden.

Avgjøre grad av åpenhet

Jeg ønsket å være mest mulig åpen ovenfor ledere og informanter. Under feltperioden hadde jeg full åpenhet rundt min problemstilling. Jeg valgte også å fortelle om enkelte tydelige tendenser jeg hadde avdekket i feltarbeidet. Ett eksempel var den nevnte holdningen at informantene i Oslo var så vant til bevæpning at de ikke så den midlertidige bevæpningen som en stor overgang. Dette var jeg åpen om, da jeg forespurte ledelsen i Gudbrandsdal politidistrikt om adgang til å observere i deres distrikt. Jeg var også åpen om dette ovenfor de

tjenestepersonene jeg deltok på patrulje med, dersom temaet kom opp. Jeg var imidlertid redd for at jeg, ved å diskutere andres taktikk og vurderinger, kunne påvirke informantenes praksis og dermed forsterke eller kanskje til og med generere funn som ellers ikke ville fremkommet. Jeg unnlot derfor eksempelvis å ta opp konkrete tiltak som andre informanter hadde gitt uttrykk for at de ville gjøre på grunn av våpenet.

Utvikle feltrelasjoner – aksept og tillit

Det å bli oppfattet som en kollega gjorde nok mye for at det var lett å utvikle gode relasjoner til de jeg kjørte sammen med. I tillegg ga langt de fleste uttrykk for at temaet bevæpning var interessant og engasjerende. Det var stort sett ganske lett å få praten til å gå og ofte var mange av spørsmålene i intervjuguiden allerede berørt i samtalen vi hadde i ledige stunder på piketten eller i patruljebilen. Det var ingen som sa nei til å ha meg med på patrulje. Tvert imot opplevde jeg faktisk at politibetjenter på andre patruljer tok aktivt kontakt og inviterte meg til å bli med på sin patrulje neste vaktsett. Mange av informantene tok også aktivt kontakt og viste positiv interesse når jeg møtte dem igjen senere i feltperioden, noe jeg oppfattet som en bekreftelse på at vi hadde utviklet gode relasjoner gjennom feltarbeidet.

Blant en del tjenestepersoner eksisterer det en viss skepsis både til Politihøgskolen generelt og til politiforskningen spesielt. Da jeg forberedte meg til feltarbeidet var jeg derfor usikker på om jeg, på tross av at jeg er politiutdannet, ville bli oppfattet som «en outsider som kanskje også blir betraktet som en inntrenger.» (Grønmo, 2004, s. 145). Jeg var forberedt på at jeg kunne møte tjenestepersoner som var kritiske både til mitt prosjekt og til politiutdanningen. Imidlertid opplevde jeg utelukkende positiv mottakelse, både fra tjenestepersonene som tok meg med på patrulje og andre som jeg møtte eksempelvis på piketten eller operasjonssentralen. Langt de fleste var nysgjerrige på min tilstedeværelse og jeg fortalte om prosjektet så snart anledningen bød seg. Etter hvert hadde de fleste jeg møtte, på en eller annen måte hørt om hvem jeg var og at jeg forsket på bevæpning. Jeg fikk mange spennende innspill og uformelle samtaler på denne måten. Jeg var tydelig på at min rolle var å være tilstede som en observatør, men jeg la heller ikke skjul på min bakgrunn og min nåværende rolle som faglærer i ordenstjeneste ovenfor tjenestepersonene. Flere av informantene ga på ulike måter uttrykk for at det var «enklere» å forholde seg til en kollega, enn til en forsker med annen fagbakgrunn, og at de derfor ikke hadde noen reserverasjoner mot å ha meg med på patrulje.

Veksling mellom ulike roller, mellom nærhet og avstand, og mellom ulike perspektiver

Jeg var som nevnt tydelig på rollen som observatør og i hele feltperioden kom jeg ikke ut for episoder hvor jeg ble tvunget til å bruke politimyndighet ovenfor publikum. Det var likevel enkelte situasjoner hvor det var vanskelig å forholde seg kun som observatør. Fangen (2010) sier at man skal være bevisst på at enkelte roller er etisk problematiske og at man ikke bør «delta på en måte som bryter ned den sosiale samhandlingen og forårsaker sjenanse, forvirring og kanskje aggresjon hos de andre deltakerne.» (Fangen 2010, s. 86). Eksempelvis var jeg med på et trafikkuhell på E6 nord for Lillehammer sent på kvelden hvor jeg ble stående alene sammen med den uheldige bilføreren da politibetjentene sørget for sikring av veistrekningen. I den sammenhengen, to menn alene på en trafikk tom E6, ville det ikke vært passende å gå tilbake til bilen eller å forholde meg taus. Også på nattevaktene utenfor utestedene var det vanskelig å unngå å komme i prat med feststemte ungdommer som ville snakke med politiet.

På ulike oppdrag vekslet jeg mellom ulike perspektiver. Jeg kunne eksempelvis fra patruljebilen observere hvordan politibetjentene opptrådte når de stanset en bil og tok kontakt med bilfører. Ett perspektiv inntok jeg dersom jeg fulgte tett på sammen med betjenten inn i situasjonen uten å innta noen aktiv rolle i dialogen. Et annet perspektiv ga det å observere fra avstand, eksempelvis utenfor tjenestebilen eller et annet sted i gaten. Ved mange tilfeller var bare den ene av politibetjentene i direkte kontakt publikum, mens den andre eksempelvis satt igjen i tjenestebilen. Dette ga mulighet for et tredje perspektiv ved å bli å bli værende igjen og observere situasjonen sammen med den andre politibetjenten. Da fikk jeg ofte kommentarer eller en dialog med denne om hvordan han eller hun oppfattet makkers tilnærming og hva som sannsynlig ville bli utfallet av situasjonen.

3.4 Feltnotater

Grønmo (2004) beskriver tre ulike typer feltnotater. Observasjonsnotater, analytiske notater og metodologiske notater. Jeg brukte skriveblokk og skriveplate innledningsvis i feltarbeidet, men kom raskt til at dette var veldig upraktisk å ha med seg ut av bilen i ulike situasjoner. Jeg brukte derfor en liten notatblokk som fikk plass i lomma og som jeg kunne ta frem og notere på fortløpende på oppdragene. Den store blokka var lettere å notere på og den brukte jeg i

forbindelse med feltsamtalene i bilen. Ofte hadde jeg også tid til å skrive inn noen notater på PC når betjentene var opptatt med rapportskrivning eller andre gjøremål inne på stasjonen.

Når jeg noterte ned analytiske notater, var jeg nøye med å skille på hva som var egne fortolkninger og hva som var observasjoner. I noen av de håndskrevne notatene har jeg kommet på mulige fortolkninger underveis og skrev da disse på en slik måte at jeg i ettertid kunne se at det var min fortolkning, ikke observasjon av eller utsagn fra politibetjentene. Som hovedregel skrev jeg ned egne fortolkninger som i margen slik at jeg senere forstå hvilke observasjoner jeg bygget fortolkningen på. Noen ganger laget jeg egne avsnitt på slutten av teksten.

I forhold til metodologiske notater, skrev jeg disse når jeg gjorde erfaringer som forsker. En av de mest tydelige erfaringene gjennom prosjektet, som jeg har gjort flere metodologiske notater på, var spenningen mellom det å være forsker og kollega. Informantene oppfattet meg først og fremst som en kollega. Den tidligere nevnte faren for å ta ting for gitt i egen kultur (Wadel, 2014, s. 27), gjaldt like mye den andre veien. Informantene tok det for gitt at jeg forsto politisjargongen. I patruljebilen ble det brukt både sjargong, politifaglige begreper og forkortelser uten oversettelse. Mange uttalelser ble avgitt med et underforstått, «*du vet sånn der...*». Tidlig i feltarbeidet reflekterte jeg mye omkring hvordan jeg skulle få betjentene til å sette egne ord på handlinger og opplevelser som er innlysende og underforstått kollegaer imellom. Jeg så en fare i å stille for mange oppfølgingsspørsmål uten videre forklaring fra min side. De kunne på den ene siden oppfatte meg som «idiot», en faglærer som ikke kan faget sitt. På den andre siden kunne jeg like lett blitt oppfattet som «ekspert», en faglærer som vil stille dem til veggs med vanskelige spørsmål. Begge deler like ille. Jeg valgte derfor å tydeliggjøre at jeg kunne komme til å stille spørsmål om ting som kollegaer imellom er innlysende fordi jeg ønsket at det skulle være deres ord, uttalelser og beskrivelser fremfor mine egne fortolkninger som legges til grunn for mine analyser.

3.5 Intervjuer

Kvale og Brinkmann (2009) deler intervjuundersøkelser inn i sju stadier: Tematisering, planlegging, intervjuing, transkribering, analysering, verifisering og rapportering (s. 118). Tematisering, formålet med undersøkelsen, har jeg beskrevet i innledningen i oppgaven. Verifisering og rapportering vil jeg drøfte opp mot undersøkelsen som helhet senere i dette

kapittelet. For intervjuene spesielt vil jeg derfor gjøre nærmere rede for planlegging, intervjuing, transkribering og analyse.

Planlegging av intervjuer

Under planleggingen av studiet og arbeidet med problemstillingen, utarbeidet jeg en rekke spørsmål rundt problemstillingen. Spørsmålene var i stor grad basert på egne erfaringer og refleksjoner rundt temaet bevæpning. Jeg tok sikte på å kartlegge grunnleggende holdninger til møte med publikum generelt, trening og opplæring i forhold til bevæpning i ordinær polititjeneste, holdning til permanent bevæpning og hvorvidt informantene hadde personlige erfaringer med bruk av våpen i tjenesten. Da forutsetningene ble endret ved innføringen av midlertidig bevæpning ønsket jeg også å kartlegge informantenes opplevelse av styring og ledelse knyttet til den nye situasjonen.

Jeg syntes det var spesielt utfordrende å utforme spørsmål som omhandlet temaet bevæpning samtidig som det ikke henledet oppmerksomheten spesielt til skarpe situasjoner (bevæpnede oppdrag). Gjennom både feltsamtalene og intervjuene viste det seg også at dette var metodisk krevende.

Intervjuing

Siden hensikten med studiet var å skaffe ny kunnskap ved å få innsikt i informantenes erfaringer og refleksjoner, valgte jeg et "responderende intervjudesign" (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 119). Jeg fulgte derfor ikke intervjuguiden slavisk, men gjennomførte en oppklarende samtale med utgangspunkt i de situasjonene jeg observerte i løpet av vaktsettet. Mange av mine spørsmål ble besvart ved at polititjenestepersonene selv kommenterte eller forklarte etter hendelsene uten at jeg aktivt stilte spørsmål. Lengden på intervjuene har derfor variert ut fra både i hvilken grad de ulike hendelsene har blitt diskutert utenfor intervjusituasjonen, hvor mange hendelser som har oppstått i løpet av vaktsettet og sist men ikke minst, hvor mye den enkelte har hatt på hjertet. I tillegg har jeg vært åpen for at intervjuene kunne ta en annen retning ved å følge informantenes egen refleksjon og stille oppfølgende spørsmål også rundt ting som har kommet opp som ikke har vært direkte tema for intervjuguiden.

Transkribering

Jeg tok opp alle intervjuene på lyd med unntak av ett telefonintervju, hvor jeg noterte ned svarene etter hvert. Selv om det var mye jobb å transkribere intervjuene, er jeg glad for at jeg valgte denne tilnærmingen. I starten transkriberte jeg fullt ut, ord for ord, pause for pause. Fangen (2010) beskriver dette som den ene av to mulige måter å transkribere på, men anbefaler denne transkriberingsmåten eksempelvis til språkbruksanalyse. Min hensikt har vært å analysere meningsinnholdet i intervjuene. Gjennom den fortløpende analyseprosessen innså jeg derfor at det ikke var nødvendig å gå så grundig til verks og valgte «å redigere slik at uttalelsene får en mer grammatisk korrekt, skriftlig form, der ufullstendige setninger fullføres, digresjoner utelates osv.» (Fangen, 2010, s. 179). Uten pauser, hjelpeord og digresjoner ble det betydelig enklere å skaffe oversikt over hva informantene faktisk hadde gitt uttrykk for.

Ved å rydde i språket uten å ta bort meningen ble også informantenes integritet ivaretatt på en bedre måte. Aas drøfter det forskningsetiske aspektet ved dette: «Teksten vil da lett kunne presentere en virkelighet der forskeren fremstår som klok og velformulert mens informanten blir «primitiv»» (Aas, 2009, s. 25). En betydningsfull tilleggsgevinst var også at dette i større grad ivaretok hensynet til at informantene ikke skal kunne gjenkjennes i materialet. Informantene i min undersøkelse hadde opprinnelse fra mange ulike steder i landet, og dermed hadde også enkelte av betjentene dialekter og talemåter som distinkt skilte seg fra flertallet ved tjenestestedet. Ved bruk av direkte sitater i denne oppgaven er derfor uttalelsene endret til bokmål slik at enkeltutsagn ikke kan knyttes direkte til de av informantene som snakket dialekt.

I og med at transkriberingsprosessen innebærer å lytte på intervjuene, ga det meg også mulighet til å evaluere min rolle som intervjuer. Gjennom fortløpende transkribering og evaluering av hvert enkelt intervju, utviklet jeg meg også som intervjuer gjennom hele prosessen. Ikke det at intervjuene har endret innhold, men jeg ble flinkere til å formulere spørsmålene og stille dem på riktig tidspunkt. Selv om jeg skulle ha en åpen tilnærming, hørte jeg at jeg var mer bundet til intervjuguiden i de første intervjuene. Ved å lytte i ettertid ble jeg oppmerksom på enkelte uttalelser som jeg burde ha bedt informantene om å utdype nærmere. Dersom jeg ikke hadde fanget opp dette og klart å justere det, ville jeg sannsynligvis fått

mindre variasjon i dataene eksempelvis når det gjelder mer konkrete beskrivelser av hva det innebærer å ha sikkerhetsavstand til publikum.

Analysering

I et kvalitativt forskningsopplegg foregår analysen parallelt med innsamling av data i motsetning til et kvantitativt opplegg hvor man gjerne gjennomfører analysen etter å ha mottatt svar fra et stort antall informanter. Jeg brukte meningsfortetting (Kvale & Brinkmann, 2010) som metode ved analyse av intervjuene. Som beskrevet over, ble informantenes utsagn i første omgang «vasket» for hjelpeord, digresjoner og så videre. Samtidig dannet jeg meg et helhetsinntrykk av intervjuet. I neste omgang ble intervjupersonenes uttalelser komprimert til kortere formuleringer (meningsfortetting). Deretter tematiserte jeg uttalelsene og vurderte hvorvidt temaet kunne berøre studiens problemstilling. Sist sammenfattet jeg utsagn innenfor samme tema og formulerte «deskriptive utsagn» (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 212) som var dekkende for informantenes meninger. For å illustrere hvordan jeg har brukt metoden, viser jeg et utdrag fra analysen av ett intervju:

<i>Trinn 1: Utsagn i intervjuet</i>	<i>«Vi må tenke oss litt mer om på lørdagskvelden i sentrum med fulle folk og store folkemasser tett på og sånn. Vi kan ikke slippe folk helt inn på oss nå som vi gjorde før, men må holde litt mer armlengdes avstand for å si det sånn.»</i>
<i>Trinn 2: Meningsfortetting</i>	<i>Jeg vil holde mer avstand til publikum i situasjoner med berusede personer og større folkemengder.</i>
<i>Trinn 3: Tematisering</i>	<i>Tiltak som skiller seg fra ubevæpnet polititjeneste – behov for avstand</i>
<i>Trinn 4: Har dette betydning for problemstillingen?</i>	<i>Ja. Dette berører problemstillingen direkte.</i>
<i>Trinn 5: Deskriptivt utsagn.</i>	<i>Når politibetjenten bærer våpen i ordinær tjeneste vil han i situasjoner med berusede personer eller større folkemengder holde en større avstand til publikum enn om han var ubevæpnet.</i>

Temaene sammenfalt i begynnelsen i stor grad med temaene for intervjuguiden, men siden transkriberingen og analysen ble foretatt fortløpende, ga dette også mulighet til å forbedre kvaliteten på undersøkelsen. Tematiseringen ble derfor mer og mer formet av empirien

underveis i analysen. Jeg avsluttet hvert intervju med å gjenta problemstillingen for informantene og spurte dem om det var temaer eller spørsmål som de ville stilt dersom de selv skulle undersøke problemstillingen. Allerede ved første intervju fikk jeg svar på dette spørsmålet som gjorde at jeg bearbeidet og endret intervjuguiden. Jeg endret på rekkefølgen av spørsmålene og startet med et mer åpent spørsmål om hvilke erfaringer de hadde gjort seg så langt i perioden med midlertidig bevæpning. I tillegg la jeg til mer detaljerte spørsmål om trening og opplæring.

Veksling mellom datainnsamling og dataanalyse

Siden forutsetningene ble så radikalt endret ved at politiet ble midlertidig bevæpnet ved oppstarten av mitt feltarbeid, var jeg usikker på om jeg var godt nok forberedt da jeg startet opp i desember 2014. Jeg startet feltarbeidet i Oslo og bearbeidet feltnotater og intervjuer fortløpende. «Forskeren analyserer sine data etter hvert som de samles inn. Dermed utvikles også innsikten i og forståelsen av de forholdene som observeres.» (Grønmo, 2004 s. 148.) Etter ganske få vakter i Oslo forsto jeg, som nevnt, at det var nødvendig å oppsøke et annet distrikt. Selv om jeg var klar over hyppigheten i både akutte og faste bevæpnede oppdrag i Oslo politidistrikt selv, hadde jeg ved oppstarten ikke tenkt på at dette kunne gjøre at politibetjentene ikke oppfattet overgangen som spesielt stor. Det var ved gjennomgangen av de første feltsamtalene og intervjuene at dette fremsto som en så tydelig tendens. Innsikten og forståelsen som disse første dataene ga, var dermed avgjørende for valg av felt som beskrevet tidligere.

Et annet eksempel var at jeg brukte funn fra den foreløpige analysen til å utvide perspektivet i intervjuer og feltsamtaler. Informantene hadde blant annet ulike oppfatninger av hvordan de ville håndtere bruk av fysisk makt med våpenet i beltet. På den ene siden opplyste mange at de ville være ekstra oppmerksomme på våpenet dersom de måtte gripe inn fysisk. Samtidig oppga andre at de rett og slett glemte at de hadde våpenet på seg dersom de måtte bruke fysisk makt for å få kontroll på situasjonen. Dette brukte jeg da senere i feltsamtaler og intervjuer når vi kom inn på denne tematikken. I stedet for å stille meg kritisk til den enkeltes forståelse av hvordan de ville løse situasjonen kunne jeg si at: «noen av de jeg har intervjuet som har opplevd dette vi nå snakker om, har sagt at de glemmer våpenet når de må bruke makt for å få kontroll. Hva tenker du om det?». Denne bruken av «stråmenn» gjorde også at jeg som forsker ikke stilte meg personlig til doms over informantenes påstand, men ga dem et mulig

perspektiv som kom fra «deres egne». Dette var også en bevisst strategi for å unngå en situasjon hvor informanten kunne oppfatte at det var politifaglæreren, ikke forskeren, som stilte spørsmål ved deres politifaglige vurderinger.

3.6 Tre ut av feltet

Jeg satte ikke opp en låst plan for feltarbeidet basert på et visst antall timer og intervjuer. Jeg lot den fortløpende analysen styre hvorvidt det var behov for å undersøke fenomener jeg avdekket nærmere. Eksempelvis hadde jeg ikke på forhånd planlagt å være med ut på nattevakter i helgene, men gjorde dette da jeg ble oppmerksom på at informantene så på uteliv som spesielt krevende med tanke på våpenet. Begrepet «metning» brukes i kvalitative studier om det punktet man som forsker ikke lenger opplever at studiet av de samme fenomenene gir ny informasjon (Fangen, 2010, s. 125). Mot slutten av feltarbeidet opplevde jeg at verken intervjuer eller feltobservasjoner tilførte annet enn bekreftelser av de inntrykk jeg allerede hadde dannet meg gjennom den fortløpende analysen. På den andre siden syntes jeg det var vanskelig å stole på følelsen. Selv om jeg takket de av lederne som jeg hadde som kontakter ved avslutningen av mitt siste feltopphold, tok jeg forbehold om at jeg kunne ha behov å komme tilbake for ytterligere undersøkelser. Informantene og andre politibetjenter som jeg fikk være med på patrulje, takket jeg på slutten av vekten for at de lot meg være med og brukte av sin tid til mitt prosjekt. Fangen (2010, s. 125) beskriver at et godt feltarbeid avsluttes med vemod hos begge parter, både forskeren og deltakerne. Jeg vet ikke om jeg direkte etterlot meg et savn da jeg dro, men jeg fikk flere oppfordringer om å sende oppgaven min til ledere og informanter når den blir ferdig stilt. Det var også politibetjenter som ba meg kontakte dem dersom jeg trengte flere intervjuer. Mange ga også uttrykk for at de hadde satt pris på gode samtaler og diskusjoner, noe som var gjensidig fra min side.

3.7 Vurdering av studiens reliabilitet, validitet og overførbarhet

Det er ikke mulig kategorisk å fastslå graden av reliabilitet, validitet og overførbarhet ved en kvalitativ studie som dette. Begrepene kommer fra naturvitenskapens kvantitative forskningsmetoder. Hvordan de skal forstås og om de i det hele tatt kan brukes i kvalitative studier, har vært omdiskutert. Kvale og Brinkmann sier: «Enkelte kvalitative forskere har ignorert eller avvist spørsmål om validitet, reliabilitet og generalisering som undertrykkende,

positivistiske begreper som hindrer en kreativ og frigjørende kvalitativ forskning» (2009, s. 249). De fleste bruker imidlertid begrepene men tydeliggjør hvordan de har forstått dem. I det følgende vil jeg derfor gjøre rede for hvordan jeg har forstått og brukt begrepene for å vurdere holdbarheten i mine funn.

Reliabilitet

Reliabilitet er mål på hvorvidt man kan stole på dataene i undersøkelsen. I utgangspunktet forutsettes det at «uavhengige observasjoner av samme fenomen skal gi samme resultat» (Nyeng, 2012, s. 106) dersom man skal si at en undersøkelse har høy reliabilitet. Ved en kvalitativ undersøkelse som denne, vil dette i praksis være umulig å gjennomføre. Det kan for det første stilles spørsmål ved hvorvidt det er mulig å observere samme fenomen uten å følge samme patruljer og observere de samme oppdragene. Det neste er om fenomenet oppfattes likt. En forsker med annen erfaringsbakgrunn og tilnærming til feltet kunne oversett detaljer som jeg har oppfattet og motsatt vektlagt momenter som jeg har oversett.

Aas (2009) knytter også reliabilitet til spørsmålet om påliteligheten ved intervjudata. Han argumenterer for at bruk av lydbandopptaker styrker reliabiliteten fordi forskeren i ettertid har mulighet til å lytte til samtalen flere ganger og få med alle nyansene i det som ble sagt i intervjuet (Aas, 2009, s. 24). Intervjumaterialet for denne studien er mye mer omfattende enn det skriftlige materialet fra observasjoner og feltsamtaler. Jeg tok også ett intervju på telefon hvor jeg noterte underveis. Referatet fra dette intervjuet er betydelig kortere og mindre detaljert enn for de andre intervjuene som jeg tok opp på lyd og transkriberte i ettertid.

Validitet

Begrepet validitet knyttes til studiens sannhet eller styrke, altså hvorvidt funnene og konklusjonene i studien er korrekt utledet fra sine premisser. Vurdering av validitet knytter derfor seg til hvorvidt metodene jeg har brukt er egnet til å undersøke studiens problemstilling (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 205). I forkant av dette prosjektet rådførte jeg meg med flere forskere på Politihøgskolen for å velge «riktige» metoder for å besvare problemstillingen. Jeg også mottatt veiledning og drøftet metodiske utfordringer underveis i prosessen. Som masterstudent ligger dette implisitt i studentrollen, men som forsker bør man også søke former for fagfellevurderinger underveis i studien. I tillegg til fagfellevurdering, peker Fangen

på muligheten for å gå i dialog med kildene selv, for å få deres vurdering av undersøkelsens validitet (Fangen, 2010, s. 237). Spørsmålet jeg stilte avslutningsvis i intervjuet, om respondenten ville stilt andre spørsmål eller diskutert andre tema dersom vedkommende skulle gjennomføre undersøkelsen, kan bidra til å styrke validiteten ved undersøkelsen. Kvale og Brinkmann argumenterer for at «valideringsarbeidet flyttes fra inspeksjonen til slutten av produksjonslinjen til å fungere som kvalitetskontroll gjennom alle stadier av kunnskapsproduksjonen» (2009, s. 254). På samme måte som ved vurderingen av reliabilitet, vil i så måte redegjørelsen i dette kapittelet være et viktig vurderingsgrunnlag for validiteten ved min undersøkelse.

Overførbarhet

Jeg har valgt å bruke begrepet overførbarhet heller enn generalisering. Begrepet generalisering kan gi inntrykk av at jeg ville argumentere ut fra et mål om at kunnskapen fra min studie skulle være: «universell og gyldig til alle steder og på alle tidspunkter» (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 265). Snarere vil jeg reise spørsmål om erfaringene som mine informanter gjorde under den midlertidige bevæpningen kan overføres til liknende situasjoner på andre steder eller til andre tider. Overførbarhet blir derfor et mer beskrivende begrep for min studie.

Spørsmålet om undersøkelsens funn er overførbar til liknende fenomener er vanskeligere å besvare ved en kvalitativ undersøkelse enn ved kvantitative undersøkelser. Fangen (2010, s. 255) stiller spørsmål ved hvorvidt det er forskeren eller leseren som skal foreta en vurdering av studiets overføringsverdi til andre situasjoner. Slik jeg forstår Fangen her, må ikke forskeren nødvendigvis ta stilling til graden av overførbarhet, men kanskje la leseren vurdere hvorvidt dette er noe som man kan kjenne igjen i andre miljøer. Det at jeg har gjennomført en studie i en periode hvor bevæpning i ordinær polititjeneste var en helt ny situasjon, gjør at det kan stilles spørsmål ved om funnene rundt mannskapenes vurderinger er overførbare til andre situasjoner. På den andre siden har jeg funnet påfallende samsvar i informantenes vurderinger og opptreden i to nokså ulike politidistrikter. Jeg vil også vise flere paralleller til andre studier. Eksempelvis gjorde Sandham og Todnem (2016) mange av de samme erfaringene som meg når de intervjuet innsatsledere og operasjonsledere under den midlertidige bevæpningen. Dette taler for at funnene har en overføringsverdi også i forhold til andre distrikter og enheter i politiet, enn hva våre studier samlet sett konkret har undersøkt.

Igjen vil jeg her minne om avgrensningen i min studie. Oppgaven handler om politiets håndtering av publikum. Det må derfor understrekes at studiens problemstilling ikke er undersøkt fra publikums perspektiv. Hvordan politibetjentenes håndtering oppfattes, kan ikke tolkes gjennom politiets eget blikk. Jeg vil gjennom oppgaven flere ganger peke på informantenes forståelse av publikums reaksjoner. Disse erfaringene, sett gjennom politiets blikk, kan ikke tillegges en overførbar betydning for å forstå publikums holdninger eller erfaringer fra møter med et bevæpnet politi.

3.8 Forskningsetiske refleksjoner

Etikken må være en gjennomgående rettesnor i alle ledd av forskningen. Noen områder har likevel bydd på flere etiske problemstillinger enn andre. Jeg har valgt å se nærmere på min rolle som forsker i eget felt, taushetsplikt knyttet til politioppdragene, informantenes frihet og hensynet til publikum.

Forsker i eget felt

I Politihøgskolens forskningsetiske veileder (Bjørge & Myhrer, 2015) advares det mot at man som politiansatt og forsker kan komme i situasjoner hvor pliktene man har som følge av politimyndigheten kan komme i konflikt med kravene til konfidensialitet ovenfor informantene. Siden jeg skulle følge politibetjentene på ordinære politioppdrag vurderte jeg muligheten for at politibetjentene jeg var med i studien skulle gjøre noe som utløste rapporteringsplikt fra min side, som lite sannsynlig. Skulle jeg eksempelvis rekruttert informanter for å forske på korrupsjon eller ulovlig maktbruk, ville det stilt seg annerledes.

Jeg hadde på forhånd tenkt nøye gjennom hvordan jeg ønsket å fremstå ovenfor informantene og andre politibetjenter jeg skulle møte i feltarbeidet. Da jeg møtte på vakt var jeg, som nevnt tidligere, tydelig på forutsetningene: Min rolle var å være tilstede som forsker og observatør, ikke som polititjenesteperson. Likevel var det en fare for at min bakgrunn som fagperson og stilling som politioverbetjent og faglærer i Ordenstjeneste ved Politihøgskolen var egnet til å gi politibetjentene ulike assosiasjoner eller forventninger til meg. Avhengig av om de så meg som en kollega, en fagspesialist eller en overordnet kunne dette være med å påvirke i hvilken grad jeg ville få åpne og ærlige fremstillinger. De samme problemstillingene møtte Granèr (2004, s. 293-294) da han forsket på sine tidligere elever. Jeg var derfor på forhånd bestemt på

at jeg ikke skulle gi noen tilbakemeldinger på selve oppdragene og gjennomføringen av disse, men forholde meg mer spørrende og oppfordre betjentene til å reflektere selv. I det store og hele opplevde jeg at min politibakgrunn ga meg en aksept og åpenhet som styrket utbyttet av feltsamtalene og intervjuene.

Grønmo (2010, s. 151) advarer mot at forskeren ved sin tilstedeværelse kan påvirke aktørene. Ved to anledninger opplevde jeg dette. Ved det første tilfellet gjorde en av informantene et påfallende handlingsvalg på et oppdrag rett etter vi hadde snakket om ulike taktiske tilnærminger i intervjuet. Jeg kommer nærmere inn på nettopp denne episoden i kapittel 7.4 (forskjeller mellom holdninger og adferd). Den andre gangen etterspurte politibetjentene min mening om oppdragsløsningen etter et litt krevende oppdrag de hadde vært ute på. Jeg foreslo at vi heller kunne evaluere det i fellesskap, men i løpet av denne evalueringen gikk jeg for langt i å komme med forslag til løsninger som patruljen ikke hadde kommet med selv. I ettertid så jeg at jeg gikk ut av forskerrollen og inn en veileder- eller instruktørrolle som var uheldig. Jeg tror betjentene ved dette tilfellet opplevde at de hadde politifaglæreren og ikke forskeren med seg i baksetet. Heldigvis for min del, ble samtalen avbrutt av et nytt hasteoppdrag. Det ga meg mulighet til å rekapitulere og ta på forskerhatten igjen. Selv om jeg ikke har registrert det selv, kan jeg ikke se bort fra at min tilstedeværelse kan ha påvirket informantenes handlemåter også ved andre anledninger under feltoppholdene.

Vurderinger rundt taushetsplikt

Selv om mitt fokus som forsker har vært rettet mot politiets tjenesteutførelse innebar det å delta på patrulje at jeg på ulike måter fikk innsyn i taushetsbelagt informasjon. Posisjonen som observatør gjorde ofte at jeg både så og hørte detaljer som eksempelvis senere kunne inngå som bevis i en straffesak. Også gjennom intervjuer og feltsamtaler kom vi inn på enkeltsaker og temaer hvor politibetjentene var underlagt taushetsplikten og normalt ikke ville kunne uttale seg. Jeg søkte og fikk fritak fra taushetsplikten slik at jeg uhindret kunne være tilstede ved de ulike oppdragene politipatruljene skulle delta på. Fritaket innebar også at polititjenestepersonene hadde mulighet til å forklare seg fritt ovenfor meg ved intervjuer og samtaler i etterkant av hendelsene. For å ivareta hensynet til enkeltindividers integritet, har jeg ingen dato- og tidsangivelser knyttet til feltobservasjoner som gjengis i denne rapporten. I tillegg er alle gateadresser og andre beskrivelser som kan muliggjøre identifikasjon av enkeltpersoner gjort om til mer generelle steds- og områdebeskrivelser.

En enkelt sak, skyteepisoden på Vinstra (Stensrud, Vestrum Olsson, Ansari & Bye Skille, 2014) var sentral i flere av feltsamtalene. Saken var både spesiell og høyt profilert i mediene. I ettertid lar det seg ikke gjøre å beskrive forhold knyttet til denne saken uten at leseren vil forstå hvilken episode det gjelder. Jeg har derfor valgt å omtale denne åpent, men har utelatt all informasjon som ikke er kjent fra media. Jeg har heller ikke knyttet uttalelser fra enkeltinformanter til denne hendelsen på en måte som identifiserer disse eller bekjentgjør hvilke roller informantene eventuelt hadde ved dette oppdraget.

Reelt fritt samtykke eller håndplukket informant?

Det er et alminnelig prinsipp at personer som er gjenstand for forskning skal gi sitt samtykke til dette på forhånd. De politibetjentene jeg fulgte på patrulje ble informert om mitt prosjekt og fikk muligheten til å avstå fra deltakelse i studien. De fikk også utdelt skriftlig informasjon om studien og signerte på samtykke til deltakelse i tråd med retningslinjene fra NSD (vedlegg C). Ved noen få anledninger, når jeg observerte andre patruljer enn de jeg var satt opp sammen med, var det av praktiske årsaker ikke mulig å gjennomføre dette på en god måte uten å forstyrre patruljen i arbeidet. Så langt som mulig ga jeg da informasjon om studien muntlig. Ingen sitater eller feltobservasjoner av politiansatte som ikke har samtykket, er gjengitt i denne oppgaven.

Når jeg møtte politibetjentene jeg skulle være med på patrulje, informerte jeg dem om problemstillingen og formålet med studien. Oftest hadde lederen for vaktsettet på forhånd gjort politibetjentene kjent med at de skulle ha med en forsker i bilen. De kunne dermed ha oppfattet det som en «ordre» om å bli med på forskningen. Jeg var derfor ekstra oppmerksom på at et samtykke ikke nødvendigvis ville være basert på frivillighet fra politibetjentenes side. Det var nærliggende å tenke seg at mannskapene kunne oppfatte det å ha med en forsker ut i patruljebilen som en ordre fra ledelsen. I den innledende samtalen med informantene vektla jeg derfor nøye at politibetjentene, uavhengig av hva som var planlagt på forhånd, sto fritt til å avstå fra deltakelse i studien uten å måtte oppgi noen begrunnelse verken for meg eller sine ledere. Alle jeg var med på patrulje fikk også utlevert informasjon om studien og ga skriftlig samtykke til deltakelse (vedlegg F).

Alle data skal behandles konfidensielt. I utgangspunktet skal man ikke kunne gjenkjenne enkeltpersoner i forskningsmateriale som offentliggjøres. Alle informantene fikk fiktive navn

i feltnotater og intervjuer. Grad, alder og andre identifiseringsfaktorer for politibetjentene er også fjernet fra denne avhandlingen. Jeg har også, i noen tilfeller valgt å beskrive politibetjentene kjønnsnøytralt for å unngå at utsagn eller handlinger kan knyttes til en bestemt person. Likeledes er ingen beskrevne feltobservasjoner datert. Steds- og gatenavn eller andre faktorer som kan spores tilbake til de konkrete hendelsene er også fjernet eller endret. Tross alle disse grepene, er det en liten men reell risiko for at informantenes kollegaer eller andre med kjennskap til patruljenes bevegelser vil kunne dra kjensel på dem gjennom å lese oppgaven. Dette ble informantene også gjort kjent med. Særlig for Gudbrandsdal politidistrikt, med liten vaktstyrke og oversiktlige forhold på politistasjonen, var det viktig å ta dette forbeholdet.

Hensynet til publikum

Selv om jeg har hatt fokus på politiets kommunikasjon og handlinger i mitt feltarbeid, kommer man ikke forbi det faktum at publikum også blir observert når jeg som forsker studerer politiets håndtering av situasjonen. Det var imidlertid vanskelig å tenke seg at jeg som forsker skulle kunne innhente samtykke fra de personene politiet møter på oppdrag. For det første legges premissene for politiets kommunikasjon og handlingsvalg som regel i den innledende fasen av oppdraget. At jeg som utenforstående forsker skulle bryte inn og informere publikum om min tilstedeværelse og spørre om samtykke til å observere den videre gangen i oppdraget, ville mildt sagt vært forstyrrende for politiets arbeid på stedet. For det andre ble jeg trolig i de fleste tilfellene oppfattet som en del av politiet siden jeg kom sammen med patruljen. Det er nærliggende å tenke seg at man vil frykte for å bli sett på som lite samarbeidsvillig av politiet dersom man nekter å delta i forskningen. Et eventuelt samtykke vil derfor heller ikke nødvendigvis være bygget på en reell og fri vilje til å delta. Rådet for Taushetsplikt og forskning (vedlegg A) ga derfor fritak fra den alminnelige plikten til å informere og innhente samtykke fra publikum.

Dette fritaket reiser imidlertid et nytt etisk dilemma; Kan man som forsker bevege seg sammen med politiet på alle typer oppdrag og på alle steder politiet har adgang? Man kan lett tenke seg hvordan det, i en allerede sårbar situasjon, vil oppleves som en ekstra belastning å ha en utenforstående tilskuer sammen med politiet. Det er også hele tiden en balanse mellom å veie studiens fordeler opp mot de ulemper man utsetter andre for gjennom forskningen. Fordelene må til enhver tid klart oppveies av eventuelle ulemper for de involverte i studien.

På forhånd hadde jeg tenkt at det kunne oppstå situasjoner hvor publikum eller politiet reagerte negativt eller ga uttrykk for ubehag ved mitt nærvær. Dersom dette hadde skjedd, ville jeg straks trukket meg tilbake.

Når det gjelder adgangen til å bli med inn i private hjem i forskningsøyemed, har dette tidligere blitt avslått av Rådet for taushetsplikt og forskning (Myhrer, 2007). Derfor var jeg tydelig på at jeg ikke under noen omstendighet ville være med politiet inn i private hjem. Flere ganger under feltarbeidet var jeg med patruljer som måtte inn i private hjem. Disse gangene ventet jeg i eller ved bilen. Ved andre juridisk sett private steder som utesteder, kjøpesentre og liknende steder hvor allmennheten har tilgang, var jeg med politiet uten spesielle hensyn eller betenkeligheter. Som Myhrer (2007, s. 9) påpeker, innebærer dette at det fra et forskningsstøsted kan være blinde flekker i mitt materiale. Hvordan politiet løser oppdrag i private hjem med våpen på hofta, både med tanke på risiko og ivaretagelse av den personlige integritet, er av stor interesse for min problemstilling. Perspektiver knyttet til dette fremkommer derfor gjennom intervjuer og feltsamtaler alene.

Oftest tok ikke publikum synlig notis av meg i det hele tatt. Noen ganger tok publikum kontakt med meg som om jeg var fra patruljen. Jeg sa da at jeg kom fra Politihøgskolen som observatør og ba dem ta det med betjentene. Frem til jeg var med på helgenattpatrulje levde jeg lykkelig i den forståelsen at jeg hadde kommet godt inn i rollen som den ubemerkede observatør. Men, av barn og fulle folk får man høre sannheten. På helgevaktene utenfor byens utesteder var det flere som stilte spørsmål og var interesserte i min rolle. Alt overveiende var det likevel de uniformerte mannskapene som fikk henvendelser fra publikum, og i mange situasjoner ble jeg nok heller oppfattet som en litt nysgjerrig forbipasserende uten spesielt god sosial teft der jeg sto på litt avstand og observerte politiet. Et lite, men morsomt høydepunkt i så måte var da jeg gikk sammen med politiet gjennom bygatene i Lillehammer. To yngre kvinner trodde åpenbart at det nå bar i arresten for meg og tilbød politiet at de heller kunne følge meg hjem. Misforståelsen ble raskt oppklart.

4 INFORMANTENES ERFARINGER OG HOLDNINGER

4.1 Klar til tjeneste

For å gi leseren et innblikk i hvordan politibetjentene i denne studien forberedte seg til arbeidsdagen, og samtidig plassere *våpenet på hofta*, slik det var for mannskapene under hele feltperioden, viser jeg først et typisk eksempel på et første møte med informantene:

Feltnotater fra en kveldsvakt i desember 2014:

Jeg møter betjentene i garasjen. Vi hilser og presenterer oss for hverandre. Det er Lise og Terje. De har hørt om studien min fra andre på vaktlaget, og har ingenting mot å ha meg med på jobb i kveld. Det er bare noen få minutter til de skal på parole, og de bruker tiden effektivt til å gjøre seg klar til å kjøre ut dersom de blir kalt ut av operasjonssentralen.

Begge er kledd i uniform med feltskjorte og lettvest utenpå. De har på seg utstyrsbeltene. Skinnjakka og lua ligger på bagen som står utenfor våpenrommet i garasjen. De småprater litt med en annen patrulje mens de venter på at bilen de skal overta kommer inn. Idet den avtroppende patruljen kommer kjørende inn i garasjen med bilen går Terje bort og ber dem sette bilen på vaskeplassen så det er lettere å lesse utstyret ut og inn.

Lise tar lårhylsteret til pistolen ut av bagen sin. Hun klipper det fast til utstyrsbeltet og fester reimene til hylsteret godt rundt låret. Hun går inn på våpenrommet og låser våpenet sitt ut av våpenskapet. Hun setter i et magasin, lader pistolen og setter den på plass i hylsteret. Det andre magasinet settes i magasinholderen i beltet. Deretter henter hun et samband, slår det på, setter i øreproppen og så er hun «på nett». Terje følger samme prosedyre rett etterpå.

Så fort avtroppende har tømt bilen, laster Lise og Terje raskt inn sitt eget utstyr i bilen. De må rydde unna et skjold og en bag med førstehjelpsutstyr vekk fra det ene setet slik at jeg også får plass i bilen. Når alt er på plass går vi opp fra garasjen og møter til parole. Vakten er i gang.

Vaktsettene jeg deltok på startet omtrent på denne måten både i Oslo og på Lillehammer. Med unntak av antall betjenter og rammen rundt parolene, som var mer organisert og formell i Oslo, var betjentenes forberedelser de samme. Klargjøring av biler, fellesutstyr, personlig utrustning og sist men ikke minst klargjøringen av våpenet ble utført på samme måte både i Oslo og Lillehammer.

De formelle rutinene rundt våpenhåndteringen var strenge. Våpnene befant seg i et våpenrom hvor betjentene måtte låse seg inn med personlig kodekort. Pistolene som betjentene hadde

var personlig utstyr som igjen var innlåst i betjentens egen våpenhylle. Fastlagte sikkerhetsrutiner både for lading og tømning av våpenet skulle følges ved ut- og innlevering av våpnene. Viktigste av disse rutinene var kontroll av tomt våpen etter bruk, hvor betjentene etter å ha tømt våpenet for ammunisjon skulle foreta et avtrekk mot en tømmestasjon eller en bøtte med sand for å forsikre seg om at våpenet var tomt før lagring. Tross at disse strenge og tilsynelatende enkle rutinene, var tydelig kommunisert fra ledelsen, var det likevel ikke alltid at de ble fulgt. Jeg kommer tilbake til dette senere.

4.2 Informantenes opplevelse av å være midlertidig bevæpnet

Ved oppstarten på vaktsettene, da jeg møtte informantene og fortalte om studiet, kom vi oftest naturlig inn på det første spørsmålet i intervjuguiden min, nemlig hvilke erfaringer de har gjort seg så langt etter den midlertidige bevæpningen ble innført. Som nevnt i kapittel 3 om metode, ga samtlige informanter i Oslo uttrykk for at de ikke syntes overgangen fra ubevæpnet til bevæpnet polititjeneste var noe særlig stor. De henviste til at det normale var å være bevæpnet på ulik type vakttjeneste opp til flere ganger i uka til vanlig, eksempelvis når de har vakthold utenfor ambassader. I tillegg opplyste de at det var en relativt hyppig frekvens på oppdrag hvor det gis bevæpningsordre. På den andre siden ga samtlige av informantene i Lillehammer uttrykk for det motsatte. Informantene på Lillehammer syntes overgangen var stor:

«Jeg var nok skeptisk til det her til å begynne med. Jeg lurte på hvordan det skulle bli i forhold til å løse dagligdagse oppdrag fordi du føler at du jobber i en ganske fredelig krok av Norge.»

Informantene i Oslo virket temmelig avslappet i forhold til den ordinære tjenesten, men følte mer på risikoen knyttet til den nærværende trusselvurderingen som var direkte årsak til den midlertidige bevæpningen. Informantene på Lillehammer virket generelt mer uvant med bevæpningen i seg selv, men var svært avslappet i forhold til trusselvurderingen.

Når det gjaldt utførelsen av den publikumsrettede polititjenesten var det to tydelige forskjeller mellom Oslo og Lillehammer. For det første var tiden til rådighet *mellom* oppdragene betydelig større på Lillehammer. I Oslo var patruljene knapt innom stasjonen i løpet av de vaktsettene jeg deltok. På Lillehammer tilbragte vi mye tid inne og på flere av vaktene jeg deltok på, var patruljene mer inne på stasjonen enn ute på patrulje.

Den andre forskjellen, som er en naturlig følge av mer tid til rådighet, var politiet på Lillehammers mulighet til å respondere på henvendelser fra publikum. I Oslo ga patruljene flere ganger uttrykk for at det lå oppdrag «på vent» i PO som ikke ble prioritert. På Lillehammer trakk mange av informantene frem det å kunne respondere på store og små hendelser som et stort pluss ved tjenestestedet. De så dette både fra et politi- og publikumperspektiv. Det var tilfredsstillende både som politibetjent og for publikum at politiet kunne stå til rådighet når publikum hadde behov. I tillegg nevnte mange at de oppfattet at det var bra å kunne ta seg god tid til å løse oppdragene fordi det var relativt sjelden at det var andre oppdrag som ventet.

Metodisk ga dette seg utslag i at jeg i noe større grad måtte stille flere oppfølgingsspørsmål rundt de mer ordinære politioppdragene til informantene i Oslo. De var generelt noe mindre reflekterende og mer overfladiske i vurderinger av problemstillinger knyttet til publikumsrettet tjeneste. Samtaler og intervjuer ble slik sett mer preget av de instrumentelle sidene ved bevæpningen i Oslo da de i større grad enn på Lillehammer dreiet over mot politiets egen taktikk og væpnede oppdrag. Det samme gjaldt de mer uformelle feltsamtalene med andre betjenter på tjenestestedet. Selv om også informantene i Oslo var opptatt av publikumperspektivet, ble dette lagt større vekt på i argumentasjonene hos informantene fra Lillehammer. Her kom det tydeligere frem tanker om både publikums og politiets egne følelser knyttet til de mer prinsipielle, eller symbolske sidene ved bevæpningen. Jeg kommer nærmere tilbake til hvilke forhold som ble drøftet og mulige årsaker til dette senere i avhandlingen.

Tross disse ulikhetene i samtaler og intervjuer kan jeg ikke si at det var observerbare forskjeller i oppdragsløsning og publikumsbehandling i Oslo kontra Lillehammer. Forskjellene som fremkom i min studie når det gjaldt tilnærmingen til det enkelte oppdrag og involverte parter virket snarere å henge sammen med personlighet og erfaring enn å være kulturelt betinget.

4.3 Informantenes holdning til bevæpning

Ikke overraskende var det flest informanter som var positive til bevæpningen i Oslo. Dette samsvarer med Politiets Fellesforbunds undersøkelser om holdning til permanent bevæpning som ble gjennomført før Landsmøtet i 2012 (Bevæpningsutvalget, Politiets fellesforbund,

2011). Ingen av informantene i Oslo var negative til permanent bevæpning. De fleste opplyste uoppfordret at de var positive til den midlertidige bevæpningen fordi de også var tilhengere av permanent bevæpning. Det fremsto også slik at det var den positive holdningen til bevæpning generelt som preget diskusjonene blant de politibetjentene i Oslo som jeg var i kontakt med gjennom feltperioden. Det var ingen som aktivt gikk inn i samtaler eller diskusjoner med motforestillinger mot bevæpningen. I forhold til terrortrusselen som lå til grunn for den midlertidige bevæpningen, fremsto det også som tydelig at informantene og andre betjenter følte på trusselen som nærliggende for deres del. Momenter som ble trukket frem var blant annet at Sentrum kanskje er den mest synlige politistasjonen i Oslo og at de har en rekke symbolsk viktige objekter som kan være potensielle mål for eventuell terrorhandling i sin stasjonskrets. Likevel må det sies at de fleste informantene i Oslo i større grad vektla argumenter for bevæpningen knyttet til den ordinære tjenesten, enn terrortrusselen i seg selv. En av politibetjentene i Oslo uttrykte det slik:

«Jeg synes det er bra at vi har fått bevæpning. Det er av prinsipielle grunner. Altså, det er uavhengig av trusselsituasjonen som PST har avdekket, eller påpeker.»

Av både informantene og andre jeg var i kontakt med på Lillehammer var det flere som trakk frem at de i utgangspunktet ikke så hensikten med bevæpningen for Lillehammers del. Diskusjonen på Lillehammer var i det hele tatt mer preget av variasjon i holdninger til bevæpningsspørsmålet. Det var flere som både i intervjuer og uformelle samtaler ga uttrykk for at de i utgangspunktet var negative til en permanent bevæpning. Av de informantene som reflekterte rundt terrortrusselen som lå til grunn for den midlertidige bevæpningen, var det ingen som så Lillehammer som et sannsynlig mål for en terrorhandling. Mest overraskende var det at informanter fra Lillehammer som var positivt innstilt til generell bevæpning også trakk frem dette at de ikke anså trusselen som spesielt høy nettopp på Lillehammer. Jeg hadde en forventning om at de som i utgangspunktet var positive til generell bevæpning, også ville argumentere for viktigheten ved dette ved sitt tjenestested. Om noe, så viser dette at den enkeltes holdning til bevæpningsspørsmålet har mange sider og at man kan være positiv eller negativ til en generell bevæpning uten å være blind for motforestillinger. Om dette sier en av informantene:

«Ja, jeg har egentlig ikke engasjert meg i diskusjonene for jeg har ikke tilhørt, eller har ikke vært helt enig med meg selv. Har ikke funnet det helt avgjørende argumentet for eller mot. Jeg ser fordeler og ulemper med begge deler.»

4.4 Endret informantenes holdning seg i perioden med midlertidig bevæpning?

De av informantene som var positive til bevæpning i utgangspunktet, hadde ikke endret oppfatning gjennom perioden de til nå har gått bevæpnet. Mange av disse understreket heller at de var blitt mer overbevist om at de var positive til generell bevæpning gjennom den perioden de nå hadde gått med våpen i ordinær polititjeneste. Med ett unntak hadde også informantene som opplyste å være negative til bevæpning i utgangspunktet, fått en mer positiv holdning til generell bevæpning. Enten ved at de hadde skiftet mening, eller blitt mindre negative enn tidligere. Her et eksempel fra en av informantene fra Lillehammer:

«Ja, det trodde jeg faktisk. Jeg var meget skeptisk til at jeg skulle begynne å gå med våpen her på Lilletorget. Men, jeg synes jeg tok litt feil. Det er kanskje måten du er på da, mer enn våpenet, som avgjør kontakten med publikum. Så hvis du klarer å opprettholde en folkelig tilnærming, gjerne med et smil om munnen, så kanskje det våpenet ikke har så mye å bety».

Denne informanten var i utgangspunktet motstander av permanent bevæpning. Han understreket at han fortsatt var motstander, men at en del av grunnlaget for hans opprinnelige motstand var blitt endret. Han hadde hatt en forventning til at våpenet ville skape en kunstig distanse mellom han og publikum, og vært bekymret for hvordan publikum ville reagere når han plutselig begynte å gå med våpen. Sitatet viser slik sett også at denne informanten la vekt på de mer symbolske sidene ved bevæpningsspørsmålet. Han hadde imidlertid ikke opplevd våpenet som noen hindring i publikumskontakten, og heller ikke følt på noe spesielt ubehag ved å bruke våpenet i daglig tjeneste. Motstanden var derfor blitt mindre nå men han ville fortsatt ha mer erfaring og se hvordan politiet generelt taklet denne perioden før han eventuelt skiftet side i debatten.

Den ene informanten som ikke hadde endret holdning, syntes det var for tidlig å konkludere og at hun ikke hadde opplevd noe som skulle trekke i den ene eller andre retningen så langt. Hun presiserte at hun ikke hadde jobbet så mange vakter siden bevæpningen kom, og at hun derfor ikke hadde gjort seg opp noen ny oppfatning. Hun nevnte likevel at hun hadde oppfattet det som at motstanden hadde blitt mindre blant mange av hennes kollegaer. En tilsvarende endring mot en mer positiv holdning til bevæpning ble også funnet hos informantene i studiene til Sandham og Todnem (2016, s. 92) og Helstad og Ingjer (2016, s. 132).

5 NÅR PREGER VÅPENET OPPDRAGSUTFØRELSEN?

5.1 Det typiske oppdraget

Flere studier har vist at den publikumsrettede polititjenesten overveiende handler om oppdrag som er udramatiske og preget av service, råd eller veiledning til publikum (bla. Finstad 2000, Granèr 2004, Holmberg 1999, Holgersson og Knutsson 2012). Konflikter og fysisk maktbruk hører til sjeldenhetene. Jeg gjorde tilsvarende erfaringer i mitt feltarbeid. I bare et fåtall av oppdragene jeg var med på ble det kjørt utrykning mot stedet og det viste seg oftest at forholdene på stedet var mindre alvorlig enn meldingen tilsa. Jeg vil vise et utdrag fra feltnotatene mine som viser politibetjentenes håndtering av et helt ordinært oppdrag, typisk for de aller fleste oppdragene som ble utført med meg i baksetet:

Kveldsvakt

Vi har akkurat kjørt ut da patruljen får melding om en gammel dame som virker noe forkommen. Hun sitter utenfor et bakeri i et handlestrøk på Vestkanten.

Da vi kommer frem går Linda ut av bilen. Roger parkerer bilen mens vi undersøker utenfor bakeriet. Bakeriet ligger ved inngangspartiet til et kjøpesenter. Det er sitteplasser både ute og inne. Bakeriet er i ferd med å stenge og for å komme til inneområdet må vi gå igjennom en karuselldør. Linda sjekker først mellom stolene ute. Hun går deretter inn og tar kontakt med betjeningen ved disken. Disken vender ut mot hallen og når man står ved disken står man ute i det naturlige gangarealet slik at andre kunder må gå rundt de som står foran disken. Linda blir stående her å snakke med en ung jente som er ansatt i bakeriet. Roger tar en runde i inneområdet til bakeriet da det ikke er hele området som er synlig fra disken.

Linda blir stående utenfor disken og snakke med jenta i bakeriet. Hun står rett ved kassa hvor det er en åpning for betjeningen. Jenta står i åpningen. Det er ikke voldsomt mange handlende, men anslagsvis 10 – 15 personer passerer i løpet av de cirka 5 minuttene vi er på stedet. Alle som går forbi legger merke til politiet, og flere må også gå "rundt" Linda. Hun gjør ingen forsøk på å skjule våpenet. Hun står stort sett med blokka i den venstre hånda og høyre hånd dels skriver, dels hviler på beltet rett over våpenet, men uten at hånden berører noen deler av våpenet eller hylsteret. Hun trekker heller ikke inn i bakeriet hvor man kan oppholde seg mer diskret selv om det er helt tomt der. Det kommer også etter hvert en kunde bort til disken som blir betjent av en annen ansatt i bakeriet.

Jeg forsøker å legge merke til de som passerer og særlig kvinnen bak disken. Det ser ikke ut til at de stirrer på våpenet selv om mange stirrer på Linda.

Kvinnen har gått fra stedet og hadde sagt hun skulle til en annen del av byen. Linda og Roger avslutter oppdraget og vi kjører videre.

Etter oppdraget prater vi litt generelt rundt den midlertidige bevæpningen. Jeg spør om de tenkte på at de var bevæpnet under dette oppdraget. Roger svarer nokså kontant at han må være ærlig å si at det tenkte han ikke på i det hele tatt. Linda er litt mer forbeholden. Hun sier at hun generelt tenker litt mer på det, særlig hvis det er mye folk som kommer litt tett på, men ikke spesielt på dette oppdraget. De er begge enige om at dette oppdraget ville blitt løst på akkurat samme måte om de var ubevæpnet.

Operasjonssentralen hadde i dette tilfellet latt oppdraget ligge på vent til patruljen meldte seg ledig etter vaktskiftet. Med andre ord forventet verken operasjonssentralen eller patruljen at oppdraget skulle by på spesielle utfordringer verken for politiet eller de som meldte fra om situasjonen i utgangspunktet. De aller fleste situasjoner politiet sendes til, eller oppsøkte selv, i løpet av min feltperiode, tilhørte denne kategorien oppdrag. Om patruljen var opptatt med andre gjøremål gjorde de disse ferdig før de kjørte ut og tok oppdraget, enten det var lunsj eller rapportskriving. De forventet sjelden å møte motstand eller å måtte bruke makt for å løse oppdraget. Oftest, som i situasjonen ovenfor, løste situasjonen seg uten direkte inngripen fra politiet.

Oppdraget på Vestkantbakeriet illustrerer på en god måte de tre mest sentrale trekkene fra oppdragene som ble karakterisert av informantene som «vanlige oppdrag»:

1. Oppdragene løste seg ved tilstedeværelse, råd og veiledning.
2. Oppdragene ville etter informantenes oppfatning ikke blitt løst annerledes dersom politiet var ubevæpnet.
3. Informantene mente at publikum aldri eller svært sjelden retter oppmerksomheten mot våpenet.

Tilstedeværelse, råd og veiledning

Dette med å bruke minst mulig makt er, som tidligere beskrevet, tydeliggjort gjennom politilovens § 6 (1995). Samtlige informanter ga på ulike måter uttrykk for at det var viktig for dem å løse oppdragene med minst mulig bruk av makt. Noen få av de yngre betjentene henviste direkte til bestemmelsen i politiloven (1995), men de fleste brukte mer folkelige beskrivelser som uttrykk for samme holdning. En av informantene uttrykte det slik:

«Det kommer jo selvsagt litt an på oppdraget, men i utgangspunktet så er jeg vel en veldig rolig type som prøver å skape en dialog og prøver å vise forståelse og løse ting på lempeligste måte. Vise at vi ikke er her bare for å slå ned på og gjøre det vanskeligst mulig for vedkommende. Men, det kommer selvfølgelig helt an på

situasjonen. Bli du truet må du heve deg deretter og heller reversere. Men i utgangspunktet forsøker jeg å være, altså veldig på, men rolig. Gå rolig inn. Det er jeg veldig tilhenger av.»

Informantene var samstemte i at de i på vanlige politioppdrag ikke ville endre sin taktikk i retning av en «skarpere» tilnærming. Tross at de var bevæpnet, ønsket de å opprettholde den vanlige dialogen og kontakten med publikum. De fleste brukte begrepene jovial og folkelig for å beskrive hvordan de ønsket å fremstå ovenfor publikum. Mange la vekt på at det å opptre på en naturlig og avslappet måte, ville tilkjennegi både selvtillit og en tillit til motparten som kunne virke konfliktdempende.

Flere av informantene henviste i denne sammenhengen til en oppfatning om at politiet i Sverige har en gjennomgående taktikk hvor de generelt holder publikum mer på avstand. Denne tilnærmingen var det ingen av informantene mine som ønsket for egen del. Jeg spurte de som tok opp dette selv, om hva de bygget denne oppfatningen på. Noen hadde selv observert politiets arbeidsmåter i Sverige, enten på utveksling eller gjennom tilfeldige observasjoner av patruljer i andre sammenhenger. Noen viste til besøk av studenter eller kollegaer fra Sverige som hadde gitt uttrykk for denne forskjellen. Andre igjen hadde hørt fra kollegaer at det var en slik forskjell. Jeg har ingen forutsetninger for å påstå verken det ene eller det andre når det gjelder eventuelle forskjeller i taktikk mellom Sverige og Norge, og selv om det var den opprinnelige prosjektideen har jeg ikke gått nærmere inn på denne problemstillingen i min studie.

Løses oppdragene på samme måte som tidligere?

Når det gjaldt de hverdagslige oppdragene ga samtlige av informantene jeg intervjuet på ulike måter uttrykk for at de generelt ikke ville løst slike oppdrag på noen annen måte dersom de var ubevæpnet. En av informantene, som i utgangspunktet hadde vært svært skeptisk til bevæpningen uttrykte det slik:

«Men jeg ser jo nå, ettersom du begynner å bli vant til at den henger der, så føler jeg på en måte at jeg har ikke noe annerledes kontakt med publikum nå enn det jeg hadde før faktisk. Stort sett i hvert fall så føler jeg at dialogen går ganske greit. Det var kanskje ikke sånn jeg hadde sett det for meg.»

Hvorvidt dette medfører riktighet, kan sikkert diskuteres. Det vil være naturlig at man i ettertid av en hendelse snarere søker bekreftelse for at måten man har løst situasjonen på er

riktig og god. Det vil også kunne innvendes at våpenet tross alt var en del av rammebetingelsene i feltperioden, og at det dermed kun blir hypotetisk å tenke seg hvordan oppdragene ville blitt løst uten. Imidlertid viser sitatet at også de som i utgangspunktet var motstandere av bevæpningen, mente at det i liten eller ingen grad preget oppdragsløsningen. Det ville være nærliggende å tenke seg at disse gikk inn i perioden med et mer kritisk blikk mot endringer.

Selv om ingen ga uttrykk for at de hadde endret adferd, understreket de likevel på ulike måter at deres bevissthet rundt tjenesten var preget av at de bar våpen på hofta:

«Nei, altså du bør jo ha en litt annen bevisstgjøring i forhold til det at du går med våpenet på deg. Det tror jeg de aller, aller fleste har. Men, i forhold til oppgaveutførelse, hvordan du løser et oppdrag, så tenker jeg at den er stort sett lik altså i de fleste tilfeller, uansett om du har våpen på deg eller ikke.»

Den største endringen for vanlige oppdrag, var i følge informantene nettopp dette at de hadde en økt bevissthet rundt faktorer knyttet til våpenet. Dette kom til uttrykk på flere måter, men generelt ga de fleste uttrykk for at de var blitt mer bevisste på den generelle grunntaktikken til politiet. Noen trakk også frem at våpenet alene ikke nødvendigvis økte sikkerheten i forhold til trusselvurderingen som lå til grunn for den midlertidige bevæpningen. Våpenet hadde i hvert fall liten betydning alene uten en generell bevissthet og årvåkenhet for omgivelsene. Her var det jo nettopp plutselige, uventede angrep i det offentlige rom, som var den mest nærliggende trusselen. Hvordan økt bevissthet knyttet til våpenet konkret kom til uttrykk og hvorvidt det ga seg utslag i endret adferd vil jeg vise i kapittel 7.

Hvordan oppfattet informantene publikums reaksjoner

De fleste informantene i studien hadde et inntrykk av at publikum i hovedsak ikke reagerte noe spesielt på at de opptrådte med våpen. Noen få hadde ikke oppfattet at de hadde blitt møtt med spesielle reaksjoner, men de fleste av informantene fortalte at de hadde blitt møtt med en del kommentarer og spørsmål, særlig den første tiden etter bevæpningen ble innført. Informantene fortalte utelukkende om verbale reaksjoner i form av at personer hadde kommet med ulike kommentarer knyttet til at de bar våpen.

«Ja, det er jo begge deler. Folk nattestid, midt i uka utenfor en uteplass. Folk som er litt mer flåsete i måten de tilnærmer seg det på da. Folk som ikke har så mye konkret å komme med i forhold til en diskusjon, men de har nå mye å komme med for det da. Jeg

har også møtt folk på dagtid som man tilfeldigvis passerer, som synes det er veldig skummelt og skremmende. Og da har jeg tatt meg tid til å prøve å forklare og betrygge (...) Så jeg tror det er viktig, og jeg har opplevd det flere ganger, at man tar seg tid til å prate med folk.»

Som informanten ovenfor beskriver, hadde mange av betjentene i studien fått spørsmål om bevæpning eller blitt utfordret i diskusjoner av publikum. Informantene som var blitt møtt av kommentarer oppfattet disse mer som forsøk å problematisere eller vise støtte til bevæpningen. Typisk var det ungdommer eller berusede personer som viste mer åpenbar interesse for våpenet og innledet spørsmål eller diskusjoner. Noen av politibetjentene jeg snakket med på Sentrum politistasjon sa at de eneste reaksjonene de hadde fått, var fra Stortingsmedlemmer i forbindelse med at de hadde bevæpnet vakthold utenfor Stortinget.

Ingen av informantene hadde opplevd at personer nektet å snakke med dem eller på andre måter blitt avvist av publikum med henvisning til at de bar våpen. Mange av informantene tolket det også slik at publikum generelt mente at det var selve situasjonen med terrortrusselen eller samfunnsutviklingen som var skremmende, ikke at de syntes politibetjentene fremsto som skremmende i seg selv.

Flere av informantene sa også at de hadde vært spesielt oppmerksomme på publikums blikk, særlig i starten av bevæpningen. Mange mente å ha observert at publikum ikke festet seg spesielt ved våpenet i det hele tatt, mens andre hadde merket at publikum kunne kaste et blikk eller to på våpenet særlig i starten av oppdragene før kontakten var skikkelig etablert. De fleste av informantene tolket dette som at publikum bare tok notis av våpenet fordi det var uvant og kanskje også var ekstra oppmerksomme på våpenet på grunn av den pågående debatten om bevæpningen i mediene. Mange av informantene mente at publikums frykt for våpenet var et medieskapt fenomen. De syntes det hadde vært mye fokus på dette i media, men at publikum ikke virket å bry seg.

Noen av informantene mente på den andre siden at det ville være vanskelig for dem som politi å bedømme hvorvidt publikum tok notis av våpenet basert på dette. Under eksempelvis en samtale med politiet vil det være mest naturlig å holde blikkontakt eller se bort, fremfor å studere våpenet.

Som observatør holdt jeg oftest en tilbaketrukket posisjon når politiet var i kontakt med publikum. De få gangene jeg var i stand til å observere at publikum tilsynelatende kastet blikk

på våpenet, var utelukkende i situasjoner hvor politiet ikke var i direkte kontakt med publikum, men eksempelvis gikk forbi publikum på butikken eller i gågata. Det er igjen viktig å understreke at dette er en redegjørelse for mine observasjoner og informantenes refleksjoner rundt publikums reaksjoner. Det vil ikke være forsvarlig å legge dette til grunn for en forståelse av publikums reaksjoner på bevæpningen. Mitt blikk har i hovedsak vært rettet mot politiets taktikk, kommunikasjon og fremgangsmåte. Flere av informantene understreket også dette i intervjuene, at de ikke kunne vite noe om hva publikum mente, men at de kun tolket det ut fra det de selv hadde observert og erfart. Om noen eksempelvis skulle la være å ta kontakt med politiet, enten det er for servicespørsmål på gata, eller for å melde fra om en kritisk hendelse, fordi de er engstelige for at politiet går bevæpnet, så vil ikke politiet få kunnskap om dette gjennom å reflektere rundt egen erfaring.

I denne sammenheng er det også verdt å merke seg at Sandham og Todnem (2016) gjorde likelydende funn i intervjuer med informantene i deres studie, noe som er med på å styrke funnet at politiet mener publikum ikke reagerte spesielt på våpenet. Imidlertid må de samme forbehold for mangel på publikums perspektiv også legges til grunn for fortolkningen av deres funn. Helstad og Ingjer (2016) sine funn tyder som nevnt på at publikum legger mer vekt på våpenet enn politiet selv. Sett i lys av dette og de funn jeg så langt har gjort rede for, kan det synes som at politibetjentene i min studie langt på vei undervurderte publikums reaksjoner. Fravær av publikums reaksjoner ble også overfortolket ved å ta dette til inntekt for publikums aksept.

5.2 «Vanlige folk» versus «fylla på byen»

I intervjuene og feltsamtalene gjorde informantene gjennomgående et markant skille mellom oppdrag som gjelder «vanlige folk» og «fylla på byen». Som nevnt i kapittelet om teori, peker Granèr (2004, s. 163 – 164) i sin studie av svenske politibetjenter på nettopp dette skillet. Han beskriver at politibetjentene skiller på oppdrag som omhandler «vanliga svensson» og «buset på stan» og at det kan være ulike regler eller normer som legges til grunn for politiarbeidet for disse to gruppene. Min studie tyder på at dette også kan være gjeldende når det kommer til våpenets betydning for publikumskontakten. Påfallende mange av informantene brukte nettopp disse begrepene innledningsvis når de skal argumentere for situasjoner hvor de føler at våpenet kan bli en hindring eller et problem for sikkerheten.

«Fylla på byen» med uteliv, folkemengder og masseslagsmål ble trukket frem som spesielt utfordrende i forhold til det å gå bevæpnet av samtlige informanter. Typisk kom informantene inn på dette allerede i den innledende samtalen om deres generelle erfaringer med å gå bevæpnet. Jeg noterte meg derfor ganske tidlig dette som et relevant oppfølgingsspørsmål dersom informantene ikke skulle komme inn på tematikken selv. Det var kun en informant som måtte ha direkte spørsmål om hvordan vedkommende så for seg eksempelvis utfordringer med uteliv for å komme inn på tematikken. I samtalene og intervjuene var dermed «fylla på byen» det mest typiske eksempelet som politibetjentene brukte når de skulle beskrive de mer utfordrende aspektene ved å gå bevæpnet.

Spesielt informantene i Oslo la også vekt på utfordringer knyttet til å være bevæpnet på oppdrag med store folkemengder og potensiell aggressiv stemning generelt. Det kunne være fotballkamper, demonstrasjoner, konserter eller andre arrangementer hvor det ikke nødvendigvis var mange berusede personer, men situasjoner hvor det er vanskelig for politiet å holde oversikt og hvor det er vanskelig å unngå at folk kommer tett på og samtidig er vanskelig å holde kontroll på våpenet og omgivelsene. De fleste av informantene på Lillehammer nevnte ikke denne type oppdrag, men jeg tolker det slik at denne type hendelser preger polititjenesten i Oslo i langt større grad enn på Lillehammer.

Oppdrag med psykiatri ble også nevnt av samtlige på Lillehammer som oppdrag som kunne ha en potensiell risiko ved å bære våpen, samtidig som det kan være svært vanskelig å tolke eller vurdere risikoen ved oppdraget. Dette ble bare nevnt av en av informantene fra Oslo. Rett før min feltperiode på Lillehammer ble en polititjenestemann i distriktet skutt av en psykisk syk mann på Vinstra (Stensrud, Vestrum Olsson, Ansari og Bye Skille 2014). Dette skjedde dagen etter den midlertidige bevæpningen ble innført. Polititjenestemennene på stedet bar derfor våpen på oppdraget som følge av den midlertidige bevæpningen. Nesten samtlige tjenestepersoner jeg var i kontakt med på Lillehammer nevnte denne episoden. Av hensyn til taushetsplikten vil jeg ikke gå nærmere inn på detaljer ved hendelsen, men nøyer meg med å konstatere at det naturlig nok preget diskusjonene på tjenestestedet.

Det er vanskelig å fastslå hva som kan være årsaken til at relativt sett få tjenestepersoner i Oslo nevnte problematikken med psykiatri. En mulig forklaring kan være at tjenesten ved Sentrum politistasjon, hvor jeg gjennomførte feltoppholdene i Oslo, i hovedsak preges av utelivsproblematikk og andre typer lovbrudd og ordensforstyrrelser i det offentlige rom.

Furøy (2012) sin masteravhandling om ordenstjenesten ved Sentrum politistasjon viste at det var svært få ordensoppdragene i hans studie som kunne kategoriseres som sykdom. I løpet av mitt feltopphold i Oslo var det heller ingen oppdrag for patruljene jeg var med som var knyttet til psykiatri. På Lillehammer var det flere oppdrag under mitt korte feltopphold, både med transporter av psykiatriske pasienter og oppdrag relatert til psykiatri i private hjem. Siden mange av diskusjonene og samtalene tok utgangspunkt i oppdrag og situasjoner vi hadde vært ute for i løpet av vaktsettet, kan det også være slik at utfordringene knyttet til psykiatri lå fjernere for Oslo-informantenes bevissthet på tidspunktet for intervjuene. Tross de nærliggende erfaringene med psykiatri fra Lillehammer, var det likevel «fylla på byen» og utelivet i Elvegata på nattestid i helgene som sto klart mest sentralt i diskusjonene der også. Oppdragene og utfordringene knyttet til psykiatri ble nevnt, oftest med episoden på Vinstra som et utgangspunkt, men ganske raskt forlatt av informantene i diskusjonen.

En annen forklaring enn det rent praktiske på det at utfordringene rundt psykiatrioppdrag ble lite fremtredende i samtalene kan også skyldes psykiatrioppdragenes lave status. Oppdragene blir ofte fremstilt som «tidstyver» og en belastning for polititjenesten for øvrig i mediene, som regel på bakgrunn av uttalelser fra politiledelsen knyttet til bemanning og ressurser. På den andre siden har taktikk, våpen og bevæpning en høy status i politiet. Som tidligere nevnt var det utfordrende å lede intervjuene og feltsamtalene forbi de skarpe og spennende oppdragene og vinkle diskusjonen om bevæpning over mot den ordinære publikumsbehandlingen.

Nå i ettertid av den midlertidige bevæpningen vet vi eksempelvis at det har vært flere oppdrag knyttet andre typer forhold enn «fylla på byen» hvor den politiet skulle ta kontroll på har forsøkt å ta tjenestevåpenet (Solheim & Døvik, 2015). For bredden i min studie ville det, i etterpåklokskaps lys vært mer hensiktsmessig om jeg styrte intervjuene og samtalene inn på konkrete spørsmål med utgangspunkt i oppdragskategorier eller forhåndsdefinerte teoretiske caser.

Når jeg i etterkant tolket datamaterialet ord for ord gjennom intervjuene alene fremsto det som ganske «svart-hvitt» når det gjaldt disse kategoriene enn hva som fremgikk gjennom feltobservasjonene. Fulle folk på byen, er ikke ensbetydende med at de er bråkmakere, og selv om nettopp uteliv og folkemengder var det som typisk ble trukket frem i intervjuene og feltsamtaler som utfordrende, var det ikke slik at politiet gikk med en spesielt høy synlig beredskap når de var ute på patrulje på de utelivskveldene jeg deltok på. Også i situasjoner

som fremsto som potensielt konfliktfylte virket det som at de fleste fulle folk på byen gikk under radaren som «vanlige folk» selv om de ikke nødvendigvis var hundre prosent samarbeidsvillige. For meg fremsto det derfor som at personkategoriene som informantene brukte egentlig var speilbilder på hvorvidt de forventet en form for motstand møtet med publikum og hvorvidt denne motstanden krevde andre former for opptreden fra politiets side på grunn av at de bar våpen på oppdraget.

Også Finstad (2000) argumenterer for det at det ikke er et klart skille mellom personkategoriene, men at politiet bedømmer publikum snarere ut fra graden av lærevillighet og aksept for politiets autoritet, kontra situasjoner hvor politiet møtes med opposisjon og sabotasje (Finstad 2000, s. 184 – 185). Den mest nærliggende forståelsen av begrepsbruken i min studie, er informantene brukte begrepene «vanlige folk» og «fylla på byen» som generelle beskrivelser innledningsvis i intervjuene for å skape en kontekst for sin argumentasjon. «Fylla på byen» representerte den delen av publikum som opponerer og saboterer. Det kan imidlertid også tolkes i retning av at informantenes praksis skaper et skille mellom grupper som kan få ulik behandling. Jeg kommer nærmere tilbake til dette i diskusjonen i kapittel 10.

En forklaring basert på personkategorier gir uansett ikke mening for min problemstilling uten å analysere mer konkret hva som gjør at nettopp disse gruppene er egnet til å illustrere utfordringene med å bære våpen i polititjenesten. Hva gjør at informantene føler at de må løse oppdragene med fulle folk og store folkemengder på en annen måte enn tidligere? En av informantene forklarte dette:

«At folk omringer deg, det har vi også opplevd, makker og jeg. I en slik situasjon der de... folk, står og vurderer om de skal gripe inn og så går aggresjonen mot politiet og så får du folk rundt deg på alle kanter. I en vanlig situasjon så ville det selvfølgelig være farlig, men hvis du nå får et slag i ansiktet da og får blackout i bare to sekunder, så kan det være en potensiell livsfarlig situasjon fordi de kan ta fra deg våpenet»

Denne informanten tok utgangspunkt i en erfaring han hadde fra «fylla på byen». Ved å plassere seg med våpen i denne konteksten, reflekterte han seg frem til hva som egentlig er den avgjørende faktoren for å vurdere endret adferd ovenfor publikum, nemlig frykten for å bli fratatt tjenestevåpenet. Neste kapittel vil ta for seg dette og andre risikofaktorer ved våpenet som informantene ga uttrykk for kan, eller bør, gjøre at politiet endrer sin adferd ovenfor publikum.

6 RISIKOFAKTORER VED BEVÆPNING

6.1 Risiko for å bli fratatt våpenet

Samtlige informanter fastslo, oftest nærmest underforstått, at den største risikofaktoren ved å være bevæpnet er faren for å bli fratatt våpenet. Det var frykten for å bli fratatt våpenet, og vurderingen av den reelle risikoen for at dette kunne skje på det enkelte oppdrag som ble trukket frem som hovedargumentet når de tok for seg ulike endringer og tilpasninger de ville gjøre i tilnærmingen til publikum.

Jeg hadde på forhånd planlagt å spørre informantene om ulike risikofaktorer ved å bære våpen. Imidlertid kom de aller fleste inn på dette allerede når de fikk de første åpne spørsmålene med eventuelle utfordringer knyttet til å bruke våpen. Mange av informantene nevnte dette eksplisitt, men for like mange kom det frem gjennom refleksjonene de gjorde seg når de ble spurt om de opplevde noen forskjeller på bevæpnet og ubevæpnet polititjeneste. Informantene startet ofte med å forklare hva de faktisk ville gjøre av tiltak, som eksempelvis å skråstille seg litt slik at våpenet kommer utenfor motpartens rekkevidde. Når de så ble spurt om hvorfor de ville gjøre dette, så svarte de mer direkte at de ønsket å holde våpenet utenfor motpartens rekkevidde.

Det å håndtere risiko er en del av politibetjentens identitet og oppdrag med høy risiko har også høy status i politikulturen. Gundhus (2009) sier blant annet: «*Muligheter for å håndtere risiko oppfattes som en positiv utfordring i hverdagen. Risiko gir muligheter til opplevelser av mestring av politiyrket.* s. 174). Jeg vil derfor understreke at risikoen for å bli fratatt våpenet, absolutt ikke var av en type risiko som vekket positive assosiasjoner hos informantene. Ingen ga uttrykk dette var noe de syntes var spennende eller utfordrende. Tvert imot ga flere direkte uttrykk for at dette var noe av det verste de kunne tenke seg og at de fryktet utfallet dersom noen skulle forsøke å ta etter våpenet.

Informantene beskrev i hovedtrekk to ulike konsekvenser ved å bli fratatt våpenet. På den ene siden var faren for at politiet skal bli skutt med eget våpen, eller bli truet og passivisert av motstanderen. Denne risikoen fremsto som det mest nærliggende for informantene. Flere av informantene nevnte også en episode fra Malexander i Sverige i 1999 (Knutsson 2005, s. 134) hvor to tjenestemenn ble overmannet og skutt med egne våpen som et faktisk eksempel på at

bevæpning innebærer en fare også for den som bærer våpenet. Informantene nevnte også at dette kunne være farlig for flere enn politiet:

«Hvis det er noen utfordringer med dette, så er det jo det selvfølgelig at våpenet skal bli brukt mot oss, eller i verste fall mot tredjeperson. Altså at vårt våpen blir brukt mot tredjeperson. Det er jo det som er frykten. Og så er det jo da å se for seg, på en måte, hvilke situasjoner hvor det kunne være mest sannsynlig at det skulle skje.»

På samme måte som denne informantens utsagn viser, ble risikoen for tredjeperson oftest nevnt etter risikoen for politibetjentene selv. Ikke sånn å forstå at de konkret verdsatte egen sikkerhet høyere enn publikums sikkerhet. Sitatet ovenfor kan ikke forstås slik og det var heller ingen andre som uttrykte det i den retning. Mitt poeng her var at den gjennomgående kronologien i informantenes drøftinger var at de startet med risikoen for egen sikkerhet og dernest tok opp sikkerheten for omgivelsene. Det var heller ikke alle som eksplisitt nevnte risikoen for tredjeperson og de som nevnte det var færre enn de som nevnte risikoen for selv å bli skutt eller skadet.

Det er flere mulige tolkninger av dette. Hellesø-Knutsen (2013) viste som nevnt at politibetjenter legger mer vekt på konsekvens enn sannsynlighet når de vurderer risiko. Haugland (2015) argumenterer også sin masteravhandling for at økt bevissthet rundt egensikkerhet kan være en av flere faktorer som forklarer veksten i bevæpningsordre på 2000-tallet. Man kan dermed spørre seg om det er slik at informantene synes å være mer opptatt av risikoen for sin egen sikkerhet fremfor sikkerheten til publikum. Altså at konsekvensen er større om de selv blir skadet enn om publikum blir skadet.

Imidlertid forstår jeg dette snarere som at politibetjentene nærmest finner det *usannsynlig* at publikum skulle være målet for en handling hvor politibetjenter blir fratatt våpenet. Flere av informantene så på det som temmelig søkt at noen først ville ta politiets våpen fra dem, for så å bruke det til å skade andre. De anså helt enkelt at det er politiet som er målet for gjerningspersonens aggresjon dersom våpenet blir tatt fra dem med makt. En av informantene reflekterte slik rundt dette:

«Ja, det er jo selvsagt en fare for at tredjeperson kan bli rammet også, men dersom han (her: gjerningsmannen) ville skade en annen var det vel litt søkt at han skulle gjøre det med å nappe våpenet vekk fra meg og så skyte en annen. Det virker litt fjernt, egentlig. Det fins vel lettere måter å få tak i våpen på for å si det sånn... Så det jeg ser for meg som mest realistisk er at våpenet kan bli tatt fra meg i en situasjon hvor han basker med meg og det er jeg som er motstanderen for å si det sånn.»

Faren for å bli fratatt tjenestevåpenet ble etter mitt feltarbeid var avsluttet, flere ganger beskrevet i mediene. Politihøgskolen utviklet også et opplæringsprogram for innsatspersonell i politiet i løpet av perioden med midlertidig bevæpning på grunnlag av denne problemstillingen. Dette viser at frykten for å bli fratatt tjenestevåpenet var nærværende også utenfor de to miljøene jeg har utforsket.

6.2 Lårhylsteret var lite egnet til ordinær polititjeneste

På det tidspunktet jeg gjennomførte studien hadde politiet pistolhylstre som ble festet til beltet i en spenne. Selve hylsteret ble også spent fast rundt låret med to kraftige elastiske reimer. Ved normal innfesting lå sikkerhetsbøylene, som den øverste delen av hylsteret, godt nedenfor kanten av beltet. Selve hylsteret og våpenet var plassert etter brukerens preferanse på venstre eller høyre side, høyt på låret men nedenfor hofta. Selv om våpenet var festet i beltet, fulgte hylsteret og våpenet derfor lårets bevegelser. Våpenet lå slik sett lavt nede i forhold til det øvrige utstyret i beltet. I tillegg opplevde informantene det som at våpenet hang ganske langt ut fra kroppen med denne innfestingen. Nesten samtlige av informantene klaget på denne bæreløsningen:

«Og så er ikke det hylsteret vi bruker i dag helt kurant i forhold til oppdraget som skal løses. Dette er jo et hylster som er kjøpt inn nærmest i en aksjonssammenheng og ikke for daglig bevæpning.»

Informantene opplevde at lårhylsteret gjorde det vanskelig å holde kontroll på våpenet. I normal stilling var det bare hånden og nederste del av underarmen som kunne komme til våpenet på en naturlig måte. Flere forklarte at man har mindre styrke i armer og hender til å holde igjen jo lavere våpenet er festet på kroppen. Det ble også nevnt at dersom man blir overmannet vil det være vanskeligere å hindre en motstander i å ta våpenet ved å legge seg over våpenet med full kroppstygnde når våpenet er festet midt på låret. I tillegg opplevde informantene det som lett at man uforvarende dultet borti gjenstander på steder hvor det var trangt, eksempelvis i møbler inne i leiligheter eller i bildører mellom parkerte biler. Våpenet kunne også sneie borti folk, noe jeg selv observerte ved flere anledninger i løpet av feltarbeidet.

Det ble også påpekt at lårhylsteret ikke var ideelt i forhold til kommunikasjonen med publikum. Våpenet på låret ble oppfattet som mer iøynefallende og vanskeligere å skjule på

en naturlig måte. Noen reflekterte rundt at det var viktig å finne en naturlig stilling slik at det ikke ble oppfattet av publikum som at de gikk og holdt på våpenet, nærmest klar til å trekke, selv om intensjonen var å holde mer kontroll på våpenet.

«Mange av oss går jo med henda slik at vi holder henda på beltet. Ikke holde på batongen liksom, men holde rundt beltet. Det ser jo faktisk ganske avslappet ut»

Mange av informantene følte derfor en konflikt mellom behovet for beskyttelse av våpenet og hensynet til publikum generelt. Dette viser igjen at politibetjentene ikke bare vektla de praktiske, eller instrumentelle sidene ved spørsmålet, men også forsøkte å sette seg inn hvilke signaler våpenet sendte til omgivelsene.

Ut over i feltperioden min ble det på bakgrunn av slike erfaringer flere og flere som gjorde egne tilpasninger av hylsteret for at det skulle komme høyere opp. Erfaringene mine informanter ga uttrykk for når det gjaldt hylsteret sammenfalt med også med funnene til Helstad og Ingjer (2016, s. 75): Lårhylsteret var lite egnet både av taktiske og kommunikasjonsmessige hensyn. I løpet av feltperioden besluttet også Politiets fellestjenester å anskaffe nye hylstre for bæring av våpenet i beltet. Det er derfor rimelig grunn til å tenke seg at tilsvarende erfaringer og betraktninger som ble gjort av mine informanter også må ha fremkommet ved en samlet vurdering av tilbakemeldinger fra ulike Politidistrikter og avdelinger i samme periode.

6.3 Vådeskudd

De fleste av informantene, men ikke alle, nevnte fare for vådeskudd når de ble spurt om risikofaktorer knyttet til å bære våpen i ordinær polititjeneste. Jeg stilte ikke konkrete spørsmål om vådeskudd, men lot det ligge dersom informanten ikke tok det opp selv. Mot slutten av intervjuene spurte jeg eksplisitt om de så for seg flere risikofaktorer enn de som allerede var nevnt. Likevel var det enkelte av informantene som ikke nevnte dette med vådeskudd overhodet.

Som nevnt i teorikapittelet, finnes det begrenset med forskning som gjelder bevæpning i Norge og Norden. Forskingen til Knutsson (Strype & Knutsson 2002, Knutsson 2005) er godt kjent i politinorge, da Knutsson har vært en tydelig stemme i bevæpningsdebatten. Jeg forventet på forhånd at politibetjentene hadde en klar bevissthet rundt

vådeskuddsproblematikken da antallet vådeskudd i politiet i Sverige sammenliknet med tallene fra Norge (Strype & Knutsson, 2002, s. 71) har vært blant momentene som har blitt bragt inn i debatten. Det legges også svært stor vekt på våpenbehandling med tanke på vådeskudd på skytetreningen i politiet. Både i Bachelorutdanningen ved Politihøgskolen og i det årlige treningsprogrammet til innsatspersonell. Det var derfor litt overraskende for meg at faren for vådeskudd ikke ble nevnt av samtlige informanter og at så vidt mange måtte ha oppfølgingsspørsmål om risikofaktorer for å komme inn på temaet.

Når jeg i ettertid tolket intervjumaterialet, fremsto det også som litt rart at det med vådeskudd ikke hadde preget intervjuene i større grad. Debatten om vådeskudd i politiet gikk jevnlig i mediene gjennom hele perioden med midlertidig bevæpning. Dette utløste blant annet at det ble etablert formelle innrapporteringsrutiner om vådeskudd fra politidistriktene til Spesialenheten for politisaker. I følge Spesialenhetens årsrapport for 2015 ble det rapportert inn 15 saker om vådeskudd. Mange av disse var knyttet til situasjoner med tømning av ladd våpen (Spesialenheten for politisaker, 2016, s. 10). Fravær av refleksjoner rundt vådeskudd kan dermed fremstå som spesielt for leseren i ettertid. Men, her er det grunn til å yte informantene noe rettferdighet. Debatten hadde ikke startet på det tidspunktet jeg gjennomførte de fleste intervjuene. Fravær av fokus på dette temaet hos mine informanter, kan slik sett bygge opp under inntrykket som ble dannet i media av at politiets ledelse ikke hadde tatt denne problematikken nok inn over seg ved overgangen til bevæpnet polititjeneste.

Vådeskudd som følge av feilhandlinger av politibetjenten

De fleste som tok opp faren for vådeskudd koblet dette til manglende våpenferdigheter eller våpendisiplin. De så det ikke som en nærliggende risiko at de selv skulle gjøre feilvurderinger eller avfyre et utilsiktet skudd med våpenet. Nær samtlige av informantene uttrykte ganske klart at de selv følte seg forberedt og skikket til å bære våpen. Dette kan være en forklaring på at ikke samtlige nevnte vådeskudd, og at flere måtte ha oppfølgingsspørsmål for å nevne det. Samtidig var informantene usikre på om politifolk generelt hadde gode nok ferdigheter til å bære våpen. Informantene tok typisk utgangspunkt i personlig kompetanse som kunne skille dem positivt fra andre politifolk:

«Selv synes jeg det har gått greit. Jeg er vokst opp med jakt og våpen og vant til å håndtere det på andre steder enn skytebanen. Der er nok politifolk litt forskjellige.»

I tillegg til jakt var det flere av informantene som trakk frem egen forsvarsbakgrunn som en fordel når de nå skulle bære våpen i polititjenesten. Særlig de eldre informantene trakk frem dette med at det ikke lengre stilles krav til gjennomført førstegangstjeneste ved opptak til Politihøgskolen. Dette ble også trukket frem av flere politibetjenter i mer uformelle samtaler under feltperioden. Det syntes å være en generell skepsis til om særlig de yngre kollegaene var godt nok trent til å gå bevæpnet.

Ingen av de intervjuede ga uttrykk for at de var usikre på egne eller de nærmeste kollegaenes ferdigheter. Tvert imot ga de uttrykk for stor tillit til vaktlaget, divisjonen eller ordensavdelingen på sitt tjenestested:

«Jeg har ganske stor tillit til de jeg jobber med her og jeg tror at vi kunne iverksatt en permanent bevæpning på min divisjon og på de fire divisjonene her uten at vi hadde noe spesielt uheldige hendelser. Men så tenker jeg at det finnes mange enheter i politiet som er uniformerte og mange forskjellige personlige holdninger til det å være bevæpnet og drive med ordenstjeneste også. Og jeg er ikke sikker på, med dagens opplæring, at jeg vil at alle mine kollegaer ute i Oslo skal være bevæpnet hvis du forstår?»

Sitatet ovenfor er fra Oslo, men de samme holdningene kom til uttrykk blant flertallet også på Lillehammer. Informantene hadde stor tillit til seg selv og de nærmeste kollegaene, men var mer usikre når det gjaldt trening, opplæring og holdning til andre avdelinger eller andre politidistrikt.

Når det gjaldt eksemplifisering av personell hvor informantene var usikker på om ferdighetene var gode nok til å bære våpen i daglig tjeneste, ble det særlig nevnt personell som ikke driver med ordenstjeneste til daglig, men som tidvis går på tjenestelista. Eksempelvis personell fra etterforskning eller forebyggende som av og til utfører ordenstjeneste. Jo mindre ordenstjeneste og daglig håndtering av våpen, jo større grunn til bekymring syntes å være den gjennomgående holdningen.

Vådeskudd som følge av feil med våpen eller utstyr

Faren for våpenfeil eller feil med utstyret som kunne medføre vådeskudd ble også tatt opp av flere informanter. Et par av disse nevnte det nærmest i forbifarten, men avfeide det som en mer hypotetisk og lite realistisk risiko. Det typiske blant de få som tok det opp, var likevel at de så feil på våpen og utstyr som en liten men reell risiko. Faren for feil knyttet seg både til

muligheten for en eller annen mekanisk feil ved våpenet, eksempelvis at det kunne være en mulighet for av våpenet kunne gå av som følge av en ytre påvirkning. En av informantene uttrykte det slik:

«Når man har helladd våpen kan det jo være at våpenet kan gå av om det får seg en kakk. Det skal jo ikke kunne skje, men det er jo mekanikk og kula ligger klar i kammeret. Våpenet peker jo ikke ned alltid. For eksempel når vi basker eller sitter. Sitter du i sofaen på piketten peker våpenet ladd rett på kollegaen på den andre siden av bordet. Det er litt ubehagelig å tenke på det.»

Flere andre informanter utdypet også dette med at våpenet pekte rett ned mot hodet på den pågripne i de tilfellene hvor arrestanten ble lagt i bakken og politibetjenten ble sittende over han eller henne for å feste håndjernene. I akkurat den posisjonen var det flere som hadde merket seg at våpenet pekte rett ned mot hodet til personen som lå på bakken og følt på et ubehag knyttet til dette. Det ble referert til situasjoner både ved trening og fra reelle oppdrag. De knyttet dette spesielt til at det som regel i forkant av en slik pågripelse har vært en form for aktiv motstand og fysisk maktbruk som kan ha gjort at våpenet har fått seg et slag eller liknende.

Under en av patruljene jeg var med på, diskuterte politibetjentene hvor mye man egentlig kunne stole på at utstyret var forsvarlig sikret. Betjenten jeg snakket med så for seg en situasjon hvor han hadde tatt kontroll på en av partene i en slåsskamp:

«Tenk om han andre da plutselig kom tilbake bakfra og på en eller annen måte fikk tak i våpenet slik at det gikk av fra hylsteret. Bang! Rett i hodet på han som jeg har kontroll på. Det skal jo ikke gå an, men med Murphy, ja... man vet jo aldri?»

Dette var den eneste gangen i løpet av feltperioden hvor muligheten for at våpen kan avfyres fra hylsteret ble nevnt. Murphys lov, som informanten henviser til i sitatet, sier at «Alt som kan gå galt, går galt (noen ganger med tilføyelsen ‘og på det verst tenkelige tidspunkt’))» (Store norske leksikon, 2009). Dette er et begrep som ofte blir brukt i politisjargongen når man snakker om ting som sjelden eller aldri vil inntreffe, men som man likevel må ha en viss bevissthet rundt. Jeg tolket det derfor slik at betjenten i dette tilfellet bare hadde sett for seg at «noe» kunne skje, men ikke hadde noen videre kunnskap eller bevissthet rundt akkurat hva feilen skulle bestå i. Jeg spurte derfor ikke noe mer om hva som eventuelt konkret kunne skje i et slikt tilfelle. Dette var også den eneste gangen jeg oppfattet at skudd fra hylsteret spesifikt ble nevnt under mitt feltopphold.

Senere i 2015, etter mitt feltarbeid var avsluttet, ble det kjent at det fantes en mulighet for at pistolen kunne avfyres fordi det gikk an å presse fingeren ned i hylsteret og dra av avtrekkeren selv om pistolen satt riktig i hylsteret med sikkerhetsbøylene i låst posisjon. Den 29. juli 2015 sendte jourhavende jurist Marit Aurdal i Rogaland politidistrikt ut en pressemelding, angående saken: «Mens basketaket foregår klarer 24-åringen å få en finger ned i hylsteret til politibetjenten, og løsner ett skudd mens våpenet fremdeles er i hylsteret. Skuddet treffer ingen.» (Aurdal, 2015). I etterkant av hendelsen blir det naturlig nok en debatt i media rundt sikkerheten knyttet til måten politiet bærer våpen på. I debatten fremsto det som at politiet verken var kjent med eller ville erkjenne risikoen for at hendelsen kunne gjenta seg. I intervju i VG den 4. august 2015 uttalte Politihøgskolens hovedinstruktør på våpen seg slik:

«Kai-Inge Schaathun Larsen på Politihøgskolen sier at svært mye skal klaffe for at uvedkommende får trukket av i hylsteret, og at vådeskuddet i Stavanger var overraskende. – Jeg regner ikke med at vi kommer til å se det igjen, selv om folk skulle forsøke. Det er mer sannsynlig at man brekker fingeren dersom man prøver, sier Larsen.»

(Newt & Støren Weren, 2015).

I etterkant av dette oppsto det likevel flere episoder med vådeskudd hvor politibetjentene nettopp forsøkte om det kunne la seg gjøre å avfyre våpenet fra hylsteret. I følge Spesialenhetens årsrapport for 2015 ble også en tjenestemann ilagt et forelegg for å dette:

«Han førte fingeren ned i våpenhylsteret til en politikollega og foretok avtrekk med kollegaens tjenestevåpen. Han hadde før han tok avtrekket ikke forsikret seg om at våpenet ikke var ladd. Prosjektilet gikk gjennom kollegaens bukseben og ned i gulvet. Ingen ble skadet. Handlingen ble foretatt i sammenheng med en samtale/diskusjon om vådeskuddsaker og polititjenestepersonen skulle ved handlingen demonstrere et diskusjonspoeng for flere kolleger.»

(Spesialenheten, 2016 s. 27 – 28)

På bakgrunn av disse hendelsene ble det på nytt igangsatt en prosess for bytte ut hylstre i politiet til nye hylstre hvor det ikke lar seg gjøre å få fingeren ned i hylsteret når våpenet er festet riktig. Tidspunktet disse hendelsene ble kjent på gir rimelig grunn til å hevde at risikofaktoren for at skudd kunne avfyres med våpenet fra hylsteret ikke var kjent for informantene på tidspunktet studien ble gjennomført. Jeg legger dette til grunn som hovedforklaring for hvorfor ikke feil med våpen og utstyr nevnes av alle informantene.

Oppsummert var risikofaktorene knyttet til feil med våpen og utstyr som fremkom i intervjuer og feltsamtaler todelt: På den ene siden den nærliggende og konkrete faren knyttet til at en

motstander, tross sikkerhetsmekanismene i hylsteret, kunne få tak i våpenet og avfyre et utilsiktet skudd. På den andre siden uspesifiserte, hypotetiske feil som at våpenet kunne gå av «av seg selv» etter et slag eller annen uforutsett hendelse.

6.4 Fare for å glemme eller miste våpenet

Med jevne mellomrom har det skjedd det at tjenestepersoner av ulike årsaker har glemte eller forlagt våpenet slik at det har kommet på avveie. Eksempelvis glemte en tjenestemann pistolen på et biltak i Hamar i 2010 (Kind, 2010) og våpenet ble funnet av en person som heldigvis leverte den på politivakta. I 2012 gjorde Nettavisen et poeng ut av at en politibetjent hadde mistet tjenestevåpenet sitt samme dag som PF stemte ja til permanent bevæpning (Stilson, 2012). Et enkelt nettsøk viser at episodene ikke er enestående. Før studien lurte jeg på om det kunne være slik at politibetjentene vurderte risikoen for slike hendelser kunne øke dersom man gikk permanent bevæpnet og håndterte våpenet til daglig. På den andre siden kunne det også være slik at politibetjentene opplevde en større grad av kontroll på våpenet når de ikke skulle låse det opp og ned i forbindelse med trening og oppdrag, men ta det på seg på starten av tjenestesettet og beholde det på til man var tilbake på stasjonen.

Informantene vurderte også dette på samme måte som med vådeskudd og feilhandlinger. Faren for å glemme eller miste våpenet ble anerkjent men informantene anså ikke at de selv ville kunne gjøre dette. De mente også at deres nærmeste kollegaer hadde god kontroll på sine rutiner og regnet ikke med at det ville skje på deres tjenestested. Imidlertid opplevde jeg at en politibetjent på et av tjenestestedene jeg var på, hadde glemte igjen våpen og utstyrsbelte på gulvet ved siden av sofaen på piketten. Flere av politibetjentene gjorde et poeng ut av at dette var typisk for den det gjaldt. Våpenet lå der likevel på samme måte da jeg kom tilbake på vakt dagen etter. Rimeligvis må ganske mange tjenestepersoner ha sett våpenet og unnlatt å ta kontroll på det og låse det inn. Så kan man hevde at dette tross alt lå hos politiet, men for meg ble dette det tydeligste av flere eksempler på at det ikke var alle rutiner og sikkerhetsbestemmelser som ble fulgt tross informantenes gjennomgående overbevisning om at de ikke ville kunne gjøre noen feil selv.

6.5 Informantenes bevissthet knyttet til risikofaktorene

Som beskrevet over ble risikoen for at de kunne bli fratatt våpenet den mest nærliggende og konkrete risikoen som ble nevnt av samtlige informanter. De andre risikofaktorene var det imidlertid ikke alle som nevnte. I tillegg virket det på meg som at informantene generelt ble mer usikre og måtte tenke seg litt om før de kom på andre risikofaktorer enn faren for å bli fratatt våpenet. Ingen informanter tok opp alle punktene, og generelt måtte jeg stille oppfølgingsspørsmål før de tok opp flere risikofaktorer enn det å bli fratatt våpenet. Det fremsto også som at informantene ble mer usikre når jeg stilte oppfølgingsspørsmål om risikofaktorer og det fremsto ofte for meg som at dette var momenter de resonerte seg frem til eller kom på i løpet av samtalen.

Med andre ord virket det som at informantene ikke hadde en innarbeidet bevissthet rundt de ulike risikofaktorene som bevæpningen innebærer. Dette kan skyldes flere forhold. Det kan være at jeg ikke stilte nok spørsmål knyttet til ulike risikofaktorer, eller som nevnt over at diskusjonen rundt risikofaktorene gled over i en diskusjon om skarpe oppdrag og slik sett havnet på siden av det som var tema for samtalen. Mest nærliggende er det imidlertid å forstå mangelen på risikofaktorer i intervjuene og feltsamtalene som at informantene ikke hadde tilstrekkelig erfaring eller kunnskap om de ulike sidene ved bevæpningen og at svarene i intervjuene angående risikofaktorer derfor ble etter innfallsmetoden.

Betjentene i min studie tok svært sjelden selv initiativ til en evaluerende eller kritisk diskusjon etter at de mer ordinære oppdragene var avsluttet. Evaluering og diskusjon etter oppdrag er fremhevet som viktig for læringen og utviklingen av en god praksis i ordenstjenesten (Edvinsen, 2016). Tidligere studier har imidlertid vist at politiet ikke har noen godt utviklet systematikk verken for å gjennomføre evalueringer eller å sørge for at læringspunktene etter slike evalueringer settes i system for å nå andre. Blant annet gjorde Lagestad de samme erfaringene som meg når det gjaldt dette: «I løpet av feltarbeidet fremsto det som klart at politibetjenter ikke evaluerer seg selv eller andre etter ordinære ordensoppdrag.» (Lagestad, 2010, s. 228).

Det var gjennomgående jeg som etter en stund tok initiativ til å snakke om oppdragene og fokus ble da oftest på momenter rundt våpenet og min problemstilling. De få gangene betjentene selv tok initiativ, var det nesten uten unntak rettet mot meg som forsker og min problemstilling, og oftest innledet da betjentene med at de ikke tenkte på våpenet som noen

faktor under løsningen av oppdraget. Når det er sagt var det svært få observasjoner som tydet på at våpenet i særlig grad ble vektlagt som en faktor under oppdragene. Observasjonene fra feltarbeidet tydet tvert imot på at betjentene i mindre grad enn hva de ga inntrykk av i intervjuene, gjennomførte bevisste tiltak som var begrunnet i at de bar våpen. Jeg kommer nærmere tilbake til dette i kapittel 7.

At informantene måtte tenke seg om og til dels gjorde ulike vurderinger av risikofaktorene ved bevæpning er likevel ikke ensbetydende med at de ikke vil gjenkjenne eller vurdere risikoen ved den enkelte hendelse. Selv om enkelte risikofaktorer ikke er en del av den daglige bevisstheten, eller fremkommer i intervjusammenheng, vil politibetjentenes situasjonsvurdering og mentale forberedelse kunne frembringe bevissthet rundt risikofaktorer knyttet til det konkrete oppdraget de skal utføre (Edvinsen, 2016, s. 138-140). Når betjentene i studien forklarer seg om risikofaktorer knyttet de ofte dette til eksempler, hvor de så for seg et konkret oppdrag og resonerte ut fra dette. Typisk resonerte de ut fra det generelle og konkretiserte ved å eksemplifisere:

«Nei, det er som vi snakket om litt i stad at du merker lite eller ingen forskjell på sånn vanlig oppdragsløsning. For min del så, det er klart jeg er bevisst på at jeg alltid har våpen med, men jeg tenker ikke noe over det når jeg står ute med publikum (...) På utesteder og mye folk og liknende, er vi bevisst at vi har våpenet med oss, bevisst på måten vi stiller oss og står sånn at det er greit å dekke hverandre på en god måte.»

Informanten her forklarer først noe som er generelt og som etter informantens oppfatning gjelder tjenesten generelt. Når informanten deretter konkretiserer og bruker utfordringer med uteliv som eksempel, konkretiserer han hvilke risikofaktorer han ser for seg med akkurat den type oppdrag. I dette tilfellet viser han til utfordringene ved at det er vanskeligere å tolke og forutse hva berusede personer vil kunne foreta seg, og viser til noen konkrete tiltak som han vil gjøre for å forhindre eller vanskeliggjøre at våpenet kan bli tatt fra han.

Dersom jeg hadde bedt informantene om konkret å se for seg andre typer oppdrag, ville det sannsynligvis fremkommet andre typer risikovurderinger knyttet til situasjonen slik de ser den for seg. Det at informantene ikke nevner alle risikofaktorene knyttet til bevæpnet tjeneste, kan slik sett også forklares med at informanten gjennom selvvalgte eksempler avgrensar refleksjonen til risikofaktorer knyttet til den konkrete situasjonen informanten ser for seg. Mangelen på detaljrikdom i informantenes beskrivelse av risikofaktorene kan dermed også komme av en metodisk svakhet ved studien.

7 ENDRINGER I POLITIETS KOMMUNIKASJON OG ADFERD

7.1 Politiets kommunikasjon

I intervjuene ble informantene utfordret på om de kunne tenke seg situasjoner hvor de på en eller annen måte ville gi uttrykk for at de var bevæpnet, selv om det ikke var grunnlag for å bruke våpenet til å løse oppdraget. Våpeninstruksen (1989, 2015) er klar på at politiet skal gi tydelig advarsel om at våpenet kan bli brukt, dersom de står i en situasjon hvor dette kan bli utfallet. Dette er også politiet trent på gjennom utdanning og årlig trening for innsatspersonell. En trussel om bruk av våpen, regnes som første trinn på veien til å bruke våpen (Myhrer, 2005, s. 86). Våpeninstruksen (1989, 2015) kan imidlertid ikke forstås dit hen at det er et eksplisitt forbud mot gi til kjenne at man er bevæpnet i andre sammenhenger. Jeg så derfor en mulighet for at politibetjenter som bærer våpen i tjenesten kunne ha grunner til å bringe våpenet inn i kommunikasjonen.

De fleste avviste dette kontant under henvisning til at det ville være helt i strid med den treningen og opplæringen de har fått tidligere, hvor det å tilkjenne at man er bevæpnet nettopp knyttes til situasjoner hvor våpenet kan bli brukt etter bestemmelsene i våpeninstruksen (Våpeninstruksen 1989, 2015). Noen få reflekterte mer rundt dette og ga uttrykk for at de ikke hadde vært i situasjoner hvor det hadde vært aktuelt. De forsøkte eksempelvis å se for seg om det kunne være situasjoner hvor man ba folk om å holde litt avstand på grunn av våpenet. De drøftet seg likevel frem til at de ikke kunne se for seg at det ville være naturlig å trekke inn opplysning om at de opptrer bevæpnet ovenfor publikum. Uansett hensikt, ville dette kunne bli oppfattet som en trussel om at våpenet kan bli brukt på oppdraget. Jeg forsto dette som at informantene var samstemte i at de ikke ønsket å gi til kjenne at de bærer våpen i situasjoner hvor det ikke er hjemmel etter våpeninstruksen til å bruke våpen for å løse oppdraget.

Som jeg har vært inne på ga informantene på ulike måter uttrykk for at de generelt vektlegger en rolig og folkelig fremgangsmåte. Mange understreket at dersom de hadde endret sin kommunikasjon etter den midlertidige bevæpningen, var det snarere for å kompensere eller

veie opp for våpenets tilstedeværelse dersom publikum skulle ha fokus på dette. En av informantene uttrykte det slik:

«Når jeg tar kontakt med vanlige folk, om en skal kalle det det da, så prøver jeg å være hyggelig og smile og snakke på en jovial måte og være åpen og sånn at jeg kan være avvæpnende da. Spesielt kanskje nå etter vi har fått våpen på hofta og folk kanskje er mer skeptisk enn vanlig. Ja, kanskje avvæpnende var et ganske godt ord på situasjonen nå da. Det å være veldig hyggelig da. Rett og slett.»

Mange av informantene ga uttrykk for det samme som denne informanten. Nemlig at de heller ville legge seg på en mildere linje i kommunikasjonen, for å veie opp for våpenet. Til vanlig oppga informantene å være bevisste på være joviale og folkelige i møte med publikum.

Publikum skulle ikke føle at de møter en «ovenfra-og-ned-holdning» fra politiets side. Mange understreket viktigheten av å bevare nærheten til publikum og det å opprettholde en naturlig dialog, både med tanke på avstand og kommunikasjon.

Mine funn tilsier slik sett at det ikke kan legges til grunn at politiet vil trekke inn budskapet om at de er bevæpnet i sin verbale kommunikasjon med publikum uten at de har anledning til å bruke våpenet på oppdraget. Tvert imot tyder mine funn på at politiet som bevæpnet vil legge vekt på både å kommunisere og ellers opptre på måter som ikke trekker publikums oppmerksomhet mot våpenet. De som ga uttrykk for en endring i kommunikasjonen vektla at våpenets tilstedeværelse kunne føre til at de i større grad enn tidligere var blitt bevisst på at kommunikasjonen skulle virke konfliktdempende. Som jeg også har pekt på i tidligere avsnitt fremsto det som at overgangen fra ubevæpnet til bevæpnet polititjeneste hadde gjort at mange av informantene var blitt mer bevisste rundt de symbolske sidene ved det å være bevæpnet.

7.2 Tiltak som skiller seg fra ubevæpnet polititjeneste

Selv om samtlige informanter i innledningen av intervjuene og evalueringene av oppdragene uttrykte at våpenet ikke utgjør noen spesiell faktor, viser sitatet ovenfor at våpenet likevel utgjør en viss forskjell i politibetjentenes bevissthet. Typisk fremkom ikke disse forskjellene umiddelbart i samtalene. Samtalen eller intervjuet kunne starte med en forenklet og svært generell betraktning om eksempelvis at oppdraget ble løst akkurat som tidligere. På oppfølgings spørsmål eller i diskusjoner rundt temaet viste det seg at informantene hadde en langt mer detaljert grad av bevissthet enn hva det generelle utsagnet i starten skulle tilsi. Generelt vil jeg likevel understreke at tiltakene eller taktikken ved de typiske

hverdagsoppdragene hvor informantene ikke har møtt noen spesielle utfordringer fra publikum, ikke kan beskrives som påfallende praktiske og synlige tiltak. Når jeg ser på observasjonsnotatene ville valg av kun observasjon som metode, motsatt ha gitt et inntrykk av at tjenesten ikke var endret overhodet. De små endringene som jeg observerte, ville jeg trolig ikke ha oppdaget dersom ikke informantene først hadde satt ord på dem i intervjuer og feltsamtaler.

Videre vil jeg først ta for meg fem konkrete tiltak som informantene selv beskrev i intervjuene når de ble spurt om hva som skilte seg fra den ordinære polititjenesten nå som de var bevæpnet:

- Behov for avstand
- Vende våpenet vekk fra potensiell motstander
- Beskytte eller skjule våpenet med hånden
- Være litt avventende før man griper inn i situasjonen
- Ha kontakt med makker

Selv om samtlige informanter kom inn på disse tiltakene, var det forskjeller i vurderingene av hvorvidt våpenet nødvendiggjorde en endring eller om det var tilstrekkelig med en generell bevissthet og skjerpet holdning til den taktikken som allerede var etablert gjennom ubevæpnet polititjeneste. At samtlige informanter likevel kom inn på disse punktene, uavhengig om de mente de hadde endret adferd som følge av bevæpningen, tolker jeg som at de var eller hadde vært igjennom en bevissthetsprosess rundt overgangen til bevæpnet tjeneste hvor taktikken var diskutert og vurdert.

Deretter vil jeg se tre konkrete oppdragstyper som gikk igjen i feltsamtaler og intervjuer, hvor informantene hadde delte meninger om den grunnleggende tilnærmingen og taktikken i oppdraget:

- inn på utesteder med våpen
- situasjoner med fysisk motstand - «basking»
- sitte sammen med anholdt/pågrepet person i politibilen under transport

Avslutningsvis i kapittelet vil jeg vise at flere av tiltakene informantene beskrev i intervjuene, ikke kom til anvendelse på oppdrag hvor jeg observerte dem, og drøfte mulige årsaker til dette.

Behov for avstand

Uttrykket «på armlengdes avstand» gikk igjen gjennom både feltsamtaler og intervjuer. De fleste konkretiserte dette med at de til vanlig har vært vant til å gå i dialog med publikum på en måte som er naturlig i forhold til å opprette eller opprettholde en god kommunikasjon. Dette på tross av vissheten om at det i en situasjon som plutselig snur, kan gå på bekostning av politibetjentenes evne til å reagere raskt nok på et uforutsett angrep. Informantene argumenterte på ulike måter for å ha en naturlig avstand til publikum. Det var ingen som ga uttrykk for at de aktivt ville øke sikkerhetsavstanden til publikum i situasjoner hvor de ikke opplevde noen spesiell risiko, i forhold til den avstanden de arbeider med til vanlig. Derimot var det flere som nevnte at man burde være oppmerksom på at publikum kan reagere på å bli eksponert for våpenet. En av informantene jeg spurte om dette med avstand reflekterte slik:

«Folk kan jo også synes det er ubehagelig å komme så nær våpenet, det vet man jo ikke. Det kan jo hende at de tenker at det er ubehagelig. Men på den andre siden. Større avstand kan jo gjøre at du ikke skaper så tett dialog, eller at du ikke viser åpenhet.»

De fleste reflekterte rundt temaet avstand på samme måte; nemlig at det blir en vekting mellom ulike hensyn og at det ikke først og fremst er hensynet til våpenet som er avgjørende for hva du velger, men hensynet til et nært og naturlig samspill med den politiet snakker med. Mange mente at det å innta en posisjon hvor man holder publikum på mer avstand, vil kunne føre til at flere situasjoner eskaler. Eksempelvis kunne folk bli mer hissig dersom de oppfattet det som at politiet ikke stoler på dem.

Her kom skillet mellom «vanlige folk» og «fylla på byen» klart frem i informantenes argumentasjon. Samtlige informanter ga uttrykk for at de ville være oppmerksom på avstanden til personer som de oppfattet som vanskelige. Imidlertid var det ikke alle som ville at oppmerksomheten på risikoen skulle føre til faktiske tiltak. Betjentene i studien delte seg i to ganske jevnstore grupper: Den ene gruppen ga uttrykk for at det, på grunn av bevæpningen, kunne være behov for å øke avstanden mellom seg selv og en aggressiv motpart selv om det ikke var umiddelbare tegn på et angrep rettet mot politiet. Den andre gruppen mente at den vanlige taktikken, med å jobbe på «armlengdes avstand» som de allerede hadde implementert var tilstrekkelig.

Av de som argumenterte for å øke avstanden på grunn av våpenet var det mange som brukte tesen om at «aksjon slår reaksjon». Det var ingen som tok til orde for å skape en lang avstand,

tvært imot fremhevet de fleste at de ikke ønsket å skape en kunstig avstand som ville vanskeliggjøre en god kommunikasjon. Mange brukte eksempel fra øvelser hvor markøren løper mot dem og de skal få opp batong, pepperspray eller våpen før motstanderen kommer frem. Det krever en avstand på pluss minus 10 meter avhengig av motstanders tempo og politibetjentens reaksjonsevne, kapasitet til å vurdere riktig maktmiddel og tekniske ferdigheter til å klargjøre dette før motstanderen når frem. Knutsson og Strype (2002) sin analyse viste også politiet i situasjoner hvor skudd ble avfyrt i Norge i snitt var på cirka 10 meter. Å innta en slik avstand ble avskrevet som uhensiktsmessig dersom målet var å roe ned situasjonen, skape kommunikasjon og innhente informasjon. Informantene som talte for å øke avstanden til «fylla» på grunn av våpenet, argumenterte for å øke avstanden helt marginalt fra normalsituasjonens «armlengdes avstand» til å stå rett utenfor motstanders rekkevidde. En avstand som gjør at personen i det minste må ta et lite skritt fremover før våpenet kommer innenfor hans rekkevidde, ble vurdert som tilstrekkelig:

«Nei, altså hvis jeg blir stående veldig tett på folk så legger jeg merke til at jeg har blitt litt automatisk at jeg står på den sida hvor jeg vender våpenet litt vekk fra folk da, hvis jeg må stå veldig tett på. Sånn at det hele tiden det vil være lengst unna armrekkevidden til den jeg står ovenfor, men det er litt sånn situasjonsbetinget det og da.»

De som ga uttrykk for at våpenet ikke skapte noe nytt behov for økt avstand fremhevet at den vanlige taktikken de hadde innarbeidet som ubevæpnet var tilstrekkelig. De reflekterte likevel rundt at våpenets tilstedeværelse kunne gjøre at beslutningen om å skape avstand må tas på et tidligere tidspunkt. I det minste må man være ekstra oppmerksom eller bevisst rundt risikoen for å bli fratatt tjenestevåpenet. Konsekvensen ved å bli satt ut at spill eller på andre måter bli overmannet av en motstander ble fremhevet som på som svært alvorlig, spesielt når man går med våpen fordi skadepotensialet øker både for tjenestepersonen og omgivelsene dersom motstanderen er i stand til å få tak i våpenet.

Noen få av betjentene i studien tok også opp at de i enkelte situasjoner kanskje ville be publikum om å trekke litt unna. Spesielt dersom det var snakk om berusede personer og i situasjoner hvor det var mye folk og vanskelig å holde oversikt over omgivelsene. På den andre siden var det omtrent like mange informanter som understreket at de slett ikke ville be noen om dette på grunn av våpenet alene, og at de heller ville trekke seg et par skritt unna selv dersom det var behov for det, fordi de ikke ønsket å henlede oppmerksomhet til våpenet. I intervjuene var det bare et par informanter som i perioden etter midlertidig bevæpning ble

innført praktisk sett hadde bedt publikum om å trekke seg litt tilbake. De understreket at selv om de hadde hatt våpenet i bakhodet når de ba om dette, ville de trolig ha bedt dem trekke litt unna uansett, da dette var personer som var «innpåslitne» og berusede på byen.

Selv om informantene tilsynelatende var delt i synet på behov for avstand, reflekterte de likevel rundt mange av de samme momentene og de praktiske forskjellene i konklusjonene syntes å være små, i det minste i teorien. Jeg tolket det slik at informantene, uansett hvilken konklusjon de hadde falt ned på, hadde reflektert over denne problemstillingen; nemlig at det i enkeltsituasjoner kan tenkes å være behov for å skaffe seg litt større avstand til publikum også i situasjoner hvor den aktuelle personen ikke utgjør noen spesiell trussel mot politiet. Selv om informantene også argumenterte for mange andre faktorer enn våpenets tilstedeværelse som avgjørende for hvilken avstand som ble valgt, viser intervjumaterialet tydelig at informantene hadde fått et økt bevissthetsnivå knyttet til avstand og posisjon som direkte følge av bevæpningen. Frykten for å bli fratatt våpenet lå hele tiden som et bakteppe når tiltakene ble vurdert. Samtidig kom det klart frem i intervjuene og ikke minst under observasjonene av patruljenes opptreden ovenfor publikum, at politibetjentene ofte valgte å «ofre» litt av sikkerheten for å fremme en god kommunikasjon.

Vende våpenet vekk fra potensiell motstander

Mange av informantene ga uttrykk for at de var blitt mer bevisst på måten de plasserte seg på ovenfor publikum, og da særlig den mindre samarbeidsvillige delen av publikum. Nesten samtlige av betjentene i studien beskrev at de i enkelte situasjoner ville stille seg på en slik måte at våpenet vender bort fra en potensiell motstander:

«Det vil jo kunne være naturlig å, i en del situasjoner, at du vender den sida vekk, bort fra situasjonen. Rett og slett stille seg opp på en måte hvor du føler at du har mest mulig kontroll på våpenet selv, og minst mulig sjans for andre å kunne gripe etter det. Så du hindrer muligheten for at den situasjonen skal kunne oppstå, da.»

Det var ulike innfallsvinkler eller begrunnelser for denne taktikken. For det første fremhevet mange at det i utgangspunktet er en god grunntaktikk for politiet å stå noe skråstilt ovenfor personer man er i kontakt med.. Det å stå litt på skrå ovenfor en potensiell motstander vektlegges i faget arrestasjonsteknikk (Lie & Lagestad, 2011) på Politihøgskolen, og repeteres jevnlig for mannskapene på IP-treningene, både i taktikken og arrestasjonsteknikktreningen. Hensikten er både å vanskeliggjøre et direkte angrep, eksempelvis spark mot skrittet, samt å

«gi plass» til makker, slik at man står klar til å gripe hver sin arm dersom det blir behov for å bruke fysisk makt for å løse oppdraget. Mange ga uttrykk for at dette dermed var noe de gjorde «automatisk» uten å tenke over det, fordi det var så innarbeidet.

For det andre tok flere av betjentene opp dette med å være bevisst på våpenets posisjon, som et godt alternativ til å skape mer avstand og dermed unngå at hensynet til våpenet skaper en kunstig distanse som hemmer muligheten for konfliktdepende kommunikasjon. I stedet for et lite skritt tilbake, kan man vende seg slik at våpenet kommer utenfor motstanderens rekkevidde uten at avstanden mellom tjenestepersonen og publikum ikke blir så påfallende at det preger kommunikasjonen. Informantene fremhevet at den eneste forskjellen i taktikk og fremgangsmåte som bevæpnet i så måte vil være at man som politi er bevisst på at det er den hofta som bærer våpenet som vendes bort.

Det tredje argumentet som ble presentert for denne typen taktikk var at det også kan gjøre at publikum blir mindre fokusert på våpenet fordi det er mindre iøynefallende. Det ble fremhevet at det sann sett kunne tenkes å forebygge impulsive forsøk på å ta etter våpenet. Også her ble hensynet til publikum vektlagt ved at det å holde en posisjon som gjør at våpenet er ute av syne for publikum, kan tenkes å gjøre at det virker mindre truende eller skremmende på folk.

En innvendig eller et krav til bevissthet rundt denne taktikken som ble tatt opp av flere informantene var at det kan være vanskelig å vurdere hvem du eventuelt har bak deg. Det kan være en risiko knyttet til å vende våpenet vekk fra personer og situasjoner dersom politibetjenten ikke har full oversikt over omgivelsene. Flere nevnte at man erfaringsmessig ofte kan få en hissig kamerat eller vennegjeng mot seg dersom man eksempelvis går til pågripelse av personer. Ofte kan det være disse som reelt sett utgjør den største trusselen ved å løse oppdrag, særlig i det offentlige rom, hvor det er vanskelig å skaffe full oversikt over omgivelsene. Valget med å vende våpenet vekk, måtte i tilfelle være basert på en vurdering om at man har oversikt eller kontroll på hvem som befinner seg bak.

Et eksempel som ble nevnt av flere informanter i forbindelse med det å stille seg litt på skrå, var det med å være bevisst på at man ikke gjorde dette på en så påfallende måte at man tilkjenner at man er forberedt på kamp eller angrep. Typisk nevnte de at dersom man overdrev det stå med den ene foten foran den andre, eller å stå med halvt løftede hender, ville det se ut som man gjorde seg klar til kamp. Lagestad (2010) sin doktorgradsavhandling peker

på nettopp viktigheten av at politiet er bevisst sin egen opptreden. Han knytter dette spesielt til kjønn, og hans studie viste at særlig politimenn hadde en tendens til å være unødvendig autoritære, «noe som syntes å virke provoserende på en del publikummere.» (Lagestad, 2010, s. 165). Informantene i min studie beskrev det som ideelt dersom man kunne være forberedt samtidig som man virket naturlig og avslappet. Flere nevnte blant annet at det å hvile hendene på beltet, eller sågar putte hendene i lomma, kunne være en måte å tone ned kroppsspråket på fordi det ubevisst vil tilkjennegi at man stoler på motparten.

Holde kontakt med og kontroll på våpenet

Informantene tok også opp behovet for å ha kontakt med og kontroll på våpenet. Særlig i uoversiktlige situasjoner eller situasjoner hvor de opplevde en mulighet for å møte motstand, ville de passe ekstra godt på våpenet:

«Det var ikke mer enn tre uker siden da jeg var inne på et utested for å se på noe videoovervåkning, og da bevisst holder jeg hånda over bøylene og skjefet da jeg går gjennom utestedet og opp til det kontoret, bare sånn for at da har jeg sikret meg at ingen kommer borti meg uten at jeg har merket det da.»

De fleste ga uttrykk for at de hadde at de hadde fått en slags innarbeidet rutine på at de jevnlig var nede med hånda og sjekket at sikkerhetsbøylene satt fast og at våpenet var på plass. Typisk når de gikk ut av tjenestebilen eller etter når de gjorde opp status etter endt oppdrag. Det var ingen som ga uttrykk for at de til enhver tid ville holde hånden på skjefet eller på andre måter ha fysisk kontroll på våpenet.

Informantene vektla at kontakten med våpenet måtte være naturlig og mange av informantene viste meg på ulike måter hvordan de kunne holde hendene og armene slik at det så diskret ut. Jeg har tidligere beskrevet problematikken rundt lårhylsteret, og som nevnt opplevde de som brukte lårhylster akkurat dette som spesielt utfordrende fordi våpenet ble hengende så langt nede på hoften eller låret at hånden ikke fant en naturlig og avslappet stilling.

I motsetning til de andre tiltakene som beskrives i dette kapitlet, gjorde jeg flere observasjoner som tydet på samsvar mellom det som kom til uttrykk i intervjuene og det jeg observerte i feltarbeidet når det kom til å holde kontroll på våpenet. Her er et utdrag fra feltnotater jeg tok under en nattevakt på utelivspatrulje med Joar og Kjetil:

«Kjetil har en dokumentmappe av metall. Han bærer denne konsekvent i høyre hånd slik at den delvis skjuler våpenet som sitter festet på låret. Han forklarer at dokumentmappen har en dobbelt effekt. Den skjuler våpenet, men den tilkjennegir også ovenfor utestedene at han fører kontroll med dem. Joar har modifisert sitt lårhylster slik at det sitter oppe ved beltet, slik mange nå etter hvert har gjort i påvente av et hylster som sitter høyere. Joar går stort sett med hendene løst langs siden. Våpenet blir da delvis skjult av nedre del av underarmen. Når han går inn på utesteder eller står tett på køene utenfor utestedene, holder han hånden over øvre del av våpenet. Hånden er ikke festet rundt skjefte i "ferdigstilling i hylster", men hviler over sikkerhetsbøylen og hanen på våpenet. Det ser naturlig og komfortabelt ut, og er mye mindre iøynefallende enn med lårhylsteret festet slik det er konstruert for, lengre nede på låret.»

Jeg gjorde mange tilsvarende observasjoner i feltarbeidet. Imidlertid var det overveiende i situasjoner hvor politibetjentene hadde kontroll over situasjonen, at de også holdt en tilsynelatende bevisst kontroll på våpenet. I situasjoner hvor de ble mer presset, fremsto det som at kontrollen i mindre grad ble gjennomført. I dette lå et paradoks; I de situasjonene det skulle være mest grunn til å passe godt på våpenet, kunne det synes å være slik at våpenet ble minst passet på av politibetjentene. Holdningen som kom til uttrykk i intervjuene, om at de særlig ville passe godt på våpenet i uoversiktlige situasjoner, kom dermed ikke til uttrykk i praksis. Jeg må ta forbehold om at min oppmerksomhet også kan ha blitt avledet i situasjoner hvor det har vært flere ting som har skjedd på en gang, men de av informantene som ble spurt om dette ga også uttrykk for at det var vanskeligere å huske på våpenet i situasjoner hvor det «drar seg til». Jeg kommer tilbake til dette senere.

Makkerkontroll

I nær tilknytning til innvendingene mot å vende våpenet vekk ligger taktiske vurderinger knyttet til kontakt med makker. Alle informantene kom på ulike måter inn på dette med makkerkontroll og fremhevet viktigheten av dette. Dette var noe de hadde stort fokus på enten de var bevæpnet eller ubevæpnet. Her er et utdrag fra intervjuene hvor informanten tok opp problemstillinger knyttet til uteliv og store folkemengder:

«Nei, hvis det er noe vi gjør, og vi gjør det ikke annerledes heller, for vi har alltid hatt fokus på dette hos oss. Det at vi har en tanke med hvordan vi står når vi løser oppdrag og når vi snakker med folk. Så det er jo ikke noe nytt, men vi har hatt ekstra fokus på det nå. At vi passer på makkerne våre uansett, men nå er det kanskje et ekstra moment ved det at vi passer på våpenet til makkerne våre også, ikke bare vårt eget.»

Denne informanten ga uttrykk for to momenter som går igjen i intervjumaterialet i studien. For det første innebar bevæpningen at informantene oppga å ha en økt bevissthet knyttet til det å ha kontakt med makker. For det andre nevnte mange at de også kastet et blikk på makkers våpen og eksempelvis konstaterte at sikkerhetsbøylene var på plass. Et tilleggsaspekt som ble nevnt i denne sammenhengen var trusselsituasjonen, som var den direkte foranledningen til den midlertidige bevæpningen. Trusselbildet i seg selv gjorde at informantene i Oslo ga uttrykk for at de hadde en ekstra grad av årvåkenhet og bevissthet rundt det å ha kontroll på og med hverandre når de var ute på patrulje. Som tidligere nevnt, oppfattet ikke informantene på Lillehammer var noe reelt mål for terrorangrep og det var sannsynligvis derfor det heller ikke ble nevnt spesifikt i denne sammenhengen.

I intervjuutsagnet gir imidlertid informanten uttrykk for at de ikke gjør det noe annerledes enn tidligere. Dette var bare delvis riktig. Min tolkning av intervjumaterialet er at informantene ikke ga uttrykk for noen praktisk forskjell i selve makkerkontrollen. Man hadde, som tidligere, et fokus på å stille seg slik på oppdrag at man kunne dekke hverandre og ha oversikt over omgivelsene. Imidlertid var det mange som, i intervjuene, tok til orde for at man ikke lengre vil slippe hverandre av syne når de er ute på oppdrag. På den måten kunne våpenet være en begrensende faktor som påvirket tjenestehandlingene direkte. Et eksempel som flere nevnte var at de i en situasjon hvor man kanskje som ubevæpnet alene ville tatt opp jakten på en gjerningsmann på flukt, nå i mye større grad ville være tilbakeholdne med å ta opp jakten alene. Det ville være en for stor risiko å ta, i forhold til tidligere, dersom politibetjenten skulle bli alene og overmannet av gjerningsmannen. På grunn av våpenet ville man dermed kunne havne i situasjoner hvor man unnlot å gjøre tjenestehandlinger som man ville ha utført som ubevæpnet.

Her oppsto det også en klar forskjell i uttrykt holdning og observert adferd. Jeg observerte flere ganger gjennom feltarbeidet, at betjenter på samme patrulje delte seg og gikk til ulike steder uten at de hadde kontakt med hverandre. Det kunne både være i helt udramatiske sammenhenger, som at en gikk og handlet på en butikk mens den andre satt i bilen og ventet. Men også på helgenattevakt i bysentrum opplevde jeg at betjentene tok hver sin gate på fotpatrulje eller hvert sitt hjørne i lokalet dersom de gikk inn på utesteder. Jeg opplevde aldri at betjentene stoppet hverandre fra å gå vekk. Heller ikke at det fremsto som at de hadde dårlig tid til å finne tilbake til hverandre når de opptrådte adskilt. Jeg tolker derfor utsagnene i intervjuene om at man ikke vil slippe hverandre av syne, som at informantene hadde en

grunnleggende oppfatning om at det å holde tett kontakt med makker er «det rette», men at praksis likevel kunne avvike fra dette.

Antall politibetjenter i patruljen

De aller fleste patruljene besto av to politibetjenter når jeg var med på vaktsettene. De fleste eksemplene informantene trakk frem i intervjuer og samtaler bygde også på forutsetningen at de var to til å løse oppdraget eller situasjonen. Når de trakk frem andre ulike måter å organisere tjenesten på, ble det omtalt som unntak. I løpet av mitt feltarbeid var det noen få ganger satt opp patruljer med flere, eksempelvis fordi det var med en politihøgskolestudent som «tredjemann» i bilen. Et par ganger kjørte også tjenestepersoner patrulje alene.

Nettopp dette med å kjøre patrulje alene ble tatt opp av mange av informantene. De fremhevet at det å kjøre patrulje alene etter den midlertidige bevæpningen var innført, var nokså betenkelig med tanke på sikkerheten rundt våpenet. Hovedargumentet som ble brukt var at du er mer sårbar når du er alene. Det er vanskeligere å forsvare seg mot et eventuelt angrep, og større risiko for å bli satt ut av spill og fratatt våpenet. Mange av informantene ga derfor helt klart uttrykk for at de ikke ville kjøre enmannsbetjente patruljer så lenge de var bevæpnet.

I min feltperiode var jeg likevel med på to vaktsett hvor tjenestepersoner kjørte alene. Det ene vaktsettet var jeg med en leder som kjørte alene fordi det ikke gikk opp med tomannsbetjente patruljer på vaktlaget. Det andre settet kjørte tjenestepersonene alene fra hvert sitt tjenestested til en trafikkulykke for deretter å gå sammen i en patruljebil etter oppdraget var utført.

Imidlertid ga betjentene i begge tilfeller uttrykk for at dette var «unntak fra regelen» og at de var ekstra forsiktige med dette på grunn av bevæpningen. Dersom de skulle reist til en type oppdrag hvor de oppfattet en risiko for at de kunne møte vanskelige personer, ville de avtalt et møtested og kjørt sammen frem til stedet.

En kan innvende at det i normalsituasjonen, uten bevæpning, også finnes motforestillinger mot å kjøre enmannsbetjente patruljer. Det er sikkert ulik praksis mellom politidistriktene og det kan være både praktiske og tjenestlige hensyn som ligger til grunn for å velge å kjøre patrulje alene. Praksisen har vært omstridt, og særlig i overgangen fra beredskapstjeneste og hjemmevakt til døgnkontinuerlig tjeneste, har det å være bemannet med to eller flere i en patrulje vært fremholdt som en positiv effekt med tanke på politibetjentenes sikkerhet. Imidlertid var det *en* helt tydelig holdning som kom til kjenne gjennom intervjuene og

feltsamtalene i min studie, og det var at informantenes bekymring rundt å kjøre patrulje alene ble vesentlig forsterket på grunn av den midlertidige bevæpningen. Mitt materiale viser dermed tydelig at informantene hadde flere motforestillinger mot å kjøre enmannsbetjent patrulje som bevæpnet enn som ubevæpnet. Likevel kunne det være vurderinger og praktiske hensyn som tilsa at man valgte dette, dog ikke uten betenkeligheter.

Være mer avventende før man griper inn i uoversiktlige situasjoner

De aller fleste politibetjentene i studien ga på ulike måter uttrykk for at de var blitt mer skeptiske til å gripe inn i situasjoner som kan være uoversiktlige på grunn av store menneskemengder. Et eksempel som flere av informantene konkret brukte var å gripe inn i masseslagsmål:

«Det jeg kan tenke meg er at det kan være litt ubehagelig og at man må gjøre litt vurdering på forhånd i trenings situasjoner og masseslagsmål»

De fleste informantene argumenterte for å opptre på en mer avventende måte på oppdrag med folkemengder og aggressiv stemning. Informantene kunne også bruke situasjoner med husbråk, fotballkamper, konserter og så videre, som eksempler på situasjoner hvor samme taktikk og forståelse for oppdraget kan legges til grunn. Generelt oppfattet informantene det som mer viktig enn tidligere å skaffe seg oversikt over situasjonen før man griper inn fysisk.

Flere talte for at eksempelvis økt bevissthet på stemmebruk eller bruk av sirener for å avbryte slagsmål eller annen uønsket adferd, kunne være en bedre taktikk enn å gripe inn ved å gå imellom. Et par av informantene gjorde faktisk et poeng ut av at dette i tilfelle ville være mer i tråd med det grunnleggende kravet til politiet om å bruke så lite makt som mulig for å løse oppdraget. Ved å bruke stemme og avvente litt med å gripe inn blir man «tvunget» til å velge et mildere middel. Dersom det løser situasjonen har du per definisjon brukt mindre makt for å løse oppdraget enn ved fysisk å gripe inn selv. Slik informantene argumenterte rundt dette, kunne frykten for å bli fratatt våpenet dermed også føre til mindre bruk av makt i enkelte situasjoner. Dette kommer jeg tilbake til i kapittel 9.

På den andre siden var det også informanter som ga uttrykk for det motsatte, nemlig at politiet ikke kunne stille seg opp «utenfor ringen» å rope. De fremhevet viktigheten av rask inngripen og at det faktisk kunne forhindre at noen blir skadet. Selv om de oppga at de var blitt mer

betenkte og skeptiske til å gripe inn i slike situasjoner på grunn av faren for å bli overmannet og miste kontroll på våpenet, ga disse uttrykk for at «må man, så må man»:

«Men, igjen. Vi har jo en jobb å gjøre. Vi må jo inn. Vi kan ikke stå på utsida og rope til folk og be dem holde opp å slåss. Det kan vi ikke.»

Det er viktig å understreke at informantene som argumenterte for å gripe inn på denne måten, ga uttrykk for at våpenet ikke endret på etablert praksis. Det var ingen som ga uttrykk for at det at de var bevæpnet gjorde at de følte seg tryggere på å gripe inn mer offensivt enn tidligere. Tvert imot hadde de flere betenkeligheter med å gripe inn, men ville likevel, tross faren for å bli fratatt våpenet, gripe inn på samme måte og med samme midler som tidligere. Argumentasjonen bak dette hadde klare paralleller til de tidligere nevnte prinsippene bak handleplikten (Myhrer, 2013). I gitte situasjoner hvor andre menneskers liv eller helse står på spill, kan ikke politiet unnlate å gripe inn selv om dette innebærer fare for politibetjentene selv.

7.3 Oppdrag som blir utfordrende på grunn av våpenet

Situasjoner med fysisk motstand - «basking»

Samtlige informanter ga uttrykk for at de i større grad enn tidligere fryktet situasjoner som kunne utvikle seg til «basking» mellom politiet og en eller flere motparter. De aller fleste informantene brukte nettopp ordet «basking» og eksemplifiserte begrepet gjennom ulike praksisfortellinger eller situasjonsbeskrivelser. Enten det er uoversiktlige situasjoner som beskrevet ovenfor eller situasjoner som politiet kan kontrollere, eksempelvis planlagte pågripelser, må politiet være forberedt på å måtte bruke fysisk makt for å løse situasjonen. Jeg har tidligere vist til maktpyramiden (Lie og Lagestad, 2011). I maktpyramiden defineres fysisk maktbruk som alle typer fysiske inngrep. «Basking» kan ikke forstås som enhver form for fysiske inngrep fra politiet. Holgersson og Knutsson (2012) tilbyr en noe smalere avgrensning for å forstå slike situasjoner. For å avgrense makt- og tvangssituasjoner fra andre tjenestehandlinger som innebærer å gjennomføre tvangstiltak utelukker de fysiske inngrep hvor «politiet holder løst i eller leder en person vekk» (Holgersson & Knutsson, 2012, s. 81). «Basking», slik informantene mine brukte begrepet, har jeg derfor tolket som situasjoner hvor

politiet blir møtt med fysisk motstand og må bruke fysisk makt over noe tid før de får kontroll over situasjonen.

I slike situasjoner ga informantene uttrykk for at det var særdeles viktig å ha kontroll over pistolen. Likevel var det få som hadde konkrete praktiske eksempler på hvordan man kan ha kontroll på våpenet i selve situasjonen. Noen reflekterte rundt utfordringen med at de både skulle ha kontroll på en vanskelig person og samtidig passe på våpenet. Mange viste særlig til viktigheten av å ha gode innarbeidede sikkerhetsrutiner. At man passer på at våpenet sitter godt og riktig fastspent og at sikkerhetsbøylene er lukket. Mange viste også til hylsterets plassering i denne forbindelse og som tidligere nevnt ble det påpekt at hylster festet på hofta i beltet, fremfor på låret, ville gjøre det enklere å kunne sikre våpenet ytterligere med albue og overarm. Flere henviste også til dette med makkerkontroll. De fleste ga imidlertid uttrykk for at det var den generelle bevisstheten rundt at man faktisk har våpen på hofta som var det viktigste. At man er mentalt forberedt på at personer kan ta etter våpenet og har en plan for hva man vil gjøre dersom noen gjør forsøk på dette.

Svært få av politibetjentene jeg intervjuet, hadde vært i situasjoner som innebar «basking» etter den midlertidige bevæpningen ble innført. I min feltperiode observerte jeg dette bare ved noen ytterst få tilfeller i løpet av de 100 timene i feltet. Studien til Holgersson og Knutsson (2012, s. 82) viste også at det er sjelden at politiet må bruke fysisk makt for å løse oppdrag. Baskesituasjonene må derfor forstås som sjeldne. Som nevnt peker imidlertid Bittner (2005, s. 165) på at polititjenestens dilemma er at man like fullt må være forberedt på å bruke makt når som helst. Selv om situasjonene er sjeldne er de dermed de sentrale for å forstå politiets praksis.

Det viste seg at de få politibetjentene som hadde vært i situasjoner hvor det hadde blitt «basking» ga uttrykk for at de ikke hadde tenkt over våpenet i selve situasjonen. De hadde tenkt på det på forhånd, og i etterkant, men ikke under selve basketaket. Det samme kom til uttrykk i feltsamtaler på piketten eller patrulje med andre tjenestepersoner. På vakt jeg var med, ble flere patruljer sendt til en gate hvor det var slagsmål:

Vi kjører utrykning gjennom sentrum og hører på samband at en patrulje er fremme og melder at det er uoversiktlig og flere personer på stedet. Rett etterpå ankommer vi stedet. En politibetjent ligger på bakken holder en person nede. Personen gjør litt motstand, men betjenten har «overtaket» og har tilsynelatende kontroll på personen. En annen politibetjent, sannsynligvis fra samme patrulje, stå lengre nede i gata og

forsøker å få kontroll på to andre personer. I tillegg var det bråk fra en leilighet ut mot gata. Situasjonen fremstår som ganske uoversiktlig. Jeg retter mest oppmerksomhet mot politibetjenten som er nede. Hun holder et fast grep rundt den ene armen til personen samtidig som hun sitter over ryggen og skulderen til personen. Grepet kjenner jeg igjen som et trinn i arrestasjonsteknikk som kan brukes en kort tid for å få kontroll på personer som gjør motstand til du får festet på håndjern. Jeg tolker situasjonen derfor slik at personen har gjort fysisk motstand før vi ankom. I etterkant får jeg dette bekreftet av politibetjenten.

Dagen etter denne hendelsen møtte jeg politibetjenten igjen. Jeg spurte om situasjonen fra dagen før om hun hadde vært bevisst på våpenet under arrestasjonen av personen. Hun svarte at hun ikke hadde tenkt på våpenet i det hele tatt i situasjonen, at det bare gjaldt å få kontroll. Etter denne situasjonen ble jeg bevisst på denne problemstillingen og tok det opp både i intervjuer og feltsamtaler. Generelt ga de jeg tok det opp med, uttrykk for at de gjenkjente det med at man mister oversikten når man kommer i situasjoner hvor man blir møtt med motstand. En av informantene uttrykte det slik:

«Jeg har ikke opplevd det ennå at jeg har følt det som noe ubehag i forbindelse med slåsskamper da, at jeg har våpenet på hofta. Du glemmer det litt, fordi da koker det og du må jo bare få kontroll på vedkommende.»

Denne politibetjenten hadde, på lik linje med de aller fleste jeg diskuterte dette med, ikke vært ute for slike situasjoner etter bevæpningen ble innført. I samtalen viste han derfor til egen erfaring fra situasjoner hvor man føler at man må kjempe for å vinne kontrollen. Ut fra den generelle erfaringen han hadde fra slike oppdrag som ubevæpnet, sluttet han at det sannsynligvis ville være vanskelig å holde en bevisst kontroll på våpenet i situasjoner hvor man blir utsatt for sterk motstand. De fleste jeg diskuterte dette med, trakk samme slutning basert på liknende resonnementer. Imidlertid var det mitt klare inntrykk at dette ikke var diskutert eller gjennomtenkt på forhånd, men at det var selve intervjusituasjonen eller feltsamtalen som frembragte en bevissthet rundt denne problemstillingen. For meg ble dette nok et eksempel på paradokset jeg nevnte tidligere, at våpenet blir passet minst på når det er mest grunn til å passe på det.

Inn på utesteder med våpen

Blant de første fra politiet som uttalte seg offentlige etter innføringen av den midlertidige bevæpningen var Ole Hortemo, politistasjonssjef i Kristiansand (Reite, 2014). Han forklarte at flere av mannskapene nå ville betenke seg å gå inn på utesteder med våpen på grunn av faren

for å bli fratatt våpenet. Det var ulike meninger om dette. Mine informanter hadde tre ulike tilnærminger til det å gå inn på utesteder.

Noen var tydelige på at de ikke ville patruljere innom på utesteder for å forebygge eller skape kontakt med publikum nå som de var bevæpnet. Blant disse var det enkelte som reflekterte rundt om det kunne være en løsning at man avvæpnet seg dersom man skulle ta en runde innom utestedene for å se at alt var i orden. Ved en eventuell akutt innsats inne på et utested, stilte det seg annerledes. Da ville man helst søke å ha mer mannskap og forsterkninger enn tidligere. Et moment som ble nevnt av flere var at det etter deres erfaring var svært sjelden at politiet absolutt måtte inn for å ordne opp i bråk og krangel inne på utestedene. Dette ble oftest håndtert av dørvakter eller annet personale på utestedet.

Andre hadde i utgangspunktet samme holdning, men med en noe mer pragmatisk tilnærming. Generelt mente disse at en konsekvens av den midlertidige bevæpningen var at utestedene, i hvert fall i en overgangsperiode, ville måtte klare seg uten forebyggende politiinnsats inne i lokalene. Nytt hylster, med mulighet for feste i beltet (som nevnt tidligere) og spesiell trening måtte til før de ville gå inn på utesteder med våpen. Ved behov for politiinnsats inne på utesteder ville de uansett gå inn.

Den tredje gruppen anså ikke dette som noen spesielt større problemstilling enn det som generelt hadde fulgt av bevæpningen. De ville ta de samme forholdsregler inne på utestedene som ellers, ved eksempelvis å være bevisst på omgivelsene. Generell årvåkenhet, kontroll på våpen og kontakt med makker, ville gi tilstrekkelig sikkerhet til at man kunne patruljere forebyggende og håndhevende som tidligere.

Selv var jeg, som nevnt tidligere, med politiet inn på utesteder flere ganger. Ingen av disse oppdragene var akutte. På bakgrunn av enkelte oppslag i media, samt samtaler med politikolleger fra ulike deler av landet, er det grunn til å anta at politinorge generelt var «delt» slik som utvalget. Jeg antar derfor at dette med tilstedeværelse eller ikke på utesteder har vært løst ulikt fra distrikt til distrikt gjennom hele perioden med midlertidig bevæpning.

Transport

I ulike situasjoner, vanligst ved pågrepelse, innbringelse eller transport av psykiatriske pasienter, blir personer transportert i politiets tjenestebil. Flere av informantene

problematisk dette. I en vanlig patruljebil (personbil) må en av politibetjentene sitte sammen med personen som transporteres i baksetet. Av sikkerhetshensyn plasseres denne personen alltid bak passasjeret, ikke bak fører. Politibetjenten som sitter bak fører vil, med mindre vedkommende er venstrehendt, bli sittende med våpenet vendt mot personen som transporteres. Mange påpekte at dette ville være et ekstra moment i retning av å sikre seg mot eventuelle utfall mot våpenet, ved å bruke håndjern. Faren som vil oppstå med et basketak om våpenet i baksetet på tjenestebilen, ville etter informantenes mening være et tungt argument i retning av å bruke håndjern i situasjoner hvor man ellers ikke hadde vurdert håndjern som nødvendig. På en av patruljene jeg satt i baksetet diskuterte betjentene nettopp dette med å ta av våpenet før transport. Samtalen forløp omtrent slik:

A: Man kan jo vurdere å ta av våpenet da om man ikke er helt sikker på at man kan bruke håndjern under transporten.

B: Ikke helt enig der. Det å skulle ta av våpenet i en situasjon hvor man ikke er helt sikker på hvem man har med å gjøre ville jo også være betenkelig. Da må du jo ta fram våpenet, tømme det og låse det ned og så må vi ha kontroll på fangen samtidig. Da må vi kanskje bruke håndjerna likevel da, for å sikre oss.

A: Blir kanskje litt vanskelig å løse det praktisk, ja....

B: Det kommer nok aldri til å bli gjort i praksis

(begge ler)

B: Enten er man helt sikker på folk og da kan de sitte der sammen med oss, eller så tar man på håndjern og da er det jo ikke noe problem om man sitter der med våpenet på hofta.

Ved transport i cellevognene var det også ulike meninger og til dels også ulik praksis. I feltperioden var jeg flere ganger med personer som ble satt i cellerommet og de ble oftest satt der alene. Informantene i Oslo opplyste at de så godt som aldri satt i cellerommet med personer som ble transportert. Flere viste til at de allerede hadde instruks på at de ikke skulle sitte alene med personer i cellerommet og viste til at personene som ble transportert både hadde håndjern ved behov og setebelter slik at de satt sikkert eller kunne sikres om de var motvillige, før transport. I tillegg kunne de følge med på hva som skjedde i cellerommet via kamerabilde på en skjerm i sladrespeilet.

På Lillehammer var det noe annen praksis, selv om de hadde det samme utstyret tilgjengelig. Her var det flere som poengterte at det kunne være gode grunner til å sitte bak sammen med personen. Det kunne være at de selv skulle avhøre personen senere, eller at de kjente vedkommende fra før og ville opprettholde eller gjenopprette en god kontakt for senere. Alle

informantene som diskuterte dette i feltsamtaler eller intervjuer uttrykte likevel at dette var noe de ikke ville gjøre nå som de var bevæpnet. Noen av informantene nevnte dog at de kunne ta av og låse ned våpenet dersom de av en eller annen grunn, eksempelvis sykdom, ble nødt til å sitte bak sammen med personen i cellerommet.

På ett oppdrag jeg fulgte på Lillehammer ble en av politibetjentene sittende bak i cellerommet med en beruset person. Som observatør oppfattet jeg denne personen som vanskelig. I sambandsdialogen mellom patruljen og operasjonssentralen ble det også opplyst at han var kjent fra tidligere for å være «ugrei å ha med å gjøre». Personen ble ikke påsatt håndjern og politibetjenten tok ikke av seg våpenet, men jeg la merke til at han satte seg med våpenet vendt bort fra den pågrepne. Det var heller ingen av de tre andre kollegaene som var med på oppdraget som kom med innvendinger mot denne måten å løse transporten på. I forhold til en del av innvendingene jeg hadde hørt i intervjuer tidligere, ble dette nokså påfallende.

Da jeg etterpå spurte politibetjenten om hvordan han hadde vurdert dette, sa han at han ikke hadde vurdert personen som noen risiko der og da og at han pleide å sette seg bak sammen med fangene når det gikk an å prate med dem. At politibetjenten hadde satt seg bak i cellerommet med våpenet vendt bort fra fangen var han ærlig nok til å si at han ikke hadde tenkt over før transporten. Han trodde likevel at han ville ha merket seg med det dersom de hadde satt seg motsatt slik at våpenet kom mellom han og fangen. I så tilfelle ville han byttet plass.

På den ene siden kunne dette gi inntrykk av at informantene i Oslo hadde en mer skjerpet innstilling enn informantene på Lillehammer, men jeg tolker dette heller som at bevæpningen i liten grad hadde påvirket den vanlige praksisen rundt transport i den perioden jeg var ute og observerte. Jeg har tidligere nevnt at informantene på Lillehammer syntes å legge noe større vekt på publikums oppfatninger av polititjenesten, enn informantene i Oslo. Ved transportoppdrag forklarte flere at de gjerne satt bak med den pågrepne for å skape en god dialog for senere møter. For meg virket det dermed som at refleksjonene rundt skjerpet sikkerhet som kom til uttrykk i intervjuene, ikke nødvendigvis hadde ført til en endring i politibetjentenes eller tjenestestedenes vanlige praksis.

7.4 Forskjeller mellom holdninger og adferd

Som beskrivelsene gjennom dette kapittelet viste, var det tidvis markante forskjeller mellom den taktikken og fremgangsmåten informantene beskrev i intervjuene, kontra den jeg observerte når informantene var ute i felten. Intervjuene ga inntrykk av at tiltakene som jeg har beskrevet i forrige kapittel var noe de dels var blitt bevisste på og dels hadde innarbeidet som praksis i perioden etter den midlertidige bevæpningen var blitt innført. Som observatør, rettet jeg derfor blikket spesielt mot den adferden informantene hadde beskrevet i intervjuene.

I løpet av hele studien gjorde jeg bare en enkelt observasjon av at en politibetjent inntok et aktivt og, for meg, synlig valg ved å vende hofta med våpenet vekk fra en aggressiv person. På dette oppdraget ble patruljen jeg satt på med sendt til et oppdrag hvor en person hadde ringt politiet og hevdet å ha blitt utsatt for urett av en offentlig kontrollstat. Kontrolløren hadde også varslet politiet og «min» patrulje ble sendt til stedet for å roe gemyttene:

Marius ber mannen roe seg ned. Det virker imidlertid som at mannen nå skjønner at politiet ikke er på hans parti i denne konflikten, tross at det var han som ringte til politiet. Høfligheten han viste da politiet ankom er nå borte. For meg ser det ut som at mannen kjemper med seg selv for å holde seg rolig. Han klarer ikke å stå rolig og går flere ganger hurtig vekk et par skritt før han kommer tilbake. Han prater høyt og fort og avbryter Marius hissige flere ganger. Marius forholder seg rolig og lar han «ventilere». Han står innenfor armlengdes avstand til Marius. Marius tar da et halvt skritt bakover med det beinet som våpenet er festet til, slik at han blir stående vendt cirka 45 grader vekk fra mannen med hofta. Ansiktet og blikket er fortsatt vendt mot mannen og mannen blir stående uten å følge etter Marius sin bevegelse.

Etter denne hendelsen spurte jeg Marius om det var noe ved oppdraget som han hadde løst på en annen måte enn dersom han var ubevæpnet. Marius svarte da at han hadde vært bevisst på måten han stilte seg ovenfor den aggressive personen, fordi han syntes han var litt vanskelig å lese. Jeg sa at jeg også hadde lagt merke til dette og vi diskuterte litt rundt det i bilen. Blant annet var Marius nysgjerrig på om det hadde sett påfallende ut og om jeg trodde mannen hadde lagt merke til det. Dette var det vanskelig for meg å svare på, men vi diskuterte litt rundt det faktum at mannen verken endret holdning eller adferd eller på annen måte kom med noen synlig reaksjon ovenfor Marius når dette skjedde, så det tydet på at det i hvert fall ikke hadde påvirket kommunikasjonen på noen måte. Dersom Marius hadde måttet verbalt

forsterke bevegelsen ved å be personen om å stå på et bestemt sted for så å stille seg på skrå, hadde det kunne stilt seg annerledes, men måten han gjorde det på, kunne nærmest fremstå på samme måte som om han skiftet vekt på foten under samtalen. Jeg spurte Marius så direkte om han hadde gjort dette fordi vi hadde snakket om det som et alternativ i bilen tidligere på kvelden. Marius svarte da at han ærlig måtte innrømme at siden jeg sto der og så på han under oppdraget og vi nettopp hadde snakket om det, så var nok det utslagsgivende for at han hadde prøvd ut denne fremgangsmåten på dette oppdraget.

På de aller fleste oppdrag hvor jeg på bakgrunn av uttalelsene i intervjuene forventet å se tiltak for å beskytte tjenestevåpenet, var det en påfallende forskjell mellom uttrykte holdninger i intervjuene og observerbar adferd i praksis. Jeg observerte eksempelvis ved flere anledninger at våpenet nærmest sneiet borti personer som politiet var kontakt med, også personer som det ikke var noen grunn for politiet til å ha full tillit til. Dette står i kontrast til det gjennomgående inntrykket informantene ga i intervjuene, at man var ekstra fokusert på våpenet både av hensyn til publikums opplevelse av et bevæpnet politi og av hensyn til sikkerheten. Prinsippet om å ha mer fokus på kontroll og kontakt med makker ble flere ganger satt til side av ulike hensyn, også i situasjoner hvor betjentene var presset eller befant seg i situasjoner hvor det raskt kunne snudd og blitt kritisk. Dette betyr likevel ikke nødvendigvis at informantenes taktikk og fremgangsmåte var feil eller kritikkverdige, men det betyr at intervjuene alene ikke ga et tilstrekkelig godt nok bilde av hvordan informantene i praksis vurderte behovet for skjerpede tiltak på grunn av våpenet.

Selv om jeg som observatør kan feiltolke på enkeltstående oppdrag, fremsto dette i sum som et helt klart mønster gjennom feltperioden. Holdningene informantene hadde gitt uttrykk for i intervjuene ga seg ikke utslag i endret praksis. Dette bygger jeg både på fravær av observasjoner samt på betjentenes egne vurderinger av de oppdragene de hadde gjennomført. I mange av intervjuene fikk jeg også inntrykk av at informantene resonerte seg frem til ulike løsninger, først når de satt i intervjusituasjonen. Dette vil jeg komme tilbake til senere. Det må også tas med i betraktningen at jeg gjennomførte feltarbeidet i en tidlig fase av den midlertidige bevæpningen, slik det ikke var innarbeidet en praksis for de nye problemstillingene ennå. Alt dette kan være medvirkende faktorer til at holdningene de ga uttrykk for i intervjuene ikke ga seg utslag i praksis. Det er ikke mulig å gi noe entydig svar på hva som er grunnen til forskjellene mellom de holdninger som kom til uttrykk i samtaler med informantene og informantenes adferd i praksis. Videre vil jeg derfor ta utgangspunkt i

hvordan informantene selv forklarte forskjellene i holdning og adferd; at situasjonen ikke krevde spesielle tiltak, at de glemte våpenet, eller at de manglet trening og erfaring.

Situasjonen krevde ikke tiltak

Forskjellene som viste seg mellom det som kom til uttrykk i intervjuene og det som kom til uttrykk i praksis, kunne på det enkelte oppdrag avskrives som bevisst eller tilfeldig.

Betjentene begrunnet handlingsvalgene sine med at akkurat den situasjonen de hadde løst, konkret gjorde at de ikke hadde behov for å gjøre tiltak for å sikre våpenet i situasjonen. Selv om jeg fra observatørplass, som tidligere nevnt ikke alltid var enig i betjentenes vurdering av situasjonen, er det vanskelig å stille seg til doms over den enkelte tjenstepersons vurdering av situasjonen i det enkelte tilfelle. Det vil alltid være muligheter for at man tolker oppdraget og situasjonen forskjellig. Den enkelte politibetjent vil kunne vurdere situasjonen ulikt i forhold til sine kollegaer.

Det påfallende var imidlertid at mange av situasjonene, liknet på typiske risikosituasjoner som informantene hadde beskrevet i intervjuene. Et eksempel var den tidligere nevnte situasjonen, hvor en av informantene satt sammen med en person i cellerommet med våpen uten at personen hadde på håndjern. Men, det var også flere andre situasjoner hvor jeg opplevde at politibetjentenes adferd skilte seg markant fra hvordan de i intervjuene hadde gitt uttrykk for at de ønsket å opptre. Når vi diskuterte oppdragene hvor jeg hadde observert politibetjentene, var gjennomgangstonen at de hadde løst oppdraget på akkurat samme måte som de ville gjort dersom de var ubevæpnet. De påpekte enten at de hadde kontroll i situasjonen, eller at de ikke anså personene som var involvert i det aktuelle oppdraget som noen risiko. Mange brukte i denne sammenhengen begrepet *situasjonsvurdering*, som blant annet innebærer å vurdere «trusselen» ved oppdraget (Edvinsen, 2016). De gjorde en situasjonsvurdering og oppfattet ikke personen som en spesiell trussel, eller risiko i forhold til våpenet.

Glemmer våpenet

Som tidligere beskrevet i avsnittet om «basking» var det mange som ga uttrykk for at de glemte våpenet når de måtte gripe fysisk inn i situasjoner hvor de møtte motstand. Noen ga også uttrykk for at de, etter å ha gått bevæpnet en viss periode, ble så vant til å gå med våpenet at de rett og slett glemte at de hadde det på seg, uansett type oppdrag. Våpenet var der

bare. Tiltakene som gikk på rutinemessig og jevnlig kontroll av eksempelvis sikkerhetsbøylens posisjon, ble dermed heller ikke etterlevd så regelmessig som mange ga uttrykk for i intervjuene.

Men det var, som tidligere nevnt, særlig når politibetjentene kom opp i situasjoner som krevde en viss kapasitet, at fokuset på våpenet glapp. Når fokuset og bevisstheten rundt våpenets tilstedeværelse glipper, er det ikke rart dersom tiltakene for å beskytte våpenet uteblir i situasjonen. Holdningene informantene ga uttrykk for i intervjuene var kanskje sånn sett «riktige» vurderinger, men de var av ulike grunner ikke i stand til å gjennomføre tiltakene når de trenger dem som mest fordi våpenet blir glemt.

Når politibetjenten blir utsatt for en krevende situasjon er det påregnelig at man får en form for stressreaksjon i ulik grad. Stressreaksjonene kan gjøre at det er vanskelig å skaffe eller opprettholde oversikt over omgivelsene. Karlsson (2000) beskriver ulike former for stress som polititjenesten medfører. Oppdrag knyttet til bruk av våpen, eller oppdrag hvor politibetjentene blir utsatt for en livstruende situasjon, er blant de hendelsene som hyppig innebærer ulike stressreaksjoner. Han beskriver blant annet at: «Når man exponeras for överväldigande intryck i samband med traumatiska upplevelser kan det vara svårt att ta till sig och förstå vad som verkligen händer.» (Karlsson, 2000, s. 62). På en nattevakt kom vi inn på nettopp dette med situasjoner hvor det, som politibetjenten sa «drar seg til». Her et er utdrag fra feltnotatene jeg tok i bilen etter samtalen:

Jeg spør om hvordan fokuset er på våpenet da, når det drar seg litt til. Han svarer ærlig at det sikkert blir det samme som med alt annet, at når det drar seg til mister man fokus. Man kan bli ropt til av makker, eller rope på makker: "Det er akkurat som på film, at man først ser at noen roper, og så hører man lydene, og sakte men sikkert forstår man ord for ord. Når det er sånn er det ikke rart at fokuset på våpenet glipper"

Studentene ved politihøgskolen lærer ulike mestringsstrategier for å håndtere eller forebygge stressreaksjoner. Edvinsen (2016) peker blant annet på mental forberedelse, som er et kjent begrep innenfor ordenstjenestefaget. For at politibetjentene skal kunne forberede seg mentalt på de utfordringene som ulike oppdrag kan medføre, er det nødvendig med trening som gir ferdigheter og kompetanse til å løse situasjonen (Edvinsen 2016, s. 140). Dette bringer oss over til den neste forklaringen informantene selv hadde på forskjellene mellom holdninger og adferd.

Mangel på trening

En annen nærliggende forklaring som informantene påpekte var nettopp at de i liten grad hadde trening for å håndtere ordinære politioppdrag med våpen på hofta. To momenter ble trukket frem. Det ene var fravær av arrestasjonsteknikktrening med våpenet i beltet. Dette ble påpekt av mange informanter. En av betjentene uttrykte det kort og godt:

«På IP-treningen får vi typisk beskjed om å stille med våpen før lunsj og uten våpen etter lunsj. Da er det taktikk og skarpe oppdrag først, og etter mat er det AT, og da trener vi i sokkelesten på gummimatter uten våpen.»

Generelt ga informantene uttrykk for at trening i arrestasjonsteknikk burde intensiveres. I tillegg ønsket de at arrestasjonsteknikken burde gjennomføres med våpen i beltet, uavhengig av om politiet blir permanent bevæpnet eller ikke. Ved Sentrum politistasjon ble det tidlig tatt et lokalt initiativ til denne typen trening, knyttet til forsvar av eget tjenestevåpen. Slik informantene hadde forstått det, var dette initiert av en divisjonsleder med spesiell kompetanse i taktikk og arrestasjonsteknikk og kun organisert for Sentrum politistasjon. Ingen av de som benevnes som informanter i denne studien, hadde vært med på denne treningen før de ble intervjuet. Men, i starten av mars 2015, da jeg hadde mitt siste feltopphold i Oslo, hadde mange av politibetjentene jeg traff allerede vært gjennom denne treningen.

Andresen (2012) fant i sin masterstudie at de generelle ferdighetene til politiansatt innsatspersonell ligger under det som er minstekravet for politistudentene for bestått eksamen i faget Arrestasjonsteknikk i Bachelorutdanningen på Politihøgskolen. Tiltaket på Sentrum var slik sett et godt og presist tiltak. Tilsvarende trening som ble utviklet av Politihøgskolen var ikke i gang i politidistriktene før langt senere i perioden med midlertidig bevæpning. De fleste politibetjentene gikk dermed sannsynligvis gjennom store deler av perioden uten å ha trent spesifikt på dette. I lys av Andresens (2012) funn må dette sies å være betenkelig. Dersom politiets ledelse hadde en forventning om at politibetjentene skulle kunne reagere adekvat og hurtig i en situasjon hvor noen forsøkte å ta fra dem våpenet med disse forutsetningene, ville det være i overkant optimistisk. Det er snarere grunn til å tro at ingen hadde tatt denne problemstillingen inn over seg før ordren om midlertidig bevæpning ble gitt.

Sitatet ovenfor nevner imidlertid også det andre momentet, nemlig hvordan innsatstreningen i politiet og ved Politihøgskolen normalt er organisert. Treningen gjennomføres vanligvis på en måte som gjør at man på forhånd i realiteten vet når man kan komme opp i en situasjon hvor

det blir behov for å bruke våpenet. De gangene man møter med våpen er det for å trene på taktikk knyttet til bevæpnede oppdrag. Flere av informantene hadde vært bevæpnet i forbindelse med terrortrusselen mot Norge i slutten av juli 2014 (Politidirektoratet, 2014). De påpekte det faktum at det nå var den andre perioden i løpet av noen få måneder hvor politiet gikk bevæpnet i ordinær tjeneste og at man i fremtiden må forutsette at det vil bli flere perioder hvor generell bevæpning blir et aktuelt tiltak:

«Sånn sett så tenker jeg at bevæpning, eller væpna ordenstjeneste da, kanskje bør være en større del av politiutdannelsen. Der du er vant til å gå med våpen på deg uten å bruke det, og du er vant til å kjenne igjen situasjoner der du faktisk skal bruke det».

Den ordinære taktikken til politiet ved bevæpnede oppdrag bygger på to hovedregler og ett unntak. Hovedreglene er at politibetjentene enten får et oppdrag av operasjonssentralen hvor de samtidig får beskjed om at det er gitt bevæpning på oppdraget. Eller så får de et oppdrag som de oppfatter bør løses med våpen og tar selv initiativ til å be om bevæpning. Unntaket, fordi det er svært sjelden både ved trening og «virkeligheten», er dersom man som patrulje mer eller mindre tilfeldig kommer opp i en situasjon som krever bevæpning i seg selv. Eksempelvis at man stanser en bil ved stopp-og-sjekk og blir møtt med våpen. Strype og Knutsson beskriver da en vesentlig forskjell på norsk og svensk politi. Nemlig at norsk politi må fryse situasjonen og trekke seg ut, mens svensk politi aksjonerer (Strype & Knutsson, 2002, s. 84-85). Mitt poeng her, er at det er dette å fryse situasjonen og be om bevæpning norske politibetjenter har trent på. Bevæpningsløsningen som ble valgt i Gudbrandsdal og Oslo, hvor den formaliserte kontrollen ved bevæpningstillatelsen ikke var forutsatt skulle skje før skarpe oppdrag, satte betjentene i en posisjon som de ikke var trent til. En av informantene uttrykte dette så presist at jeg lar han fremføre det som også er min konklusjon når det gjelder dette:

«Ja, altså dette her er jo en midlertidig greie men det er jo ikke noe feil å anta at det blir flere midlertidige greier fremover i årene heller. Vi må erkjenne det at de oppdragene vi nå trener ubevæpnet på, kan vi likegodt trene på samme måte med våpenet på hofta. Det er jo instruktøren som legger opp til trussel og markørspill og jeg mener at det er en god trening å til enhver tid ha det våpenet på hofta.

Hvis du da trekker det våpenet og gjør en handling som ligger utenfor våpeninstruksen, så er det et veldig greit punkt å evaluere og få vedkommende til å reflektere over. I stedet for å kjøre den casen som ren ubevæpnet case, og så vil du aldri avdekke det problemet, for vedkommende tar det kraftigste middelet han har i beltet med batongen og slår til og så er det innenfor fordi det var det han hadde for hånda den dagen. Jeg tror at løsningen er å kjøre alle taktikktreningene på skolen og i

distriktene bevæpnet og legge opp trusselen deretter. Får du feilkilder da så er det et glimrende evalueringspunkt å få vedkommende til å reflektere over. Så får du også se hvordan vedkommende argumenterer for bruken av våpenet.»

Nært knyttet til mangel på trening og erfaring, ligger spørsmålet om hvordan eller hvorvidt politiets praksis ble styrt i overgangen fra ubevæpnet til bevæpnet polititjeneste. I neste kapittel vil jeg derfor ta for meg hvordan informantene opplevde påvirkningen fra ledelsen.

8 BLE INFORMANTENES PRAKSIS PÅVIRKET AV LEDELSEN?

8.1 Inntrykket utad

Da den midlertidige bevæpningen ble innført, var det flere ledere som var ute i mediene og ga uttrykk for bekymring. Jeg har tidligere nevnt stasjonssjef i Kristiansand (Reite 2014), men også politimesteren i Gudbrandsdal var tidlig ute i mediene. Han uttrykk for følgende bekymring knyttet til at politiet skulle bære våpen på ordinære politioppdrag:

«Tjenestepersonellet må forberedes taktisk og mentalt til å håndtere slike situasjoner. Det er de ikke i hverdagen i dag. I dag er politiet trent opp til å håndtere situasjoner uten bruk av våpen, og man er kun forberedt på å bruke det i svært spesielle situasjoner der det er gitt bevæpningsorde, sier Hammersmark til Dagbladet»

(Thømt Ruud & Granly Meldalen 2014).

Siden disse innspillene kom fra politiledelsen var jeg spesielt interessert i hvilke tiltak ledelsen hadde iverksatt i eget distrikt på bakgrunn av bekymringene som kom til uttrykk i media. For mitt fokus var jeg selvsagt spesielt interessert i å høre om det ble gjort tiltak for å sikre en god publikumsbehandling ved overgangen til bevæpnet polititjeneste. Innlegget fra politimesteren i Gudbrandsdal, hvor jeg selv skulle gjennomføre halvparten av mitt feltarbeid, ga meg en forventning om at en debatt rundt problemstillingen som han tok opp i intervjuet, og andre liknende problemstillinger knyttet til den daglige tjenesten, ble satt systematisk på agendaen av ledelsen. Tiltak rettet mot interne forhold, var allerede på plass da jeg var ute i min første feltperiode bare en uke etter innføringen av den midlertidige bevæpningen. Det viste seg imidlertid å være nokså sparsomt med konkrete tiltak fra ledelsen når det gjaldt den publikumsrettede delen av tjenesten.

8.2 Sikkerhetsmessige og administrative bestemmelser

Ledelsen både i Oslo og Lillehammer hadde raskt iverksatt en rekke viktige sikkerhetstiltak internt. Policyen knyttet til de ulike sikkerhetstiltakene ble tydelig bekjentgjort for mannskapene. Det innledende feltnotatet i kapittel 4 fra vakten med Lise og Terje, viste hvordan rutineene forløp i praksis. Samtlige informanter nevnte at det hadde blitt foretatt

innskjerping av allerede eksisterende rutiner rundt lading og nedspenning av våpen. I tillegg nevnte mange at det hadde blitt satt ut flere tømmestasjoner på strategiske steder, og at plasseringen av disse virket mer gjennomtenkt enn tidligere. De var plassert på steder hvor det kunne være praktisk og naturlig å foreta nedspenning etter endt tjeneste, eksempelvis ved inngangen fra garasjen til stasjonen. Selv om disse rutinene var gjort kjent gjennom både betjentenes opplæring, tydelige ordre og informasjon fra ledelsen, registrerte jeg gjennom min korte periode at det kunne forekomme avvik fra disse rutinene.

Det mest graverende avviket jeg observerte, var som tidligere nevnt, tilfellet hvor et våpen ble liggende fremme på piketten over en lengre tidsperiode uten at noen tok ansvar for å låse det inn. Ut over dette observerte jeg ikke selv noen direkte avvik fra rutinene. Tvert imot var mange heller påpasselig med å vise meg hvordan de utførte sikkerhetsrutinene og påviste tømmestasjonene. I flere feltsamtaler fremkom det imidlertid at de pålagte sikkerhetsrutinene rundt lading og tømning av våpenet kunne avvikes med ulik praksis i enkelte situasjoner selv om dette ikke nødvendigvis var etter ledelsens ønske. Politibetjentene så ikke på dette som avvik, men forklarte det med praktiske hensyn eller at risikoen ved ikke å følge den fastlagte rutinen kun var teoretisk. Vanligst var det at det ble syndet mot å gjøre avtrekk mot tømmestasjonen eller bøtta med sand. Dersom man hadde glemt det da man passerte kunne det vurderes slik at man ikke tilbake til tømmestedet for gjennomføre avtrekket. I stedet ble det bare en ekstra nøye sjekk på at kammeret var tomt før avtrekk. I noen av disse tilfellene kunne avtrekk også bli foretatt på steder hvor det ville vært fare for rikosjett dersom det hadde vært skudd i kammeret. Informantene stolte da på at rutinene ellers var så gode at det ikke innebar noen reell risiko.

Tidligere har jeg pekt på at feltobservasjonene var nødvendige for å justere inntrykket som ble gitt i intervjuene. I intervjuene ble det gjennomgående tegnet et idealbilde som ikke kom til uttrykk i observert praksis. Et metodisk poeng i denne sammenheng er at når det gjaldt holdningene til å følge sikkerhetsrutiner var det motsatt. Her var det feltobservasjonene som ga inntrykk at praksis var i tråd med forventet policy, mens samtalene trolig avdekket det mest riktige bildet.

Jeg har tidligere beskrevet hvordan informantene gjennomgående anså risikoen for å gjøre feil som nærmest hypotetisk for egne og sine nærmeste kollegaers vegne. Holdningen til å følge sikkerhetsbestemmelser og pålagte rutiner var slik sett svakere enn troen på egne ferdigheter.

Dette viser en klar parallell til skillet Granèr (2004, 2014) beskriver mellom det legalistiske og det autonome perspektivet på politiarbeid. Han knytter dette til ulike publikumsrettede arbeidsoppgavers status i politiet, og sier at: «Det autonome perspektivet først og fremst kommer til uttrykk når det er et overveiende fravær av engasjement.» (Granèr, 2014, s. 149). For min studie syntes det også å være slik for de interne forholdene i politiet. Jo mindre appell sikkerhetstiltakene hadde hos mannskapene, desto mindre ble de etterlevd i praksis. Jeg vil nevne to omstridte tiltak som ble fattet av ledelsen i en tidlig fase av bevæpningen. Det ene gjaldt hvorvidt våpenet skulle bæres ladd eller halvladd og det andre gjaldt restriksjoner på å bære våpen i deler av politiets egne lokaler.

Ladd eller halvladd?

Ved innføringen av den midlertidige bevæpningen bestemte politimesteren i Gudbrandsdal at mannskapene skulle gå med våpenet halvladd. Det vil si at et fullt magasin skulle være i pistolen uten at den var ladd. Dersom våpenet skulle brukes måtte politibetjentene foreta ladegrep før de kunne avfyre første skudd. Samtlige av mine informanter fra Lillehammer var svært kritiske til denne tilnærmingen:

«Det er kanskje det største, at det kom sånn over natta, og jeg er kanskje litt skuffa over at ikke ting er mer gjennomtenkt. At Hedmark gikk med helladd mens Oppland gikk med halvlandet, altså at det ikke var mer «sånn gjør vi». Det synes jeg var litt skuffende.»

Dog ga de uttrykk for at det også fantes politibetjenter på stasjonen som støttet tiltaket med halvladd våpen. Kritikken gikk primært på tre forhold. For det første henviste flere til selve grunnlaget for den midlertidige bevæpningen. Det sentrale i trusselvurderingen (Alsèn, 2014) var at polititjenestepersoner kunne være mål for angrep i det offentlige rom. Nå har jeg tidligere nevnt at det ikke var noen av informantene på Lillehammer som så det som særlig sannsynlig at de skulle bli utsatt for et angrep der. Likevel påpekte flere at siden de var bevæpnet på grunnlag av nettopp denne trusselvurderingen, syntes de det var en dårlig vurdering å innføre tiltak som ville forsinket en akutt respons på et angrep. Denne informanten ga uttrykk for nettopp dette.

«Går en halvladd ute så tenker jeg at det kan nesten være mer fare det, enn å gå uten våpen på en måte. Så godt trent er ikke en IP4 at hvis en får en skrap pistol mot hodet så må han lade, liksom, sånn som vi hadde første uka. Men nå er det jo bestemt at det skal være helladd, og det er bra.»

Informanten påpekte også det andre forholdet som flere tok opp. Dette var ikke var en bæremåte som politiet har trent på. Informantene uttrykte derfor bekymring rundt hvorvidt de ville reagere riktig dersom det oppsto en plutselig situasjon hvor du fikk bruk for våpenet. Ville du tro at det var ladd, eller huske å ta ladegrep? Den tredje innvendingen bygget på denne usikkerheten. Noen av informantene påpekte at dersom du var vant til å gå halvladd, men hadde ladet våpenet i forbindelse med et oppdrag, eller på trening, så kunne det føre til vådeskudd. De mente at man rett og slett kunne bli mindre skjerpet av å gå med et våpen som de var vant til var tomt.

På den andre siden mente flere av informantene at det i et lengre tidsperspektiv kunne være en fornuftig tilnærming å bære våpenet halvladd. Både faren for vådeskudd og sjansen for at andre skal klare å bruke politiets våpen om de får tak i det, kunne tenkes å bli redusert av et slikt tiltak. Likevel mente de fleste at det per nå ikke var noe politiet har trent på i taktikken og derfor virket lite gjennomtenkt å prøve det ut i praksis uten øvelse. I følge informantene ble praksisen overstyrt av Politidirektoratet etter kort tid og det ble gitt kontraordre på stasjonen om at alle skulle gå med ladde våpen. Likevel ga flere av informantene uttrykk for at det var aksept for å velge taktikk selv når det gjaldt dette og at det var litt ulik praksis fra vaktlag til vaktlag. Imidlertid var alle tjenestepersoner jeg spurte direkte om dette, både informantene og de andre tjenestepersonene de kjørte patrulje med, bevæpnet med ladd våpen på de vaktsettene jeg deltok i feltperiodene på Lillehammer.

Av med våpenet i kantina og arresten

Både på Sentrum og på Lillehammer ble det raskt innført restriksjoner for hvor på stasjonen eller politiets egne områder man kunne oppholde seg bevæpnet. Kantina var ett område som ble nevnt av mange informanter. For å gå i kantina måtte de ta av seg våpenet og låse det ned. Det var ingen av informantene som viste forståelse for denne beslutningen. Noen påpekte at det virket merkelig at man skulle ha begrensinger på å bære våpen i politiets egen kantine samtidig som politiet gå bevæpnet ute blant folk. Både i det offentlige rom og i private hjem måtte publikum tåle å møte politiet med våpen på hofta. Mange av informantene mente at beslutningen var tatt av hensyn til sivilt ansatte ved stasjonen som ikke «tålte» å se våpen, eller av ledere som var motstandere av bevæpningen og som ville markere dette.

«Først kom det en ordre som sa at vi måtte tømme våpenet i garasjen før vi gikk opp, og at kantina skulle være våpenfri sone. Det er litt spesielt egentlig, med tanke på hvem faren er. Det er jo ikke oss. Men, det er noen som synes det er skummelt å se på da.»

I feltsamtalene fremkom det at enkelte syntes dette nesten var en ekstra belastning. På den ene siden var man blitt bevæpnet, noen kanskje mot sin personlige overbevisning, på grunnlag av at man som gruppe er trusselutsatt. Så blir man også erklært «uønsket» av sine egne. For meg som utenforstående virket det ganske åpenbart at denne beslutningen skapte eller synliggjorde en avstand mellom ulike grupperinger på stasjonen.

I Oslo var det også i en tidlig fase av bevæpningen restriksjoner i forhold til å ha våpenet på inn i arresten. En av de første patruljene jeg var med, byttet på å passe på fangen i bilen mens den andre avvæpnet seg da de skulle føre en pågrepet person inn i arresten. Det hang også oppslag innenfor den første døra i arresten for å minne patruljene på forbudet. Imidlertid var jeg også, før restriksjonene ble opphevet, med en patrulje hvor den pågrepne satte seg så kraftig til motverge at de ikke hadde mulighet til å avvæpne seg før de gikk inn i arresten. Da var det visst greit likevel. Det ble verken nevnt eller påpekt av noen av de som jobbet i arresten, så det fremsto som at regelen ikke var absolutt og det kan tenkes at slike episoder har vært blant grunnene til at restriksjonene ble opphevet. Uansett var det ulike meninger blant informantene også rundt denne beslutningen. Noen mente det bare var «tull» av samme grunner som over, mens andre påpekte at man i arresten ikke vil ha bruk for et våpen og at det å ha våpenet på hofta i arresten kun kan gjøre en fra før krevende situasjon mer farlig.

8.3 Hva med utfordringene i daglig tjeneste?

Samtlige av informantene i denne studien ble spurt om hvem tar ansvar for og initiativ til faglige diskusjoner generelt. Når informantene henviste til diskusjoner, råd eller samtaler de hadde hatt rundt problemstillingene knyttet til den midlertidige bevæpningen var det stort sett sin egen makker de henviste til. Kun noen få av informantene henviste til at de hadde diskutert problemstillinger med sin nærmeste leder, det vil si divisjons- eller vaktlederen. Ut fra både inntrykket jeg fikk gjennom feltarbeidet og på bakgrunn av informantenes opplysninger i intervjuene var det vanligste at diskusjoner rundt måten man skal gjennomføre ulike oppdrag på, startet mer eller mindre tilfeldig på initiativ fra politibetjentene selv.

Tidligere forskning, blant annet Lagestad (2010) har imidlertid vist at det relativt sjelden tas initiativ til slike diskusjoner i politipatruljene etter ordinære ordensoppdrag.

Noen henviste til uttalelser eller råd som var kommet fra UEH-leder eller taktikkinstruktører. Ved de tilfellene hvor informantene hadde fått direkte råd eller betraktninger fra fagressurspersoner, var det uten unntak skjedd ved mer eller mindre tilfeldige samtaler på piketten hvor det som ble sagt, ble hørt av de som tilfeldigvis var tilstede. Imidlertid var det påfallende at ingen av informantene hadde oppfattet at fagdiskusjoner rundt den midlertidige bevæpningen var satt i system på tjenestestedet.

Mange etterlyste ledere som var mer tett på utfordringene i den daglige tjenesten. At det er en opplevd avstand mellom «grasrota» og «ledelsen» er ikke overraskende i seg selv. For eksempel beskriver Gundhus (2009) dette for begge tjenestestedene hun undersøkte i sin studie. Mange ga uttrykk for at ledelsen burde hatt hånda mer på rattet når det ble innført en såpass omdiskutert endring med et så stort risikopotensiale. Flere av informantene påpekte at de ikke forventet at ledelsen skulle komme med direkte taktiske føringer. Ordren om halvladd, som vist til tidligere, var i så måte et eksempel som mange av informantene mente var en feilslått måte å lede på. Det informantene etterlyste var at ledelsen tok mer grep for å skape en diskusjon. En av informantene uttrykte seg ganske representativt om dette:

«Nei, altså. Vi har bare fått en mail fra en av instruktørene på prosedyrer ved tømming. At det er satt ut sand i ulike steder og at tømming skal gjøres der. Og at vi skal gå med fulladd. Men ikke noe mer. For det tenkte jeg litt på i går og i dag, at jeg savner egentlig litt sånn fra ledelsen. De kunne jo spurt litt oss, kanskje tatt en samtale med hver enkelt. Hvordan synes du det er å gå med våpen? For det er sikkert noen som synes det er ubehagelig. Men, ja, i hvert fall hatt en litt sånn generell på hvordan vi kan bli mest mulig komfortabel med det da, ute i tjeneste. For det har det ikke kommet noe på.»

Noe som underbygger behovet for en mer tydelig ledelse, var den usikkerheten som kom til uttrykk når jeg i ettertid så på empirien mer samlet. Selv om mange i intervjuene ga uttrykk for samme holdning når det gjaldt ulike problemstillinger som ble tatt opp, var det påfallende mange som var usikre på hvorvidt dette var deres egen holdning, eller om andre tenkte på samme måte. Det var en generell usikkerhet blant informantene om enkelttiltak de diskuterte i intervjuene med meg, kunne bli praktisert på annen måte av andre kollegaer:

«Ja, det som er litt sånn uvisst da, men jeg tror nok at vi må endre litt på grunntaktikken vår. Ofte så står vi jo litt tett på. Nå vet jeg jo ikke nok om akkurat hva

de gjør der de er bevæpnet (betyr: andre land som er bevæpnet – HPL), men de står nok ikke så tett i for eksempel bymiljøer som vi gjør. En del sånn taktikk i forhold til hvordan entrer, eller ikke entrer. Hvordan man er inni små leiligheter, hvordan man opptrer. Det har vi ikke fått så mye på, for vi fikk jo dette litt over natta, men en dag vil det vel komme og da må det være litt gjennomtenkt da. Ting tar jo tid, men faren er jo at ting skjer i den tida som vi ikke har gjort noen endringer. Så det er mer bevisstgjøring til hver enkelt. Det er de tinga der som går igjen da.»

Et eksempel på noe det hersket usikkerhet rundt var hvorvidt man skulle eller burde avvæpne seg for å løse ulike typer oppdrag. De tidligere nevnte restriksjonene var direkte pålegg mot å ha våpen i bestemte områder, men spørsmålet enkelte stilte var hvorvidt betjentene kunne velge taktikk. Jeg har tidligere vist at flere informanter trakk frem det å avvæpne seg som en mulig løsning dersom man må sitte sammen med personer som transporteres i cellerommet i politibilen. Flere informanter reflekterte også rundt hvorvidt det kunne være hensiktsmessig å avvæpne seg før man går inn på utesteder, private hjem eller på skolebesøk. Derimot var det flere informanter som stilte spørsmål ved hvorvidt man faktisk hadde anledning til å avvæpne seg eller om den midlertidige bevæpningen måtte forstås som en ordre om å gå bevæpnet til enhver tid i tjenesten. De som reflekterte rundt dette stilte spørsmål ved hvorfor politiledelsen ikke hadde avklart dette i forbindelse med innføringen av bevæpningen.

8.4 Rom for å stille spørsmål?

De fleste vaktene jeg deltok på, startet som nevnt med en parole, selv om den var mer systematisk og formelt organisert i Oslo enn på Lillehammer. Parolen syntes å være et egnet sted for å ta opp faglige problemstillinger. Tross dette var det kun ved en av parolene i min feltperiode hvor bevæpningen ble tatt opp som et eget tema. Flere momenter ble fremført for mannskapene, blant annet at de hadde ledelsens tillit og at de måtte stole på den treningen de har. Budskapet ble, slik jeg oppfattet det, formidlet slik som at «dette kan vi» og «nå skal vise at vi fortjener tilliten». Det var ingen av mannskapene som kom med spørsmål eller innvendinger. Det som kom av innspill var korte positive kommentarer.

I utgangspunktet tolket jeg denne måten å ta opp problemstillingen på, som et forsøk på å bygge opp selvtilliten og korpsånden. Imidlertid følte jeg, som utenforstående, at det ville vært vanskelig å komme med innvendinger eller «dumme spørsmål» under denne parolen. Betjentene på vaktlaget kjenner hverandre selvsagt langt bedre enn meg, og denne parolen var ment for vaktlaget, men jeg mener likevel at holdningen som ble så tydelig gitt til kjenne,

«dette kan vi» gjør det vanskelig for enkeltpersoner i gruppa å ta opp problemstillinger knyttet til bevæpningen som de eventuelt ville vært usikre på. Det var ikke bare jeg som registrerte dette. En av informantene uttrykte dette om sine nærmeste ledere:

«Der går det litt på at: «det her kan vi» og «nå skal vi bare vise oss frem positivt» og «vi kan jobbe på denne måten uten større problem». Det er sånn jeg tolker måten de gir tilbakemeldinger på.»

Her var det et motsetningsforhold mellom de to tjenestestedene som kom klarere til uttrykk når jeg fikk intervjumaterialet og feltnotatene litt på avstand. Jeg har tidligere nevnt at informantene på Lillehammer var mer reflekterte rundt de mer symbolske sidene ved bevæpningen. De ulike holdningene til bevæpning på Lillehammer, hvor flere var motstandere av permanent bevæpning, syntes også å gi rom for en mer nyansert diskusjon hvor også utfordringer og spørsmål som viste usikkerhet fikk plass. Flere i ledelsen på Lillehammer var klart motstandere av bevæpning. Det ble blant annet sendt ut flere mailer med debattinnlegg og kronikker med en kritisk vinkling mot både den midlertidige bevæpningen og bevæpning generelt. Selv om det ikke ble tatt noen lederinitiativ for å drøfte taktikk og fremgangsmåter, kan det også forstås som en måte å skape rom for ulike meninger på stasjonen.

Tilsynelatende var mannskapenes taktikk og tilnærming av publikum i ingen eller svært liten grad styrt. Sandham og Todnem (2016) sin studie viser det samme, at tilpasningen av tjenesten skjedde i patruljebilene, ikke på parolene. Utviklingen av taktikk og tilnærmingen til den publikumsrettede delen av tjenesten skjedde sånn sett nedenfra og opp, ikke ovenfra og ned. Dette kan kanskje sies å være den vanlige måten praksis utvikles på, men som Finstadutvalget (NOU 2009:12) påpeker må det i kunnskapsstyrt etat forventes at erfaringene som kommer «nedenfra» fanges opp og settes i system, slik at praksis kan omsettes til kunnskapsbasert erfaringsdeling.

Noen av tiltakene som er beskrevet i min studie og som ble iverksatt gjennom perioden, eksempelvis forsvar av eget tjenestevåpen og utskifting av lårhylstre, viser at det har foregått aktiv kunnskapsdeling. Det viser at det har vært en systematisk dialog som har bragt patruljenes erfaringer ut av piketten og patruljebilen. At ingen av de 15 informantene i denne studien har registrert dette, viser likevel at det er et stykke igjen før kunnskapsdelingen er satt i et system som er godt nok til å takle en omstilling av praksis i politiets organisasjon på en rask og effektiv måte.

9 SENTRALE DISKUSJONER OM BEVÆPNINGENS BETYDNING FOR POLITITJENESTEN

9.1 Kan politiarbeid forstås ut fra mengde?

På bakgrunn av de funnene jeg har presentert, fremstår det som et klart funn at endringene i politiets adferd ovenfor publikum som følge av den midlertidige bevæpningen var små. Informantene selv mente at publikum i liten eller ingen grad tok notis av endringene. Eksempelvis dersom politibetjentene er mer bevisst på å stille seg litt på skrå, holde mer oppsyn med makker eller dekke våpenet diskret med underarmen, fremstår det som en rimelig antakelse at publikum ikke vil ta spesiell notis av dette. Dersom mine informanternes holdninger legges til grunn kan det forstås som at folk flest, «vanlige folk», ikke vil oppfatte politibetjentenes adferd som endret. Som en av informantene uttrykte det:

«Jeg tror mørke solbriller har mer å si for kommunikasjonen enn våpenet på hofta».

Våpenets synlige tilstedeværelse og vissheten om at den som bærer det har rett til å bruke det er nok en større faktor. Det ligger også et implisitt tillitsforhold i å opptre ubevæpnet, som man ikke skal underkjenne verdien av. Ved å gå inn i en situasjon uten våpen, tilkjenner man en tillit til at motparten opptrer på en måte som ikke nødvendiggjør bruk av våpen; «jeg stoler på deg og du stoler på meg». Imidlertid ligger dette utenfor avgrensningen av min problemstilling, da dette handler om hvordan publikum opplever politiet. Den symbolske effekten av et ubevæpnet kontra bevæpnet politi har ikke blitt utforsket gjennom publikums blikk.

Like fullt har mange av politibetjentene i denne studien gjennomgående vist at de også har med seg det symbolske perspektivet i valg av tiltak og fremgangsmåter. Datamaterialet samlet viser at informantene hadde holdninger som tilsa at de ønsket å dempe effekten av at de bærer våpen så mye som mulig, både visuelt men også for å skape gode rammer for en tillitsfull kommunikasjon. Det er likevel grunn til å stille spørsmål ved hvorvidt politiet selv er i stand til å vurdere særlig de symbolske effektene av bevæpningsspørsmålet. Politiforskningen på dette området (bla. Reiner, 2000, Finstad 2000, Holmberg 1999) synes å peke ganske ensidig i retning av at politiet selv legger vekt på de instrumentelle sidene ved organisasjon og

tjenesteutførelse. Helstad og Ingjer synliggjør også denne samme tendensen i sin studie. Der politibetjentene argumenterte for at bevæpningen ga en økt trygghet for publikum, pekte deres funn i retning av at publikums subjektive trygghet ble svekket (Helstad & Ingjer, 2016, s. 132). Selv om politibetjentene har gode intensjoner viser dette at politiblikket ikke er i stand til å innta publikums perspektiv når politiet vurderer effekten av egne handlinger.

Jeg har vist at effekten av tiltakene var langt mindre synlige i praksis enn slik de fremsto i intervjuene. Den generelle holdningen som kom til uttrykk i begynnelsen av mange av intervjuene, at våpenet ikke påvirker tjenesten nevneverdig, synes faktisk slik sett å være den holdningen som generelt må sies å være mest treffende for de observasjonene jeg gjorde under feltoppholdene. Imidlertid er det grunn til å stille spørsmål ved hvorvidt man kan diagnostisere polititjenesten på bakgrunn av en analyse av ordinære og udramatiske politioppdrag alene.

Finstad understreker at politiarbeid ikke kan forstås ut fra mengdeoppdragene og det typiske ved tjenesten: «Men det typiske er ikke nødvendigvis det viktigste, særlig fordi det typiske er til liten hjelp når det gjelder å forstå konflikter mellom politi og publikum» (Finstad, 2000, s. 185). Hun argumenterer for at det er unntakene som danner regelen for polititjenesten. Måten informantene i denne studien vurderer endringene etter innføringen av den midlertidige bevæpningen, viser med all tydelighet at det ikke er erfaringen fra de ordinære tjenesteoppdragene som legges til grunn når politiets praksis utvikles.

Mine informanter har som beskrevet i kapittel 6 pekt på frykten for å bli fratatt tjenestevåpenet som den fremste begrunnelsen for å endre taktikk og fremgangsmåte. At denne studiens informanter ikke var alene om den oppfatningen, styrkes blant annet av det faktum at Politiets høgskolen utviklet et leksjonsopplegg i «forsvar av tjenestevåpen» til bruk på den årlige treningen for innsatspersonell. Frykten for å bli fratatt tjenestevåpenet fremstår dermed som en betydningsfull grunnleggende faktor for mulige endringer av politiets adferd ved overgang til bevæpnet polititjeneste. Som tidligere nevnt var det i løpet av de første månedene av den midlertidige bevæpningen registrert 17 tilfeller av forsøk på å ta politiets tjenestevåpen (Solheim og Døvig 2015). Selv om det kan tenkes underrapportering og mørketall her, kan man trygt fastslå at det ikke er typisk for polititjenesten at personer forsøker å ta politiets våpen. Like fullt var det frykten for slike situasjoner som lå til grunn for

de refleksjonene og tilpasningene som informantene hadde gjort i den ordinære polititjenesten.

Endringene informantene har beskrevet i intervjuene har slik sett ikke oppstått som en følge erfaringer hentet fra de ordinære politioppdragene. Endringene har kommet som følge av frykten for unntakene. Flere av informantene ga også uttrykk for nettopp dette at de ikke hadde endret seg på det tidspunktet de ble intervjuet, men at de forventet, eller anså det som en mulighet at de ville endre seg på sikt. De forventet at bevæpningen etter hvert som politiet fikk mer erfaring, også ville prege mer av den ordinære polititjenesten. Desto mer kunnskap man får om uønskede hendelser knyttet til å bære våpen i tjenesten, jo flere tiltak kan man forvente blir implementert i den vanlige taktikken.

9.2 Fører fokus på risiko til mer bruk av makt?

Informantene har begrunnet sine taktiske valg ut fra en forståelse av risikoen for å bli fratatt våpenet. Først og fremst knyttet informantene dette til en risiko for sin egen eller makkers sikkerhet. Faren for tredjeperson ble ansett som mindre reell og av enkelte avskrevet som urealistisk. Som tidligere nevnt legger Haugland (2015) til grunn i sin masterstudie at sikkerhetsfokuset i politiet har tiltatt de senere årene. Han viser til at det har vært en dramatisk økning i antall bevæpnede oppdrag uten at det er andre faktorer ved kriminalitetsbildet eller trekk ved samfunnet for øvrig, som tyder på at vi lever i en farligere tid. Fokuset på taktikk og egensikkerhet er en av flere faktorer Haugland (2015) peker på som mulige årsaker til at antall bevæpnede oppdrag har gått opp. Siden 2000-tallet har det blant annet blitt mer vanlig å gi bevæpning på oppdrag som gjelder kniv. Dette til tross for at politiet fikk maktmiddelet pepperspray tidlig på 2000-tallet, for å øke sikkerheten ved «særlige faresituasjoner eller når tjenestehandling ikke kan gjennomføres uten at politimann utsettes for skade.» (Våpeninstruksen, 1989).

Tallene fra Sverige viser at svensk politi har et betydelig antall flere avfyrte skudd i tjenesten enn hva som er tilfellet for norsk politi. Samtidig har Finsk politi like lav forekomst av politiskudd som politiet i Norge, tross at politiet i Finland er bevæpnet. Knutsson forklarer dette med forskjeller i våpenpolicy (2005, s. 160). I Norge har antall bevæpningsordre økt kraftig, men antallet avfyrte skudd har holdt seg stabilt lavt (Haugland 2015). Man kan man

derfor ikke trekke slutningen at tilbøyeligheten til bruk av våpen i Norge har økt i takt med antallet bevæpnede oppdrag.

Min studie handler ikke om de skarpe oppdragene, og kan dermed ikke utfordre forståelsen av risikoen ved innføring av bevæpning når det gjelder bruk av våpen. Selv om antallet avfyrte skudd ikke har økt (Haugland 2015) skaper de tidligere nevnte studiene om politiets bruk av våpen et inntrykk av et politi som er mer og mer tilbøyelig til å bruke makt for å løse situasjoner. Min studie kan bidra til å nyansere dette og utvide forståelsen av hvilken betydning våpenet har for politiets bruk av makt i en større sammenheng enn hva som gjelder de mest dramatiske situasjonene.

En av informantene nevnte spesielt dette med «spøkefuglene» på byen. Han var urolig for at det kunne være folk som opptrådte som om de ønsket å ta tjenestevåpenet, bare for å teste eller utfordre politiet. Hvordan skulle man forholde seg til dette? Dersom det gjaldt lua eller andre politieffekter, ville det være så, men konsekvensen ved å bli fratatt tjenestevåpenet er så stor, at man ikke vil kunne ta det for gitt at det ikke var et helhjertet forsøk. Lagestad (2010) peker i denne forbindelse på at egensikkerhetstenkningen kan føre til en lite publikumsvennlig polititjeneste. Dersom politibetjentene legger verstefallstenkning til grunn, kan det føre til at politiet bruker unødig mye makt når de griper inn i situasjonen, for sikkerhets skyld (Lagestad, 2010, s. 193).

Bygger man en forståelse for oppdragsløsningen ut fra en slik argumentasjonsrekke som informanten beskrev ovenfor kan det innebære et føre-var-prinsipp hvor uforutsette bevegelser eller andre former for motstand kan føre til økt bruk av makt. Dersom man også legger til grunn at oppdragsløsningen primært bygger på kunnskap nedenfra og opp, slik som funnene i denne studien tyder på, er det en mulighet for at praksiskulturen kan utvikle seg på tvers av grunnleggende prinsipper for polititjenesten. På den andre siden, var det flere av informantene i min studie som eksplisitt ga uttrykk for at de må akseptere en noe høyere risiko fordi alternativet vil være å behandle folk på en mindre «folkelig» måte. Ett av oppdragene jeg var med på tilkjennega tydelig denne holdningen:

«Kveldsvakt med Line og Jonas - Transport av psykiatrisk pasient:

Patruljen får melding om at en ung gutt skal kjøres til en ungdomspsykiatrisk institusjon for innleggelse. Gutten har tidligere vært voldelig mot både politiet, seg

selv og egen familie. Bilen parkeres et stykke unna slik at naboene ikke skal se den uniformerte bilen utenfor huset. Jeg venter i bilen når patruljen er inne hos familien.

Etter en stund kaller Line opp på samband og spør om jeg kan kjøre bilen opp til huset fordi Jonas har blitt skadet. Jeg kjører opp til huset og Line kommer ut med en ung gutt som er påført håndjern. Jonas kommer rett bak og holder seg for nesa. Han går sammen guttens far. Jonas sier til faren noe sånt som: «dette er ikke NNs skyld og ikke din skyld. Han er syk og kan ikke noe for det. Vi skal ta godt vare på gutten din.»

Gutten blir satt inn i bilen og Jonas får overlevert en bag med klær fra faren og så bærer det mot stasjonen for å sette av meg før transporten fortsetter mot institusjonen.

I bilen forklarer Jonas at han hadde satt på gutten håndjern og deretter satt seg ved siden av han i sofaen for å snakke med han. Gutten hadde vært rolig først og de hadde snakket en stund sammen før han plutselig skallet til Jonas. Jonas tror nå at nesen kan være brukket.

Line og Jonas snakker sammen. De diskuterer hva som skjedde og om de kunne gjort noe annerledes. Etter litt frem og tilbake sier Jonas at han på den ene siden burde lære av dette, slik at neste gang han kommer til en psykiatrisk pasient så må han holde mer avstand. Men, sier han, det vil han ikke. Han vil ikke begynne å behandle folk på en overdrevent forsiktig måte. Dette er en type risiko som jobben innebærer og dersom man skal forebygge det med å ta ulike forholdsregler vil det sannsynligvis gjøre at flere situasjoner eskalerer. Han vil derfor sette seg ned og prate hyggelig og rolig med folk også i fremtiden.»

Situasjonen er et godt eksempel på hvordan flere informantene i min studie har reflektert rundt konflikten mellom å ta hensyn til sin egen sikkerhet og forholdet til publikum. I intervjuene har informantene beskrevet tilkjennegitt en mer restriktiv holdning enn hva de har vist i praksis. Når de har blitt utfordret på dette, har de forklart sin praksis med at de ikke vurderte restriktive tiltak som nødvendig i situasjonen. Den tidligere nevnte beskrivelsen av politibetjentes bruk av magesfølelse ved risikovurderinger (Hellesø-Knudsen, 2013, s. 265) sammenfaller med dette. I intervjuene kunne informantene *analysere* sin fremgangsmåte i lys av kunnskap om taktikk og tidligere erfaringer med liknende oppdrag. I møte med publikum valgte politibetjentene å følge *magesfølelsen* fremfor å støtte seg på en mer analytisk bruk av kunnskap om taktikk og konflikthåndtering.

Diskusjonen i bilen mellom Line og Jonas var også typisk for måten mange av informantene reflekterte rundt de ulike tiltakene. Eksempelvis argumenterte mange for å møte publikum på en naturlig avstand for å fremme en god dialog, selv om dette er avhengig av at politibetjenten gjør en riktig tolkning av trusselbildet i situasjonen. Dette viser at hypotetisk mulighet for risiko ikke var tilstrekkelig for at informantene ville gjøre endringer i sin vanlige måte å opptre på. Gjennomgående vektla de også at de ikke ønsker overdrevne tiltak. Tvert imot viste

mange til at den viktigste endringen som følge av at man bar våpen, måtte skje mentalt ved en større årvåkenhet og eksempelvis mer fokus på å holde oversikt med makker.

Politibetjentenes holdning til egen sikkerhet har i min studie tilsynelatende ikke gjort store utslag ovenfor publikum ut over den allerede etablerte taktikken og tilnærmingen informantene har hatt i ordinær ubevæpnet polititjeneste. Imidlertid mener jeg, som tidligere nevnt, at det er grunn til å tro at effekten av tiltakene vil komme mer til syne over tid ettersom mannskapene ved gjennomføringen av studien verken var trent eller systematisk bevisstgjort på taktikken og utfordringene knyttet til å gå bevæpnet på ordinære politioppdrag.

Den midlertidige bevæpningen hadde gjort at flere av informantene så på sin taktikk og fremgangsmåte med et mer kritisk blikk i forhold til tidligere. Mange argumenterte som beskrevet tidligere, for å være mer avventende og skaffe seg bedre oversikt over situasjonen før de griper inn med makt. Slik flere av informantene har argumentert, kan fokuset på egensikkerhet og fortolkning av risiko faktisk kan føre til at politibetjentene velger mindre offensive tilnærminger enn tidligere. I tillegg kommer aspektet at man ønsker å veie opp for en mer operativ fremtoning ved bevisst å opptre på konfliktdempende måter.

Grunnlaget i denne studien er for tynt til å konkludere, men har slik sett avdekket en svært interessant mulig fortolkning. Informantene i min studie oppga at det å bære våpen i mange tilfeller ledet til en mer defensiv eller myk tilnærming til de ordinære politioppdragene. Funnene i min studie tyder dermed på at frykten for å bli fratatt tjenestevåpenet *kan* føre til strategier som innebærer en større grad av tilbakeholdenhet i forhold til bruk av makt i de oppdragene som ikke krever bruk av våpen.

9.3 Kan bevæpning gjøre det konfliktfylte politiarbeidet mer konfliktfyllt?

Jeg har tidligere argumentert for at «fylla på byen» blir brukt av informantene som et nærliggende eksempel på situasjoner hvor de tenker seg at de kan oppleve at personer forsøker å ta etter tjenestevåpenet. De mer restriktive tiltakene som er beskrevet gjelder slik sett personer som er generelt vanskelige å ha med å gjøre og som oppleves som uberegnelige. Spørsmålet blir om politiet er i stand til å gjøre disse vurderingene basert på en vurdering av den konkrete situasjonen og individene de møter, eller om vurderingene blir basert på

politibetjentenes generelle erfaringer med liknende oppdrag og erfaringer med gruppene menneskene i situasjonen tilhører.

Flere nordiske studier viser at politiet behandler folk ulikt basert på gruppetilhørighet. Jeg har tidligere beskrevet at det er flere studier som viser at politiet kategoriserer publikum og opptrer med til dels ulik adferd ovenfor de ulike kategoriene (Finstad 2000, Granèr 2004). Sosiale kjennetegn ved personer og grupper har en stor betydning for hvorvidt politiet fatter interesse, uavhengig av om det foreligger noen konkret mistanke om straffbare forhold (Holmberg 1999). Motsetningsforholdet mellom politiet og ulike sosiale grupper kan slik sett sies å være både etablert og dokumentert. For min studies problemstilling blir da spørsmålet om våpenet på noen måte kan bidra til å forsterke allerede eksisterende motsetningsforhold.

Ingen av informantene brukte diskriminerende ord eller knyttet spesielt utsatte grupper til eksemplene de så for seg hvor våpenet kunne by på ekstra utfordringer. «Fylla på byen» kan forstås som et relativt uskyldig eksempel. Hvem som helst kan jo være beruset på byen og det leder ikke oppmerksomheten mot bestemte grupper eller miljøer ut over dette. Som tidligere beskrevet peker Hellesø-Knudsen (2013) på at det er konsekvensen av handlingene, snarere enn risikoen for at de inntreffer, som er det avgjørende for hva politibetjentene vektlegger når de vurderer risiko. Sett i dette perspektivet er det forståelig at «fylla på byen» blir det tjenestepersonene gjennomgående vurderer som størst risiko. Et våpen i feil hender hos en beruset person på et utested eller en gate fylt med berusede feststemte mennesker, vil være en situasjon som setter mange liv i fare. Oppdrag eksempelvis knyttet til psykiatri, er oftest i settinger hvor politibetjentene i større grad kan kontrollere og skjerme en person for og fra omgivelsene. Risikoen kan dermed fremstå som mindre for at et utfall vil lykkes, og konsekvensen vil være mindre, i det minste for omgivelsene, dersom våpenet blir brukt.

Imidlertid har jeg fortolket informantene bruk av «fylla på byen» som det mest nærliggende og konkrete eksempelet informantene bruker for å etablere en kontekst for sine refleksjoner rundt utfordringene med bevæpning. Konteksten informantene etablerer innebærer en klassifisering som må sees i sammenheng med tidligere nevnte studier (Holmberg 1999, Finstad 2000, Granèr 2004). Den viser at politibetjentene i fravær av mer objektive vurderingskriterier sorterer publikum i grupper. Det kan innvendes at politibetjentene ikke ser etter bestemte personer, men søker å detektere risikoen for å bli fratatt våpenet uavhengig av

hvem motstanderen er. Imidlertid peker Hellesø-Knutsen på at politibetjenters vurdering av risiko blant annet baseres på representativitetsheuristikker, og at dette innebærer en fare for at enkelte grupper kan kontrolleres igjen og igjen (Hellesø-Knutsen, 2013, s. 303). Både Finstad (2000) og Holmberg (1999) påpeker at selv om det ikke nødvendigvis skyldes en form for rasistisk grunnholdning hos den enkelte politibetjent, vil det i sum virke diskriminerende på den som til stadighet utsettes for kontroll av politiet (Finstad 2000, s. 93).

Mine funn har vist at det etableres et skille i taktikken, hvor de som går «under radaren» som «vanlige folk» møter et politi som opptrår med samme nærhet og folkelighet som tidligere. Kanskje til og med mer folkelig, for å kompensere for inntrykket bevæpningen kan gi. På den andre siden peker flere av funnene i retning av at de som havner utenfor kategorien «vanlige folk» vil oppleve et mer skeptisk og tilbakeholdent politi.

9.4 Konklusjon

Vil generell bevæpning av norsk politi kunne skape avstand og endret kommunikasjon med publikum?

Risikoen for å bli fratatt våpen var den faktoren som pekte seg ut som direkte kan føre til at politiet på ulike måter øker avstanden til publikum. Politibetjentene i min studie ga uttrykk for at dette var noe de følte stor frykt for. Selv om mulighetene for at det inntreffer er små, ville konsekvensene vært svært alvorlige. Vektlegging av risikofaktorer som er lite sannsynlige, men som har alvorlig konsekvens er kjent fra tidligere forskning på politiet.

Informantene brukte her klassifisering av publikum og skilte mellom «fylla på byen» og «vanlige folk» for å argumentere for situasjoner hvor de forestilte seg en økt risiko for å bli fratatt tjenestevåpenet. Jeg har pekt på tidligere forskning som viser at klassifisering ofte legges til grunn for ulik behandling av ulike grupper. Et skille i taktikken mot en mer restriktiv tilnærming til grupper man er skeptisk til, kan bety at permanent bevæpning kan gjøre det konfliktfylte politiarbeidet mer konfliktfylt.

Frykten for å bli fratatt tjenestevåpenet kan innebære konkrete tiltak som gjør at politibetjenter øker avstanden til publikum. Tiltak som skiller seg fra ubevæpnet polititjeneste er: behov for avstand, vende våpenet vekk fra potensiell motstand, beskytte eller skjule

våpenet med hånden. Samlet sett observerte jeg likevel få av disse tiltakene systematisk omsatt i praktisk politiarbeid. Informantene la vekt på at de først og fremst hadde en endring i bevissthet og innstilling, men at de forventet at politiets taktikk ville endres på sikt dersom politiet blir permanent bevæpnet. Studien har avdekket et alvorlig paradoks ved at politibetjentenes bevissthet og evne til å beskytte våpenet med de nevnte tiltakene, syntes å bli mer svekket jo mer dramatisk oppdraget var.

En side ved problemstillingen min er hvorvidt bevæpnet politi bringer våpenet inn i den verbale kommunikasjonen med publikum også ved oppdrag hvor våpenet ikke er en del av løsningsalternativene. Eksempelvis for å løse et vanskelig oppdrag hvor politiet blir møtt med motstand, eller for å advare folk generelt om å komme for nær innpå politiet. Informantene i denne studien var helt tydelige på at de ikke ville bringe våpenet inn i kommunikasjonen ved andre tilfeller enn når de sto i en situasjon hvor våpenet kunne brukes. Min studie tyder slik sett på at politiets strategier for kommunikasjon med publikum ikke vil bli endret dersom politiet bærer våpen i ordinær polititjeneste.

9.5 Anbefalinger og forslag til forbedring:

Det lokale tiltaket på Sentrum for å trene mannskapene på forsvar av tjenestevåpenet må sees som et styringstiltak for å heve kompetansen og tryggheten til tjenestepersonene. Ut over dette virket dialogen omkring utfordringer knyttet til bevæpning i ordinær polititjeneste som tilfeldig og ustrukturert. Tiltakene som ble innført av ledelsen i den tiden jeg gjennomførte mitt feltarbeid, var mer rettet mot administrative og interne sikkerhetstiltak enn mot den publikumsrettede delen av tjenesten. Dette sto i kontrast til inntrykket som ble gitt i media. Ønsket om ledere som hadde hånden mer på rattet kom i like stor grad til uttrykk på begge tjenestestedene i studien.

Et system for erfaringsbasert kunnskapsdeling, som ble etterlyst av Finstadutvalget (NOU 2009:12) må ikke nødvendigvis komme som en «tiltaks pakke» fra Politidirektoratet eller som ferdige undervisningsopplegg fra Politihøgskolen. Parolene ble i min feltperiode i beste fall brukt til administrativ informasjon, deling av etterretningsinformasjon og referat fra vaktjournalen. Her er det et potensiale for å utnytte en allerede etablert arena for å sette erfaringsbasert kunnskapsdeling i system.

Funnene fra min studie viser i sum ulik praksis, tidvis ulike holdninger til likelydende problemstillinger og til dels store forskjeller i holdninger og adferd hos informantene. Forskjellene lot seg ikke forklare med forskjeller mellom tjenestestedene, da de sentrale problemstillingene og utfordringene ble tolket både likt og ulikt uavhengig av tjenestested. Mange av informantene påpekte at de manglet trening i å løse vanlige oppdrag med våpen. I tillegg var det i de to distriktene hvor jeg gjennomførte feltarbeid ikke krav om at politibetjentene skulle be om bevæpningsordre. Ordren var ansett som gitt gjennom den midlertidige bevæpningsordren. Flere av informantene påpekte at de ikke var *trent* i å gjøre bevæpningsvurderingen. Dette fordi treningen og utdanningen er lagt opp slik at den er forutsigbar med tanke på hvilket scenario politibetjentene møter.

Uavhengig av hvilken bevæpningsløsning Bevæpningsutvalget foreslår når rapporten foreligger den 15. mars 2017, må det forventes at politiet i fremtiden i det minste vil være bevæpnet i perioder. Den generelle samfunnsutviklingen peker på et samfunn med mindre alvorlig voldskriminalitet. På den andre siden ser vi en utvikling hvor både miljøer og enkeltindivider radikaliseres til voldshandlinger hvor massedød er et mål i seg selv eller et virkemiddel for å oppnå oppmerksomhet. Bare økningen i antall bevæpningsoppdrag alene, tilsier at dagens politibetjenter møter publikum i stadig større grad med våpen på hofta.

På bakgrunn av dette bør Politihøgskolen vurdere å gjennomføre deler av den organiserte undervisningen med våpen som del av standard utrustning. Studentene bør ikke på forhånd ha en oppfatning av hvorvidt de møter en skarp situasjon eller et helt ordinært ordensoppdrag. Det samme gjelder den årlige treningen for innsatspersonell. Konseptet med trening i forsvar av eget tjenestevåpen bør også videreføres og videreutvikles. Kunnskapen det bør bygge på kommer jeg tilbake til i neste delkapittel.

9.6 Forslag til videre forskning

Mine funn tyder på at politibetjentene på enkelte oppdrag ville være mer avventende og gjøre en grundigere vurdering av hvorvidt oppdraget kunne løses med mildere midler. Dette vil i tilfelle både redusere risikoen, men også gjøre at oppdraget gjennomføres med mindre bruk av makt enn dersom de var bevæpnet. Sett sammen med ønsket om å dempe effekten av våpenet kan, kan dette isolert sett peke mot en at bevæpning i enkelte tilfeller kan føre til en mykere tilnærming til situasjoner hvor bruk av våpen ikke er en del av handlingsalternativene. Min

vurdering av den øvrige forskning om bevæpning i politiet gir ett inntrykk av det motsatte, at bevæpning generelt fører til mer bruk av makt. Imidlertid omhandler denne forskningen de skarpe situasjonene, og har ikke hatt mitt perspektiv. Mitt perspektiv bygger på en kvalitativ undersøkelse og uten støtte fra andre studier, vil det ikke være forsvarlig å argumentere for overførbarhet når det gjelder dette funnet. Min studie kan imidlertid her åpne for et interessant perspektiv for en bredere analyse.

Det mest kritiske kunnskapshullet jeg har avdekket, er etter min mening at politiet mangler kunnskap og forståelse for hvilke faktorer som er til stede på oppdrag hvor det kan være fare for at det blir kamp om våpenet. Jeg mener det er nødvendig å fremskaffe et analytisk kunnskapsgrunnlag om hvilke situasjoner politibetjenter faktisk har opplevd å bli fratatt våpenet, om ikke annet så for å utvide tjenestepersonenes forståelse og evne til mental forberedelse ved disse oppdragene.

Mangel på kunnskap eller forståelse for slike oppdrag, kan føre til at politiet av hensyn til egen sikkerhet tar unødvendige forholdsregler i situasjoner hvor det ikke er behov for det. Motsatt kan det også føre til at politibetjenter for sent iverksetter tiltak fordi de ikke gjenkjenner risikofaktorene. Finstad beskriver dette som «politiblikkets innebygde problem» (2000, s. 125). På den ene siden er politibetjentene avhengige av å gjenkjenne farlige situasjoner og kunne iverksette adekvate tiltak. På den andre siden kan politiblikket virke diskriminerende. Funnene i min studie kan tolkes i retning av at bevæpning kan bidra til å forsterke eksisterende motsetninger og svekke tillit der tilliten er tynnslitt fra før. Det vil være et stort feilgrep dersom man ikke har oppmerksomhet rettet mot tiltak som styrker politibetjenters evne til å forebygge alvorlige hendelser og samtidig være i stand til å tolke personer som individer og ikke grupper.

LITTERATURLISTE

- Alsèn, S. (2014). *Oppdatering av trusselbildet: Politiets sikkerhetstjeneste*. Hentet 01.12.2016 fra: <http://www.pst.no/media/utgivelser/oppdatering-av-trusselbildet/>
- Andresen, A. (2012). *Politiets trening på bruk av fysisk makt: En evaluering i lys av utvalgte arbeidskrav*. (Master i politivitenskap). Oslo: Politihøgskolen
- Aurdal, M. (2015, 30.07). *Skudd i politivakten i Stavanger* [Pressemelding]. Hentet 15.08.2015 fra: https://www.politi.no/rogaland/aktuelt/nyhet_15234.xhtml
- Bayley, T. (2005). What do the police do?. I: T. Newburn (Red.), *Policing: Key readings*. (s. 141 – 149). London: Routledge.
- Bevæpningsutvalget, Politiets fellesforbund. (2011). *Generell bevæpning av norsk politi*. Oslo: Politiets Fellesforbund.
- Bjørge, T. & Myhrer, T. (2015). *Forskningsetisk veileder for Politihøgskolen* (2. utg.). Oslo: Politihøgskolen.
- Edvinsen, K. (2016). *Ordenstjeneste* (3. utg.). Høvik: Vett og viten.
- Fangen, K. (2010). *Deltagende observasjon* (2. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Fekjær, S.B. & Strype, J. (2015). Norwegian police students' attitudes towards armament. *International Journal of Police Science & Management*, 17(3), 182-188. doi: 10.1177/1461355715596476
- Finstad, L. (2000). *Politiblikket*. Oslo: Pax.
- Fjelland, R. (1999). *Innføring i vitenskapsteori*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Fredriksen, S. & Spurkland, K. (2014). *Ordensjuss*. Oslo: Gyldendal Juridisk.

- Furøy, W. (2012). *Orden i gata: En studie av ordensforstyrrelser i Karl Johansgate 1998-2008: Hva er det og hva gjøres med det?: Et blikk på Ordenspolitiets hverdag*. Oslo: Politihøgskolen.
- Garfjell, M. & Ustad Stav, T. (2013, 11.10). Å gå med våpen i beltet vil skape avstand til publikum. *NRK*. Hentet 11.10.2013 fra: <http://www.nrk.no/nordnytt/politiet-onsker-ikke-bevaepning-1.11291394>
- Granèr, R. (2014). Selvstendige sheriffer eller lojale byråkrater: om patruljerende politis yrkeskultur. I: Larsson, P., Gundhus, H. & Granér, R. (Red.), *Innføring i politivitenskap* (s. 134 – 152). Oslo: Cappelen Damm Akademisk
- Granèr, R. (2004). *Patrullerande polisens yrkeskultur*. Lund: Socialhögskolan, Lunds Universitet.
- Grønmo, S. (2004). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Gundhus, H. (2009). *For sikkerhets skyld: IKT, yrkeskulturer og kunnskapsarbeid i politiet*. Oslo: Unipub.
- Gundhus, H., Hellesø-Knudsen, K. & Wathne, C. (Red.). (2010). *Polivitenskap på egne ben?: En essaysamling: PHS Forskning 2010:1*. Oslo: Politihøgskolen.
- Hellesø-Knudsen, K. (2013). *Jakten på risiko: Vurderinger, følelser og valg hos patruljerende politi*. Stavanger: Universitetet i Stavanger. Hentet 04.04.2016 fra: <https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/174725/1/jakten%20p%c3%a5%20risiko.pdf>
- Helsedirektoratet, Politidirektoratet & Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (2015). *Nasjonal Prosedyre: Nødetatenes samvirke ved pågående livstruende vold – PLIVO*. Hentet 06.06.2015 fra: <https://www.dsb.no/globalassets/dokumenter/rapporter/nasjonal-prosedyre-for-nodetatenes-samvirke-ved-pagaende-livstruende-vold-plivo.pdf>

- Helstad, C. & Ingjer, S. (2016). *Bevæpning av politiet: For sikkerhets skyld?: Masteroppgave i kriminologi*. Oslo: Universitetet i Oslo. Juridisk fakultet. Institutt for kriminologi og rettssosiologi.
- Holgersson, S. & Knutsson, J. (2012). *Hva gjør egentlig politiet?: PHS Forskning 2012:4*. Oslo: Politihøgskolen.
- Holmberg, L. (1999). *Politiets skøn i rettsociologisk belysning*. Ph.d.-avhandling. København: Det retsvidenskabelige Institut D, Det Juridiske Fakultet, Københavns universitet.
- Høigård, C. (2005). *Nytt politi?: En kommentert bibliografi over nyere nordisk politiforskning. (K-serien nr. 2/2005)*. Oslo: Universitetet i Oslo, Institutt for kriminologi og rettssosiologi. Hentet 05.12.2014 fra:
<https://www.duo.uio.no/handle/10852/34455>
- Jaschke, H., Bjørge, T., Barrio Romero, F., Kwanten, C., Mawby, R. & Pagon, M. (2007). *Perspectives of police science in Europe: Final report*. Bramshill: CEPOL European Police College. Hentet 04.12.2016 fra:
https://www.cepola.europa.eu/sites/default/files/website/Research_Science/PGEAPS_Final_Report.pdf
- Johannessen, A., Tufte, P. & Christoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt.
- Kind, H. (2010, 13. november). *Politimann glemte pistol på taket*. Hentet 06.11.2014 fra
<https://www.nrk.no/ho/politimann-glemte-pistol-pa-taket-1.7380009>
- Knutsson, J. & Strype, J. (2000). *Politiets bruk av skytevåpen i Norge og Sverige. Det vanskelige politiarbeidet: PHS Forskning 2000:4*.(s. 107 – 133). Oslo: Politihøgskolen.
- Knutsson, J. (2005). *Politiets bruk av skytevåpen i Norden*. Oslo: Politihøgskolen.

- Kuhns, J. & Knutsson, J. (Red.). (2010). *Police use of force: A global perspective*. Santa Barbara: Praeger.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. (2. utg.). Oslo: Gyldendal.
- Larsson, P., Gundhus, H. & Granér, R. (Red.). (2014). *Innføring i politivitenskap*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Lagestad, P. (2010). *Fysisk styrke eller bare prat: Om kjønn, fysisk trening og ordenstjeneste i politiet: Doktorgrad fra Norges idrettshøgskole 2010*. Oslo: Norges idrettshøgskole.
- Lie, A. L. & Lagestad, P. (2011). *Arrestasjonsteknikk* (2. utg.) Oslo: Gyldendal.
- Myhrer, T. (2005). *Som siste utvei*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Myhrer, T. (2007). *Rettslige problemstillinger knyttet til observasjon som metode i politiforskningen: Gjeldende rett og forslag til ny regulering*. PHS Forskning 2007:3. Oslo: Politihøgskolen.
- Myhrer, T. (2013). *Handleplikten ved farlige politioperasjoner*. Hentet 06.12.2016 fra: https://www.politi.no/vedlegg/rapport/Vedlegg_1661.pdf
- Murphys Lov. (2009). I: *Store norske leksikon*. Hentet 8. mai 2016 fra https://snl.no/Murphys_lov.
- Newt, M. & Støren Weden, A. (2015, 02. oktober). Politiet går med skyteklare våpen i tjeneste. *Verdens Gang*. Hentet 10. mai 2016 fra: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/politi-hverdagen/politiet-gaar-med-skyteklare-vaapen-i-tjeneste/a/23498460/>
- Nilstad, M. (2005). *Etikk: Yrkesetikk for politiet*. (2. utg.). Oslo: Vett & Viten.
- NOU 2009:12. (2009). *Et ansvarlig politi: Åpenhet, kontroll og læring*. Oslo: Departementenes servicesenter.

NOU 1981:35 (1981). *Politiets rolle i samfunnet*. Oslo: Universitetsforlaget.

Politidirektoratet. (2014, 16. desember). Håndteringen av sommerens terrortrussel.

Politidirektoratet. Hentet fra:

https://www.politi.no/politidirektoratet/aktuelt/nyhetsarkiv/2014_12/nyhet_14541.xml

Politidirektoratet. (2016). *Rammer og retningslinjer for etablering av nye politidistrikter*.

Versjon 1.0. Hentet 14.11.2016 fra:

https://www.politilederen.no/dokumenter/Avtaleverket/20160510-Rammer%20og%20retningslinjer%20for%20etablering%20av%20nye%20politidistrikter_v1.0.pdf

Politiets fellesforbund. (2012, 8. november). *Politiets fellesforbund sa ja til bevæpning*.

Hentet 11.10.2013 fra:

http://www.pf.no/pf/aktuelt_na/nyhetsarkiv/2012/november/Politiets+Fellesforbund+sa+ja+til+bev%C3%A6pning.d25-TxlnKY6.ips

Politiinstruksen. (1990). *Alminnelig tjenesteinstruks for politiet*. Hentet 18.01.2016 fra:

<https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/1990-06-22-3963?q=politiinstruks>

Politi-loven (1995). *Lov 4. august 1995 nr. 53 om politiet*. Hentet 18.01.2016 fra:

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1995-08-04-53?q=politi-loven>

Høyre (2013). *Politisk plattform for en regjering utgått av Høyre og Fremskrittspartiet*.

Hentet 16.10.2013 fra:

<http://www.hoyre.no/filestore/Filer/Politikkdokumenter/plattform.pdf>

Prop. 61 LS. (2014-2015). (2015). *Endringer i politi-loven mv. (trygghet i hverdagen – nærpoltireformen)*. Oslo: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon.

Reiner, R. (2010). *The politics of the police*. Oxford: Oxford University Press.

Reite, K. (2014, 3. desember). Bevæpnet politi skeptiske til å gå inn på utesteder.

Fædrelandsvennen. Hentet 03.12.2014 fra:

<http://www.fvn.no/lokalt/kristiansand/article2719428.ece>

- Skolnick, J. (2005). A sketsch of the policeman's 'working personality'. I: T. Newburn (Red.), *Policing: Key readings*. (s. 264 – 279). London: Routledge.
- Solheim, S. & Døvik, O. (2015, 13. desember). Mann forsøkte å ta politivåpen under pågripelse – betjent brakk tommelen. *NRK*. Hentet 24.06.2016 fra: <https://www.nrk.no/norge/mann-forsokte-a-ta-politivapen-under-pagripelse--betjent-brakk-tommelen-1.12668201>
- Spesialenheten for politisaker. (2016). *Årsrapport 2015*. Hentet 10.05.2016 fra: http://www.spesialenheten.no/Portals/0/Årsrapporter/Spesialenheten_Årsrapport%202015_WEB.pdf
- St. meld. nr. 42 (2004-2005). (2005). *Politiets rolle og oppgaver*. Oslo: Justis- og politidepartementet.
- Stensrud, V., Vestrum Olsson, S., Ansari, I. & Bye Skille, Ø. (2014, 27. november) Politimann skutt med hagle – mann pågrepet etter åtte timer lang aksjon. *NRK*. Hentet 27.11.2014 fra: <https://www.nrk.no/ho/politimann-skutt-med-hagle--mann-pagrepet-etter-atte-timer-lang-aksjon-1.12067536>
- Stilson, T. (2012, 08.november). Politiet mistet våpen samme dag som de sa ja til bevæpning. *Nettavisen*. Hentet 17.11.2016 fra: <http://www.nettavisen.no/nyheter/3509041.html>
- Stortinget. (2015). *Representantforslag om generell bevæpning av politiet: Dokument 8:34 S (2014-2015), Innst. 235 S (2014-2015)*. Hentet 06.12.2016 fra: <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Vedtak/Vedtak/Sak/?p=61356>
- Strype, J. & Knutsson, J. (2002). *Politiets bruk av skytevåpen*. Oslo: Politihøgskolen.
- Thømt Ruud, H. & Granly Meldalen, S. (2014, 28. november). Politimesteren kritisk til bevæpning. *Dagbladet*. Hentet 29.11.2014 fra: <http://www.dagbladet.no/2014/11/28/nyheter/innenriks/bevepning/36473659>
- Van Maanen, J. (2005). The asshole. I: T. Newburn (Red.), *Policing: Key readings*. (s. 280 – 296). London: Routledge.

Våpeninstruks for politiet (2015). *Våpeninstruks for politiet*. Hentet 15.05.2016 fra:
<https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/2015-07-02-1088?q=våpeninstruks>

Våpeninstruksen (1989). *Våpeninstruks for politiet – opphevet*. Hentet 22.06.2016 fra:
<https://lovdata.no/pro/#document/INSO/forskrift/1989-08-01-4872?searchResultContext=1115>

Wadel, C. (2014). *Feltarbeid i egen kultur*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Wiedswang Zondag, M. & Henriksen Jørstad, R. (2014, 21.november). Politidirektoratet vil la politiet bære våpen. *NRK*. Hentet 21.11.2014 fra:
<https://www.nrk.no/norge/politidirektoratet-vil-la-politiet-baere-vapen-1.12056943>

Aas, G. (2009). *Politiinngrep i familiekonflikter: En studie av ordenspolitiets arbeid med familiekonflikter/familievoldssaker i Oslo*. Oslo: Unipub.

Aas, G. (2010). Politisosiologi som forskningstradisjon. I: Gundhus, H., Hellesø-Knudsen, K. & Wathne, C. (Red.). (2010), *Politivitenskap på egne ben?: En essaysamling: PHS Forskning 2010:1*. Oslo: Politihøgskolen

VEDLEGG

A. Svar fra Rådet for taushetsplikt og forskning

MOTTATT

RÅDET FOR TAUSHETSPLIKT OG FORSKNING

c/o Anders Narvestad
Institutt for offentlig rett
Postboks 6706
St. Olavs plass 5
0130 Oslo

Politidirektoratet
Postboks 8051 Dep.
0031 Oslo
ref.: 2014/02393-2 501

POLITIDIREKTORATET	
05 NOV 2014	
Arkiv 14-18	Arkivkode 501
Saksnr. 14/2393	Dok. nr. 4

31.10.2014

SAK 2014/21 – SØKNAD FRA MASTERGRADSTUDENT HANS PETTER LADE

Vi viser til brev fra Politidirektoratet (POD) 4. september 2014, med forespørsel om en vurdering fra Rådet for taushetsplikt og forskning.

Bakgrunnen for henvendelsen er en søknad POD har mottatt fra politioverbetjent og mastergradstudent Hans Petter Lade, som også er lærer ved Politihøgskolen. Lade ønsker å undersøke hvilken innvirkning politibevepning har på politiets møte med publikum, i situasjoner det ikke er tale om at politiet eller andre er direkte truet og hvor bruk av våpen altså ikke aktuelt. Prosjektet vil gjennomføres ved å sammenlikne politiets oppdragsløsning i Norge med politiets oppdragsløsning i Sverige. Lade har førstearntuensis Geir Aas og førstearntuensis Jon Strype som henholdsvis veileder og biveileder.

Søknaden aktualiserer forholdet til politiets egen taushetsplikt, jf. politiloven § 23. Slik vi redegjør for i det følgende samtykker Rådet til at POD dispenserer fra taushetsplikten i det omfang en gjennomføring av prosjektet nødvendiggjør, jf. forvaltningsloven § 13 d.

Intervju og samtaler med polititjenestepersoner

Det framgår av søknaden at Lade ønsker å samtale med polititjenestepersoner etter ulike hendelser – formodentlig for å høre nærmere om hvordan tjenestepersonene opplevde ulike møter med publikum. Opplysninger om «personlige forhold» som polititjenestepersonene har mottatt i tjenesten, vil imidlertid være taushetsbelagte, jf. henvisningen til forvaltningsloven § 13 i politiloven § 24 første ledd andre punktum.

Rådet antar at det i stor grad skulle være mulig for Lade å skaffe seg den nødvendige kunnskap gjennom å stille generelle spørsmål i intervju-situasjonen, uten nødvendigvis å berøre opplysninger om bestemte personer. I så fall foreligger det heller ikke noe behov for dispensasjon fra taushetsplikt. Samtidig utelukker vi ikke at det kan være tilfeller hvor det ikke er mulig for polititjenestepersonene å gi informative svar uten å komme grensene for taushetsplikten for nær.

Med tanke på disse sistnevnte tilfellene samtykker Rådet til at POD dispenserer fra polititjenestemennenes taushetsplikt. Lade bør i så fall bes om å innrette seg slik at personopplysninger i minst mulig grad løftes fram i samtaler med polititjenestepersonene.

Observasjon av politiets arbeid

Lade har videre angitt at han ønsker «å gjennomføre prosjektet med deltakende observasjoner av politi på patrulje». Lade presiserer imidlertid at han «kun vil observere politiet når de opererer i det offentlige rom og på steder hvor allmennheten har tilgang, eksempelvis kjøpesentre og utesteder».

I hvilken grad politiets taushetsplikt setter grenser for deltakende observasjon fra forskeres eller andres side, kan det være vanskelig å ta stilling til. På det ene siden kan enhver i prinsippet

observere politiet på avstand, i det offentlige rom, uten at dette på noen måte berører politiets taushetspliktsregler. På den andre siden innebærer taushetspliktsreglene formodentlig noen grenser; politiet må være varsomme med å bringe forskere, journalister eller andre utenforstående inn den «sferen» hvor politiet, gjennom sine oppdrag, får tilgang til noens personopplysninger.

Vi forstår det slik at Lade ønsker å være med nært inn på politiets arbeid, for å observere politiets møte med publikum. Gjennom denne nærheten vil han kunne få tilgang til personopplysninger som han ikke ville fått gjennom en observasjon gjennomført mer på avstand. Rådet antar at politiets taushetsplikt i utgangspunktet kan være til hinder for at politiet åpner for en slik deltakelse fra Lades side. I praksis er det også utelukket å kunne innhente noe forutgående samtykke til Lades deltakelser, fra de personene politiet er i kontakt med.

Rådet har likevel funnet grunn til å samtykke til at POD dispenserer fra polititjenestemennenes taushetsplikt, i den grad den deltakende observasjonen nødvendiggjør dette. Det er et rimelig behov for å kunne gjennomføre den typen undersøkelser Lade ønsker å gjennomføre, og vi oppfatter at vilkårene for å dispensere er oppfylt, jf. forvaltningsloven § 13 d.

I praksis vil det påhvile Lade et ansvar for å gjennomføre prosjektet sitt på en så skånselfull måte som mulig. Dette må nødvendigvis bero på et politifaglig skjønn i det enkelte tilfellet. Her har Rådet imidlertid lagt vekt på at Lade selv er politioperatør og at han i sin søknad har vist at han har en god forståelse for denne problematikken. Rådet har også merket seg at Lade har undertegnet en taushetserklæring, at publisering skal skje på en slik måte at enkeltindivider ikke kan identifiseres og at det er lagt opp til en forsvarlig oppbevaring av forskningsdata.

På vegne av Rådet for taushetsplikt og forskning,

Sunniva Cristina Bragdo-Ellenes
leder

Anders Narvestad
sekretær

B. Svar fra Politidirektoratet

POLITIET

POLITIDIREKTORATET

politioverbetjent Hans Petter Lade
Politiets utdanningscenter Kongsvinger
Motjernvegen 21
2213 KONGSVINGER

ARKIVKOPI

Deres referanse

Vår referanse

Dato

2014/02393-5 501

17.11.2014

Søknad om fritak fra taushetsplikt i forbindelse med masteroppgave

Det vises til søknad av 30. juni 2014 om fritak fra taushetsplikt i forbindelse med deltagende observasjon av politiet og intervju av politipersoner som metode for masteroppgave.

I prosjektet er det ønskelig å undersøke hvilken innvirkning politibevepning har på politiets møte med publikum, i situasjoner det ikke er tale om at politiet eller andre er direkte truet og hvor bruk av våpen altså ikke er aktuelt. Prosjektet vil gjennomføres ved å sammenligne politiets oppdragsløsning i Norge med politiets oppdragsløsning i Sverige.

Søknaden aktualiserer forholdet til politiets egen taushetsplikt, jf politiloven § 23.

Rådet har samtykket til at Politidirektoratet dispenserer fra taushetsplikten i det omfang en gjennomføring av prosjektet nødvendiggjør, jf forvaltningsloven § 13 d.

Rådet uttaler at det i forbindelse med intervju og samtaler med polititjenestepersoner, antas at det i stor grad vil være mulig for Dem å skaffe den nødvendige kunnskap gjennom å stille generelle spørsmål i intervjusituasjonen, uten nødvendigvis å berøre opplysninger om bestemte personer. Men samtidig utelukker Rådet ikke at det kan være tilfeller hvor det ikke er mulig for polititjenestepersonene å gi informative svar uten å komme grensene for taushetsplikten nær.

Med tanke på de sistnevnte tilfellene har Rådet samtykket til at Politidirektoratet dispenserer fra tjenestemennenes taushetsplikt.

Rådet uttaler videre at det forstår det slik at De ønsker å være med, tett innpå, for å observere politiets møte med publikum. Gjennom denne nærheten vil De kunne få tilgang til personopplysninger som De ikke ville fått gjennom en observasjon gjennomført på mer avstand. Rådet antar at politiets taushetsplikt i utgangspunktet kan være til hinder for at politiet åpner for en slik deltagelse fra Deres side. I praksis er det også utelukket å kunne innhente noe forutgående samtykke til Deres deltagelse fra de personene politiet har kontakt med.

Rådet uttaler imidlertid at det er et rimelig behov for å kunne gjennomføre den typen undersøkelser som De ønsker å gjennomføre, og oppfatter vilkårene for å dispensere er oppfylt.

Politidirektoratet

Post: Postboks 8051 Dep., 0031 Oslo
Besøk: Hammersborggata 12
Tlf: 23 36 41 00 Faks: 23 36 42 96
E-post: politidirektoratet@politiet.no

Org. nr.: 982 531 950 mva
Bankgros: 7694.05.02388

Det er av Rådet vist til at det i praksis påhviler Dem et ansvar for å gjennomføre prosjektet på en så skånselsfull måte som mulig. Rådet har lagt vekt på at De er politioverbetjent og at De i søknaden har vist god forståelse for problematikken. Rådet har også merket seg at De har undertegnet taushetserklæring, at publisering skal skje på en slik måte at enkeltindivider ikke kan identifiseres og at det er lagt opp til en forsvarlig oppbevaring av forskningsdata.

Under henvisning til ovenstående og på de vilkår som Rådet har satt, finner Politidirektoratet å kunne gi fritak fra taushetsplikt som gir Dem adgang til å intervjuere tjenestemenn og å observere politiets arbeid i det omfang gjennomføring av prosjektet nødvendiggjør, jf forvaltningsloven § 13.

Kopi av Rådets brev av 31. oktober 2014 følger vedlagt.

Med hilsen

Steinar Tjønn
sek.jonssjef

Saksbehandler:
Heddi Keseler Venner
Toward
Tlf. 23 36 41 97

C. Svar fra Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste AS

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hørlbogens gate 29
N-5067 Bergen
Norway
Tel: +47 55 58 21 17
Fax: +47 55 58 96 50
mailto:nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org nr: 985 321 884

Geir Aas
Politi­høgskolen
Postboks 5027 Majorstua
0301 OSLO

Vår dato: 28.11.2014

Vår ref: 39114 / 3 / HIT

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 24.06.2014. All nødvendig informasjon om prosjektet forelå i sin helhet 26.11.2014. Meldingen gjelder prosjektet:

39114	<i>Et bevispnet politi i møte med publikum</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Politi­høgskolen, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Geir Aas</i>
<i>Student</i>	<i>Hans Petter Lade</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudet tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i melde­skjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helse­registerloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.07.2015, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Hildur Thorarensen

Kontaktperson: Hildur Thorarensen tlf: 55 58 26 54

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Hans Petter Lade hans.petter.lade@phs.no

Dokumenter er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Auditelegkontorer / Datted Office

OSLO NSD (Universitetet i Oslo), Postboks 1095 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47 22 85 52 11. nsd@uo.no
TRONDHEIM NSD (Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet), 7491 Trondheim. Tel: +47 73 59 19 07. egne.warvaldet@ntnu.no
TRONHØI NSD (Siv. Universitetet i Trondheim), 9037 Trondheim. Tel: +47 77 64 43 36. nsd@hivt.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 39114

Prosjektet er vurdert av Rådet for taushetsplikt og forskning og Politidirektoratet, som har innvilget fritak fra taushetsplikt.

Data skal innhentes gjennom intervju med politibetjenter og deltakende observasjon hvor det vil kunne fremkomme informasjon om tredjepersoner (publikum). Det er ikke praktisk mulig å innhente samtykke fra tredjepersoner i dette prosjektet. Behandling av eventuelle sensitive personopplysninger om tredjepersoner kan skje med hjemmel i personopplysningsloven §§ 8d) og 9 h). Behandlingen er nødvendig for å oppfylle prosjektets formål, og personvernombudet finner at samfunnsnyttens overstiger personvernulempen for den enkelte. Det er i Rådets vurdering lagt vekt på at opplysningene vil være av minimalt omfang, men at en ikke vil kunne utelukke at denne informasjonen fremkommer. Personvernulempen reduseres ytterligere ved at opplysningene skal publiseres slik at enkeltpersoner ikke kan gjenkjennes.

Ifølge prosjektmeldingen skal informantene (politibetjentene) informeres muntlig om prosjektet og samtykke muntlig til deltakelse. For å tilfredsstille kravet om et informert samtykke etter loven, må utvalget informeres om følgende:

- hvilken institusjon som er ansvarlig
- prosjektets formål / problemstilling
- hvilke metoder som skal benyttes for datainnsamling
- hvilke typer opplysninger som samles inn
- at opplysningene behandles konfidensielt og hvem som vil ha tilgang
- at det er frivillig å delta og at man kan trekke seg når som helst uten begrunnelse
- dato for forventet prosjektslutt
- at data anonymiseres ved prosjektslutt
- hvorvidt enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i den ferdige oppgaven
- kontaktopplysninger til forsker, eller student/veileder.

Vi anbefaler at informasjonen også gis skriftlig.

Personvernombudet legger til grunn at forsker etterfølger Politihøgskolen sine interne rutiner for datasikkerhet. Dersom personopplysninger skal lagres på mobile enheter, bør opplysningene krypteres tilstrekkelig.

Forventet prosjektslutt er 01.07.2015. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)

- slette lydopptak

D. Søknad til Sentrum Politistasjon

Hans Petter Lade

Kongsvinger 05.12.2014

Politi­høgskolens utdanningssenter Kongsvinger
Motjernvegen 21
2213 Kongsvinger
Tlf: 62825943/91818641
Epost: hanlad@phs.no

Sentrum politistasjon
v/pob Robert Thorsen
Hammersborggata 12
0181 Oslo
epost: robert.thorsen@politiet.no

Deltakende observasjon ved patrulje og etterfølgende intervju av politipersonell ved Sentrum politistasjon.

Jeg viser til samtale med pfb Enk Hestvik og sender som avtalt formell henvendelse angående gjennomføring av forskningsprosjekt for masteroppgave basert på deltakende observasjon og intervju av tjenestepersoner ved Sentrum politistasjon.

Søknad om gjennomføring av dette prosjektet har blitt godkjent av Politidirektoratet, Rådet for taushetsplikt og forskning samt Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste. Svar fra disse følger vedlagt.

Jeg er ansatt som lærer ved Politi­høgskolen, avdeling Kongsvinger og er tildelt forsknings- og utviklingsmidler (FoU) for å gjennomføre masterstudium. Jeg følger Politi­høgskolens masterprogram og påbegynte studiene i august 2012. Masteroppgavens problemstilling og prosjektbeskrivelse er godkjent av studieledelsen. Veileder for arbeidet er førsteamanuensis Geir Aas og biveileder er førsteamanuensis Jon Strype, begge ved Politi­høgskolen.

For ordens skyld vil jeg gjøre oppmerksom på at jeg i kraft av min stilling som politioverbetjent innehar politimyndighet. Normalt har jeg anledning til å være med politiet på patrulje for å opprettholde nødvendige ferdigheter og kompetanse som lærer. Jeg kan imidlertid ikke blande rollen som politi og forsker og gjennomføre et prosjekt basert på egne

erfaringer gjort som polititjenestemann. Jeg vil derfor ha rolle som uavhengig deltakende observator av politi på patrulje.

Kort prosjektbeskrivelse:

Problemstillingen for min oppgave er: "Vil generell bevæpning av norsk politi kunne skape avstand og endret kommunikasjon med publikum?"

En av innvendingene mot permanent bevæpning er at et bevæpnet politi vil miste noe av nærheten til publikum. Jeg har registrert at politiledelsen har synspunkter på dette og at det bringes inn i debatten om bevæpning av norsk politi:

"Vi har fremskutt lagring i alle de operative bilene, det har vi hatt lenge. Det gjør at våre mannskaper er i stand til å bevæpne seg raskt. Det å gå med våpen i beltet vil skape en avstand til publikum, som jeg ikke tror tjener polititjenesten generelt sett, sier politimester i Troms politidistrikt, Ole B. Sæverud"

(Å gå med våpen i beltet vil skape avstand til publikum, 2013).

Påstanden fremmes også i flere av lærebøkene på Politihøgskolen, for eksempel i Nilstad (2005, s. 299). Jeg finner imidlertid ikke at dette blir nærmere dokumentert, og i utviklingsprosessen til denne problemstillingen har jeg aktivt, men uten resultat, forsøkt å finne undersøkelser som kan underbygge eller utfordre påstanden. Etter min oppfatning er derfor denne påstanden mer basert på synsing og følelser enn empiri. Det betyr ikke at påstanden er usann, men siden påstanden legges til grunn som argument i debatten om bevæpnet politi, bør påstanden undersøkes med en vitenskapelig og analytisk tilnærming.

Da tidligere forskning på bevæpning og våpenbruk i politiet har fokusert på oppdrag som har blitt løst med bruk av våpen og konsekvenser av disse, ønsker jeg å innta et alternativt fokus; Jeg vil undersøke hvordan bevæpnet politi møter publikum i den daglige tjeneste på oppdrag eller hendelser hvor bruk eller trusler om bruk av våpen åpenbart ikke er en del av løsningsalternativene. Jeg vil spesifikt fokusere på om et bevæpnet politi, med begrunnelse i at de bærer våpen, bevisst eller ubevisst tar praktiske eller taktisk begrunnede forholdsregler i møte med publikum i situasjoner hvor politiet eller andre ikke er direkte truet. Jeg vil så forsøke å analysere hvorvidt disse forholdsreglene innebærer en større avstand eller forbeholdenhet i møte med publikum enn hva som er tilfellet for et ubevæpnet politi.

I utgangspunktet er prosjektideen å gjennomføre parallelle undersøkelser av politiet i Norge og Sverige for å kunne sammenlikne hvordan tilnærmedesvis like oppdrag løses av bevæpnet og ubevæpnet politi. Sentrum politistasjon er sammen med City polismåstardistrikt i Stockholm valgt ut av hensyn til rimelig sikkerhet for en høy oppdragsfrekvens og mulighet for å observere sammenliknbare oppdrag. Med den nye situasjonen som har oppstått i Norge, med midlertidig bevæpning av norsk politi, har det nå oppstått en unik mulighet til også å observere hvordan politiet i Norge løser ordinære situasjoner og møter med publikum når våpen bæres under alminnelig polititjeneste. Jeg ønsker derfor så raskt som mulig å komme i gang med feltarbeidet.

Jeg vil som nevnt delta som uavhengig observatør på patrulje. I tillegg ønsker jeg å intervju de tjenestepersonene jeg deltar på patrulje med. For aktuelle tjenestepersoner må det være frivillig å delta i min studie. Alt materiale, både observasjoner og intervjuer blir anonymisert slik at det ikke skal være mulig å gjenkjenne enkeltpersoner ut fra det materiale som senere vil bli publisert. Deltakerne vil få informasjon om problemstilling og formålet med prosjektet. Praktisk sett ser jeg for meg at informasjon om studiet skjer ved oppstart av tjenesten og at intervju gjennomføres på et tidspunkt hvor tjenesten tillater dette, eksempelvis i forbindelse med matpause.

Som det fremkommer av vedlagte svar fra Politidirektoratet og rådet for taushetsplikt og forskning, er de polititjenestepersoner som deltar i prosjektet fritatt for taushetsplikten i forbindelse med de hendelser og oppdrag hvor jeg deltar som observatør. Det er også gitt fritak for det alminnelige kravet om informert samtykke når det gjelder personer som politiet kommer i kontakt med når jeg deltar som observatør.

Jeg håper med dette at ledelsen ved Sentrum politistasjon stiller seg positiv til min henvendelse og imøteser videre kontakt og samarbeid.

Med vennlig hilsen

Hans Petter Lade

E. Søknad til Lillehammer Politistasjon

Hans Petter Lade

Kongsvinger 18.12.2014

Politihøgskolens utdanningssenter Kongsvinger
Motjernvegen 21
2213 Kongsvinger
Tlf: 62825943/91818641
Epost: hanlad@phs.no

Lillehammer politistasjon
v/politistasjonssjef Bjørn Bergundhaugen
Storgata 129
2615 Lillehammer
Epost: bjorn.bergundhaugen@politiet.no

Deltakende observasjon ved patrulje og etterfølgende intervju av politipersonell ved Lillehammer politistasjon.

Jeg viser til samtale med politistasjonssjef Bjørn Bergundhaugen i dag, og sender som avtalt formell henvendelse angående gjennomføring av deltakende observasjon og intervju av tjenestepersoner ved Lillehammer politistasjon.

Jeg er ansatt som lærer ved Politihøgskolen, avdeling Kongsvinger og er tildelt forsknings- og utviklingsmidler (FoU) for å gjennomføre masterstudium. Jeg følger Politihøgskolens masterprogram og påbegynte studiene i august 2012. Undersøkelsene jeg ønsker å gjennomføre ved Lillehammer politistasjon vil sammen med tilsvarende undersøkelser i Oslo politidistrikt inngå som del av min masteroppgave. Søknad om gjennomføring av dette prosjektet har blitt godkjent av Politidirektoratet, Rådet for taushetsplikt og forskning samt Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste. Svar fra disse følger vedlagt.

Masteroppgavens problemstilling og prosjektbeskrivelse er godkjent av studieledelsen. Veileder for arbeidet er førsteamanuensis Geir Aas og biveileder er førsteamanuensis Jon Strype, begge ved Politihøgskolen.

For ordens skyld vil jeg gjøre oppmerksom på at jeg i kraft av min stilling som politioverbetjent innehar politimyndighet. Normalt har jeg derfor anledning til å være med

politiet på patrulje for å opprettholde nødvendige ferdigheter og kompetanse som lærer. Jeg kan imidlertid ikke blande rollen som politi og forsker og gjennomføre et prosjekt basert på egne erfaringer gjort som polititjenestemann. I sammenheng med dette prosjektet vil jeg derfor ha rolle som uavhengig deltakende observatør av politi på patrulje.

Kort prosjektbeskrivelse:

Problemstillingen for min oppgave er: "Vil generell bevæpning av norsk politi kunne skape avstand og endret kommunikasjon med publikum?"

En av innvendingene mot permanent bevæpning er at et bevæpnet politi vil miste noe av nærheten til publikum. Jeg har registrert at politiledelsen har synspunkter på dette og at det bringes inn i debatten om bevæpning av norsk politi:

"Vi har fremskutt lagring i alle de operative bilene, det har vi hatt lenge. Det gjør at våre mannskaper er i stand til å bevæpne seg raskt. Det å gå med våpen i beltet vil skape en avstand til publikum, som jeg ikke tror tjener polititjenesten generelt sett, sier politimester i Troms politidistrikt, Ole B. Sæverud"

(Å gå med våpen i beltet vil skape avstand til publikum, 2013).

Liknende argumenter fremmes også fra andre politiledere, politikere og i flere av lærebøkene på Politihøgskolen, for eksempel i Nilstad (2005, s. 299). På den andre siden hevdes det blant tilhengerne av permanent bevæpning, at våpen i beltet bare er et ekstra verktøy som ikke vil ha noen spesiell innvirkning på forholdet til publikum. I utviklingsprosessen til min problemstilling har jeg, uten resultat forsøkt å finne dokumentasjon som kan underbygge eller utfordre disse argumentene. Det kan derfor se ut til at mange av argumentene som bringes inn i debatten om bevæpning av norsk politi ikke bygger på empiri, men er påstander som bygger på personlige oppfatninger og følelser rundt temaet. Det betyr ikke at påstandene er usanne, men siden de legges til grunn som argument i debatten om bevæpnet politi, bør dette undersøkes med en vitenskapelig og analytisk tilnærming.

Da tidligere forskning på bevæpning og våpenbruk i politiet har fokusert på oppdrag som har blitt løst med bruk av våpen og konsekvenser av disse, ønsker jeg å innta et alternativt fokus; Jeg vil undersøke hvordan bevæpnet politi møter publikum i den daglige tjeneste på oppdrag eller hendelser hvor bruk eller trusler om bruk av våpen åpenbart ikke er en del av

løsningsalternativene. Jeg vil spesifikt fokusere på om et bevæpnet politi, med begrunnelse i at de bærer våpen, bevisst eller ubevisst tar praktiske eller taktisk begrunnede forholdsregler i møte med publikum i situasjoner hvor politiet eller andre ikke er direkte truet. Jeg vil så forsøke å analysere hvorvidt disse eventuelle forholdsreglene innebærer en større avstand eller en annerledes måte å kommunisere på i møte med publikum enn hva som er tilfellet for et ubevæpnet politi.

I utgangspunktet er prosjektideen å gjennomføre parallelle undersøkelser av politiet i Norge og Sverige for å kunne sammenlikne hvordan tilnærningsvis like oppdrag løses av bevæpnet og ubevæpnet politi. Men, med den nye situasjonen som har oppstått i Norge, med midlertidig bevæpning av norsk politi, har det nå oppstått en unik mulighet til også å observere hvordan politiet i Norge løser ordinære situasjoner og møter med publikum når våpen bæres under alminnelig polititjeneste.

Jeg vil som nevnt delta som uavhengig observatør på patrulje. I tillegg ønsker jeg å intervju de tjenestepersonene jeg deltar på patrulje med. For aktuelle tjenestepersoner må det være frivillig å delta i min studie. Alt materiale, både observasjoner og intervjuer blir anonymisert slik at det ikke skal være mulig å gjenkjenne enkeltpersoner ut fra det materiale som senere vil bli publisert. Deltakerne vil få informasjon om problemstilling og formålet med prosjektet. Praktisk sett ser jeg for meg at informasjon om studien skjer ved oppstart av tjenesten og at intervju gjennomføres på et tidspunkt hvor tjenesten tillater dette, eksempelvis i forbindelse med matpause. I første omgang ville det vært fint om jeg kunne komme fra onsdag 7. januar til søndag 11. januar og følge patruljer på kveldsvaktene i uka og nattevaktene i helga. Dersom det er behov kan vi da avtale en ny periode senere i januar/februar.

Som det fremkommer av vedlagte svar fra Politidirektoratet og rådet for taushetsplikt og forskning, er de polititjenestepersoner som deltar i prosjektet fritatt for taushetsplikten i forbindelse med de hendelser og oppdrag hvor jeg deltar som observatør. Det er også gitt fritak for det alminnelige kravet om informert samtykke når det gjelder personer som politiet kommer i kontakt med når jeg deltar som observatør.

Jeg håper med dette at ledelsen ved Lillehammer politistasjon stiller seg positiv til min henvendelse og imøteser videre kontakt og samarbeid.

Med vennlig hilsen

Hans Petter Lade

Vedlegg:

Svar fra Politidirektoratet av 17.11.14

Svar fra Rådet for taushetsplikt og forskning av 31.10.14

Svar fra Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste av 28.11.14

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet "Bevæpnet politi i møte med publikum"

Bakgrunn og formål

En av innvendingene mot permanent bevæpning er at et bevæpnet politi vil miste noe av nærheten til publikum. Tidligere forskning rundt temaet bevæpning har primært fokusert på selve bruken av våpen og ulike konsekvenser ved dette. Formålet med denne studien er å undersøke om det er forskjeller i måten bevæpnet og ubevæpnet politi møter publikum på. Jeg vil ha fokus på de "vanlige" publikumsmøtene hvor bruk av våpen ikke er en del av løsningsalternativene.

Prosjektet er en masterstudie ved Politihøgskolen. Deltakere i studien vil være tjenestepersoner som gjør ordinær patruljetjeneste og velges ut av den/de som setter ut tjenesten de vaktene hvor jeg gjør feltstudier. Prosjektet med deltakelse på patrulje er godkjent av Politidirektoratet, Rådet for taushetsplikt og forskning samt Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Min problemstilling er: "Vil generell bevæpning av norsk politi kunne skape avstand og endret kommunikasjon med publikum?"

Hva innebærer deltakelse i studien?

Jeg vil være med som observator når du utfører ordinær patruljetjeneste. Jeg ønsker at du utfører tjenesten som vanlig uten å ta hensyn til at jeg deltar. Jeg vil gjøre feltnotater og stille spørsmål underveis, men vil unngå å forstyrre i situasjoner hvor du/dere er i kontakt med publikum.

Jeg ønsker også å intervju deg på et tidspunkt som passer i forhold til tjenesten. Intervjuet tas opp med notater og/eller lydopptaker. Jeg ønsker også å ha mulighet til å kontakte deg senere dersom det er behov for oppklarende spørsmål.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Det er kun jeg som har tilgang til ditt navn og telefonnummer og som kan knytte det til feltobservasjonene ved hjelp av en koblingsnøkkel. Koblingsnøkkelen oppbevares adskilt fra forskningsmaterialet. I oppgaven vil alle deltakere bli anonymisert.

Jeg bruker sikret PC fra Politihøgskolen til arbeidet og alle intervjunotater og lydbåndopptak lagres nedlåst på mitt kontor. Det er kun jeg som har tilgang til dette. Prosjektet skal etter planen avsluttes 01.07.2015. Alt datamateriale, lydopptak og navneliste vil da bli slettet.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Kontaktinformasjon

Student: Hans Petter Lade, PHS avd Kongsvinger, epost hanlad@phs.no, tlf 91818641.

Veileder: Geir Aas, PHS avd Oslo, epost geiaas@phs.no, tlf 23199577.

Samtykke til deltakelse i studien

"Bevæpnet politi i møte med publikum"

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Intervjuguide

Norske tjenestepersoner, midlertidig bevæpnet etter ordre av 22. november

Innledning:

- Informasjon og samtykke om nødvedig (normalt avklart tidligere)
- Presisere intervjuets betydning for prosjektet
- Hvis ikke gjort: Avklare endelig hvordan intervjuet dokumenteres – lydopptak eller notater
- Gjenta: Retten til å avbryte intervjuet
- Intervjuet vil vare 30 – 60 minutter.

Generelle spørsmål:

- Åpent spørsmål, hva synes du om den nåværende situasjonen med midlertidig bevæpning?
 - Erfaringer
 - Tanker
 - utfordringer
- Hvordan er du forberedt til å bære våpen i ordinær polititjeneste? Stiller evt oppfølging om:
 - Trening
 - Ledelse/policy?
 - Diskusjon med kollegaer
 - Annet?
- Hva legger du vekt på i møte med publikum – da tenker jeg ikke spesielt på nå som du er bevæpnet, men mer generelt?
 - Kroppsspråk?
 - Verbal kommunikasjon?
 - Har du/dere en bestemt "grunntaktikk" i møte med publikum?

Nøkkelspørsmål:

- Gjør du/dere noen bevisste tiltak fordi dere bærer våpen? (Norge og Sverige)
- Gjør du/dere tiltak som skiller seg fra normalstuasjonen hvor dere ikke bærer våpen?
 - Eventuelt: Tror du publikum legger merke til/er bevisst på dette?
- Kan du tenke deg situasjoner hvor du bevisst vil holde mer avstand enn om du var bevæpnet?
- Kan du tenke deg situasjoner hvor du vil kommunisere på en annen måte enn om du ikke var bevæpnet?

- Spørsmål om bruk av våpen:
 - Har du truet med bruk av våpen? Hvis ja: Kan du fortelle/gi eksempel?
 - Har du brukt våpen til å true med? Hvis ja: Kan du fortelle/gi eksempel?
 - Har du brukt våpen/løsnetskudd? Hvis ja: Kan du fortelle/gi eksempel?
 - Hvis ja på et av disse tre spørsmål og det ikke kommer frem i samtalen:
 - Har du i etterkant av en slik hendelse opplevd at du gjorde feil vurdering/tvilt på om det var riktig?
 - Har det skjedd ved uhell/misforståelse/feiltolkning?
- Har du noen gang vært redd for å miste/ bli fratatt våpenet på oppdrag? Evt: Kan det være en risiko å bære våpen?
 - Hvis ja: Kan du fortelle/gi eksempel?
 - Hvis ja: Gjør du noe for å redusere bekymringen/risiko
 - Hvis nei: Hvorfor ikke?

Spørsmål til den enkelte hendelse som observeres:

- Generelt spørsmål:
 - Kan du forklare hva dere gjorde på oppdraget.
 - Stille oppklarende spørsmål til det informanten forteller - forsøke å få en detaljert gjennomgang.
- Nøkkelspørsmål:
 - Valgte dere en bestemt taktikk eller fremgangsmåte?
 - Hva var bakgrunnen for valg av taktikk/fremgangsmåte
 - Var du/din makkers plassering i forhold til (personene i oppdraget) tilfeldig eller bevisst – rutine eller improvisert?
 - Hvorfor bevisst/hvorfor ikke bevisst?
 - Gjorde du/dere noen bevisste tiltak fordi dere bærer våpen? (når det er aktuelt)
 - Hvorfor/hvorfor ikke
 - Kan du forklare dette nærmere
 - Tror du publikum la merke til/er bevisst på dette?

Avslutning:

- Er det noe mer du kan komme på angående det vi har snakket om? Noe som bør utdypes?
- Eventuelle oppklarende spørsmål/avklare misforståelser/rettelser.
- Takke for at jeg har fått delta og observere informanten + takke for intervjuet.

Oppgaven består av 43942 ord (sammendrag, forord, innholdsfortegnelse, litteraturliste og vedlegg er ikke medregnet).